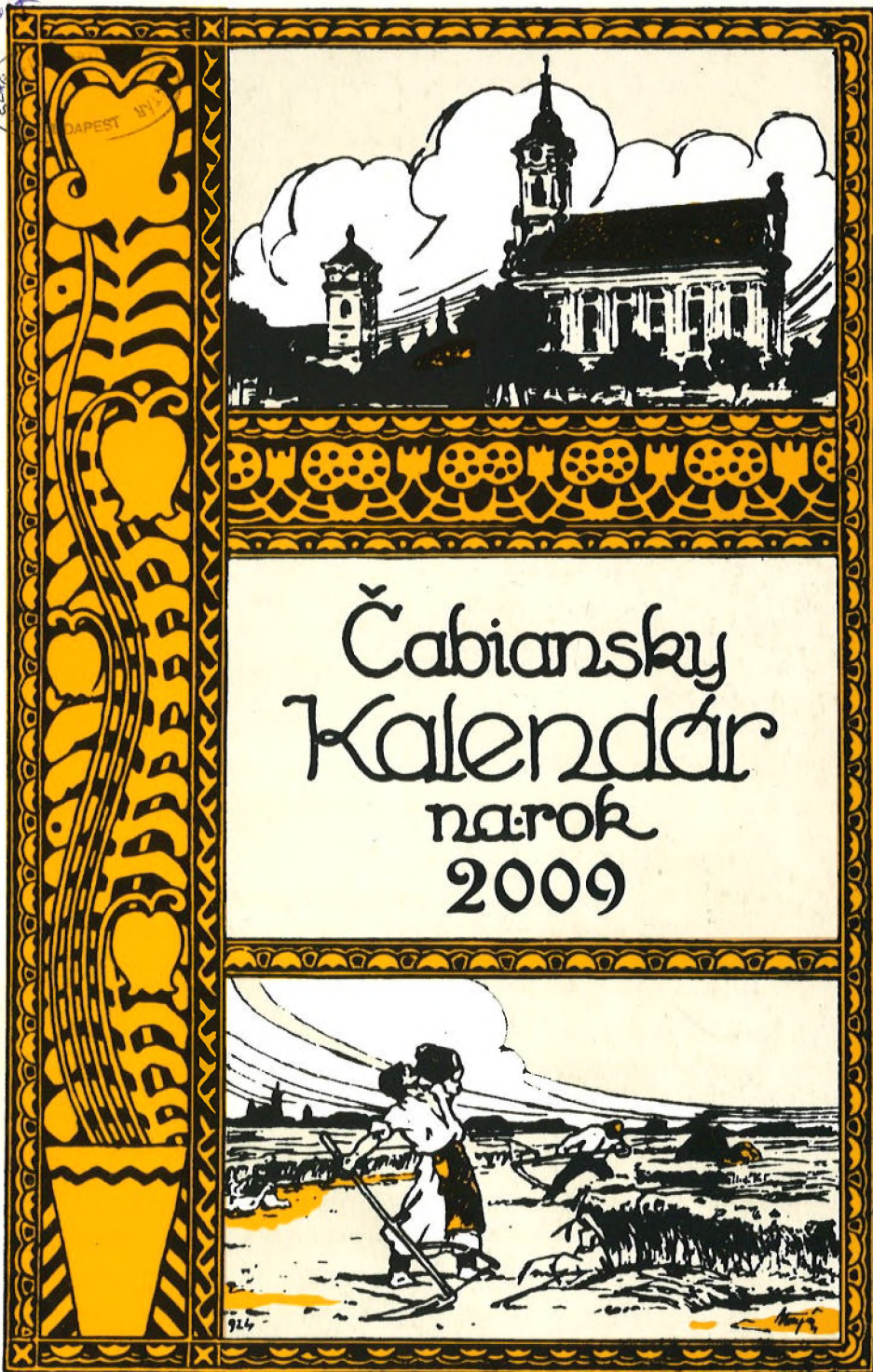

AA67

12
1918

ČABIANSKY KALENDÁR

na rok
2009

Ročník
štyridsiaty siedmy
od znovuvydania
devätnásty

Békešská Čaba

Čabiansky kalendár redigovali:

Anna Istvánová

Hajnalka Krajčovičová

Ján Gomboš

Šéfredaktori:

Ročníky 2006 – 2009 Tünde Tušková

Ročníky 2001 – 2005 Anna Istvánová

Ročníky 1992 – 2000: Helena Somogyiová

Ročník 1991: Helena Somogyiová a Anna Istvánová

Ročníky 1947- 1948 Michal Rohály

Ročníky 1937- 1946 Michal Francisci

Ročníky 1920- 1936 Ľudovít Žigmund Szeberényi

Jazyková spolupráca:

Iveta Hruboňová

Vydavateľ:

Čabianska organizácia Slovákov

Za vydanie zodpovedá:

Michal Lászik

Podporovatelia

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Verejná nadácia pre národné a etnické menšiny

Mestská samospráva Békešskej Čaby

Mestská slovenská menšinová samospráva

Sadzba a grafická úprava:

Boglárka Drimba

Tlačiareň:

Sirályka s.r.o.

Békešská Čaba, ul. József Attila

Tel.:66-441-141

Počet strán 178

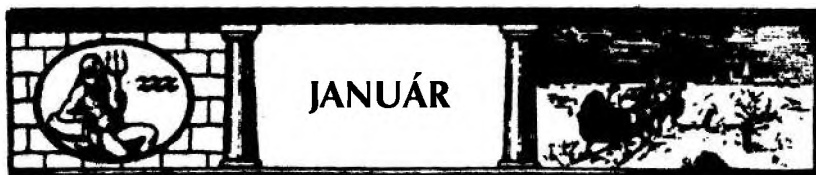
Náklad 500 výtlačkov

HU ISSN 0866 - 1219

„Nech vám dá Boh požehnanie,
k tomu nech vám dá i zdravia
a zachová od škody,
od zármutku, od zlých ľudí,
od všeho, čo život trudí,
od každej zlej príhody.“

Všetkým čitateľom Čabianskeho kalendára
želáme milostiplný, šťastlivý Nový rok!

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Štvrtok	Nový rok, Štátny sviatok SR	Nový rok, Fruzšina
2. Piatok	Alexandra, Karina	Ábel
3. Sobota	Daniela	Genována, Benjámín
4. Nedeľa	Drahoslav	Titusz, Leona
5. Pondelok	Andrea	Simon
6. Utorok	Traja králi, Antónia	Traja králi, Boldizsár
7. Streda	Bohuslava	Attila, Ramóna
8. Štvrtok	Severín	Gyöngyvér
9. Piatok	Alexej	Marcell
10. Sobota	Dáša	Melánia
11. Nedeľa	Malvína	Ágota
12. Pondelok	Ernest	Ernő
13. Utorok	Rastislav	Veronika
14. Streda	Radovan	Bódog
15. Štvrtok	Dobroslav	Lóránd, Lóránt
16. Piatok	Kristína	Gusztáv
17. Sobota	Nataša	Antal, Antónia
18. Nedeľa	Bohdana	Piroska
19. Pondelok	Drahomíra, Mária	Sára, Máriaó
20. Utorok	Dalibor	Fábián, Sebestyén
21. Streda	Vincent	Ágnes
22. Štvrtok	Zora	Vince, Artúr
23. Piatok	Miloš	Zelma, Rajmund
24. Sobota	Timotej	Timót
25. Nedeľa	Gejza	Pál
26. Pondelok	Tamara	Vanda, Paula
27. Utorok	Bohuš	Angelika
28. Streda	Alfonz	Károly, Karola
29. Štvrtok	Gašpar	Adél
30. Piatok	Ema	Martina
31. Sobota	Emil	Marcela, Gerda

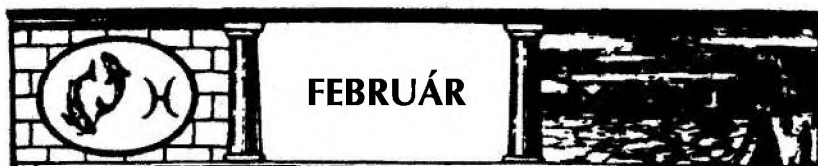

Podujatie Na jarmoku otvorili zástupca generálnej riaditeľky Generálneho oddelenia Úradu vlády pre národné a etnické menšiny Anton Paulik a podpredsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy Etelka Rybová. Javiskový program festivalu po dva dni sprevádzala riaditeľka Slovenského osvetového centra CSS Katarína Királyová.

Na jarmok zavítali hostia aj z Pivnici (Srbsko) a z rumunského Nadlaku. Okrem tanečných súborov kluby žien priniesli na predaj svoje ručné práce a remeselnícke výrobky, ktoré sa tešili veľkému záujmu.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Nedeľa	Tatiana	Ignác
2. Pondelok	Erik, Erika,	Karolina, Aida
3. Utorok	Blažej	Balázs
4. Streda	Veronika	Ráhel, Csenge
5. Štvrtok	Agáta	Ágota, Ingrid
6. Piatok	Dorota	Dorottya, Dóra
7. Sobota	Vanda	Tódor, Rómeó
8. Nedeľa	Zoja	Aranka
9. Pondelok	Zdenko	Abigél, Alex
10. Utorok	Gabriela	Elvira
11. Streda	Dezider	Bertold, Marietta
12. Štvrtok	Perla	Lívia, Lídia
13. Piatok	Arpád	Ella, Linda
14. Sobota	Deň zaľúbených, Valentín	Deň zaľúbených, Bálint, Valentin
15. Nedeľa	Pravoslav	Kolos, Georgina
16. Pondelok	Ida, Liana	Julianna, Lilla
17. Utorok	Miloslava	Donát
18. Streda	Jaromír	Bernadett
19. Štvrtok	Vlasta	Zsuzsanna
20. Piatok	Lívia	Aladár, Álmos
21. Sobota	Eleonóra	Eleonóra
22. Nedeľa	Etela	Gerzson
23. Pondelok	Roman, Romana	Alfréd
24. Utorok	Matej	Elemér
25. Streda	Popolcová streda, Frederik	Popolcová streda, Mátyás
26. Štvrtok	Viktor	Géza
27. Piatok	Alexander	Edina
28. Sobota	Zlatica	Ákos, Bátor

Ulica v úpäť Veľkého evanjelického kostola sa premenila na jarmočnú ulicu. Stánky, ozdobené dolnozemsou drevnou čipkou, ponúkali množstvo remeselníckeho tovaru. Tkaniny, výšivky, hrnčiarske, výrobky, cukríky a aj maľovaný drevený nábytok, ktorý charakterizuje bývanie dolnozemsých Slovákov 19. storočia.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Nedeľa	Albín	Albin
2. Pondelok	Anežka	Lujza
3. Utorok	Bohumil, Bohumila	Kornélia
4. Streda	Kazimír	Kázmér
5. Štvrtok	Fridrich	Adorján, Adrián
6. Piatok	Radoslav	Leonóra, Inez
7. Sobota	Tomáš	Tamás
8. Nedeľa	MDŽ, Alan	MDŽ, Zoltán
9. Pondelok	Františka	Franciska, Fanni
10. Utorok	Branislav, Bruno	Ildikó
11. Streda	Angela	Szilárd
12. Štvrtok	Gregor	Gergely
13. Piatok	Vlastimil	Krisztián, Ajtony
14. Sobota	Matilda	Matild
15. Nedeľa	Svetlana	Štátny sviatok, Kristóf
16. Pondelok	Boleslav	Henrietta
17. Utorok	Eubica	Gertrúd, Patrik
18. Streda	Eduard	Sándor, Ede
19. Štvrtok	Jozef	József, Bánk
20. Piatok	Vítazoslav	Klaudia
21. Sobota	Blahoslav	Benedek
22. Nedeľa	Beňadik	Beáta, Izolda
23. Pondelok	Adrián	Emőke
24. Utorok	Gabriel	Gábor, Karina
25. Streda	Marián	Irén, Írisz
26. Štvrtok	Emanuel	Emánuel
27. Piatok	Alena	Hajnalka
28. Sobota	Soňa	Gedeon, Johanna
29. Nedeľa	Miroslav	Augusztá
30. Pondelok	Vieroslava	Zalán
31. Utorok	Benjamín	Árpád

Vo folklórnom programe vystúpili folklórne súbory Hornád z Košíc, súbor Turianska dolina z Ukrajiny a hostia zavítali k nám aj z Pivnici, Nadlaku, Prahy, Slovenského Komlóšu.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Streda	Hugo	Hugó
2. Štvrtok	Zita	Áron
3. Piatok	Richard	Richárd, Buda
4. Sobota	Izidor	Izidor
5. Nedeľa	Miroslava	Vince
6. Pondelok	Irena	Vilmos, Bíborka
7. Utorok	Zoltán	Herman
8. Streda	Albert	Dénes
9. Štvrtok	Milena	Erhard
10. Piatok	Igor	Zsolt
11. Sobota	Július	Leó, Szaniszló
12. Nedeľa	Veľkonočná nedeľa, Estera	Veľkonočná nedeľa, Gyula
13. Pondelok	Veľkonočný pondelok, Aleš	Veľkonočný pondelok, Ida
14. Utorok	Justína	Tibor
15. Streda	Fedor	Anasztázia, Tas
16. Štvrtok	Dana, Danica	Csongor
17. Piatok	Rudolf	Rudolf
18. Sobota	Valér	Andrea, Ilma
19. Nedeľa	Jela	Emma
20. Pondelok	Marcel	Tivadar
21. Utorok	Ervín	Konrád
22. Streda	Slavomír	Péter
23. Štvrtok	Vojtech	Béla
24. Piatok	Juraj	György
25. Sobota	Marek	Márk
26. Nedeľa	Jaroslava	Ervin
27. Pondelok	Jaroslav	Zita
28. Utorok	Jarmila	Valéria
29. Streda	Lea	Péter
30. Štvrtok	Anasztázia	Katalin, Kitti

Slovenské pedagogické metodické centrum CSS zorganizovalo Na jarmoku stretnutie učiteľov. PhDr. Anna Kondačová zo Sarvaša prednášala o využití slovenských tradícií vo výchovnom procese. Na mieste bola aj ukážka zo starých ľudových hier. Na hornej fotografii prebieha ľudová hra: rozbíjanie starých mliečnikov so zaviazanými očami.

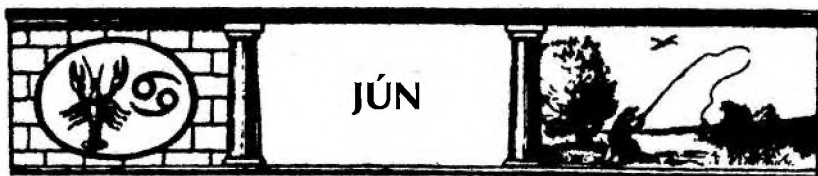

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Piatok	Sviatok práce	Sviatok práce, Fülöp
2. Sobota	Žigmund	Zsigmond
3. Nedeľa	Deň matiek, Galina	Deň matiek, Tímea, Irma
4. Pondelok	Florián	Mónika, Flórián
5. Utorok	Lesana	Györgyi, Adrián
6. Streda	Hermína	Ivett, Frida
7. Štvrtok	Monika	Gizella
8. Piatok	Deň víťazstva, Ingrida	Mihály
9. Sobota	Roland	Gergely
10. Nedeľa	Viktória	Ármin, Pálma
11. Pondelok	Blažena	Ferenc
12. Utorok	Pankrác	Pongrác
13. Streda	Servác	Szervác, Imola
14. Štvrtok	Bonifác	Bonifác
15. Piatok	Žofia	Zsófia, Szonja
16. Sobota	Svetozár	Mózes, Botond
17. Nedeľa	Gizela	Paszkal
18. Pondelok	Viola	Erik, Alexandra
19. Utorok	Gertrúda	Ivó, Milán
20. Streda	Bernard	Bernát, Felícia
21. Štvrtok	Zina	Konstantin
22. Piatok	Júlia, Juliána	Júlia, Rita
23. Sobota	Želmíra	Dezső
24. Nedeľa	Ela	Eszter, Eliza
25. Pondelok	Urban, Vanesa	Orbán
26. Utorok	Dušan	Fülöp, Evelin
27. Streda	Iveta	Hella
28. Štvrtok	Viliam	Emil, Csanád
29. Piatok	Vilma	Magdolna
30. Sobota	Ferdinand	Janka, Zsanett
31. Nedeľa	Turíce, Petronela	Turíce, Deň detí, Angéla

Na jarmoku sa stretli aj výrobcovia gágorčekov (polievková cestovina). Zostavili aj malú výstavu používaného kuchynského náradia tejto práci, pri čom sa všetci dobre zabavili pri harmonike. Gágorčeky sa robia na brde s drevenou alebo kovovou ihlicou.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Pondelok	Turíce, MDD, Žaneta	Turíce, Tünde
2. Utorok	Xénia	Kármén, Anita
3. Streda	Karolína	Klotild
4. Štvrtok	Lenka	Bulcsú
5. Piatok	Laura	Fatime
6. Sobota	Norbert	Norbert, Cintia
7. Nedeľa	Štefánia	Róbert
8. Pondelok	Medard	Medárd
9. Utorok	Stanislava	Félix
10. Streda	Margaréta	Margit, Gréta
11. Štvrtok	Dobroslava	Barnabás
12. Piatok	Zlatko	Villő
13. Sobota	Anton	Anton, Anett
14. Nedeľa	Vasil	Vazul
15. Pondelok	Vít	Jolán, Vid
16. Utorok	Deň otcov, Blanka	Deň otcov, Juszttin
17. Streda	Adolf	Laura, Alida
18. Štvrtok	Vratislav	Arnold, Levente
19. Piatok	Alfréd	Gyárfás
20. Sobota	Valéria	Rafael
21. Nedeľa	Alojz	Alajos, Leila
22. Pondelok	Paulína	Paulína
23. Utorok	Sidónia	Zoltán
24. Streda	Ján	Iván
25. Štvrtok	Tadeáš	Vilmos
26. Piatok	Adriana	János, Pál
27. Sobota	Ladislav	László
28. Nedeľa	Beáta	Levente, Irén
29. Pondelok	Peter, Pavol, Petra	Péter, Pál
30. Utorok	Melánia	Pál

Na jarmoku vystavoval pod stanom ručné práce krúžok Rozmarín. Okrem tkanín a výšiviek očarili divákov hrnčiarske výrobky László Hugyecza a maľovaný drevený nábytok nedávno zosnulého Gézu Kovácsa. Impozantná výstava lákala mnoho divákov. Kurátorka výstavy: Anna Illéssová.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Streda	Diana	Tihamér, Annamária
2. Štvrtok	Berta	Ottó
3. Piatok	Miloslav	Kornél, Soma
4. Sobota	Prokop	Ulrik
5. Nedeľa	Štátny sviatok Cyril a Metod	Deň Slovákov v Maďarsku, Emese
6. Pondelok	Patrícia, Patrik	Csaba
7. Utorok	Oliver	Apollónia
8. Streda	Ivan	Ellák
9. Štvrtok	Lujza	Lukrécia
10. Piatok	Amália	Amália
11. Sobota	Milota	Nóra, Lili
12. Nedeľa	Nina	Izabella, Dalma
13. Pondelok	Margita	Jenő
14. Utorok	Kamil	Órs, Stella
15. Streda	Henrich	Henrik, Roland
16. Štvrtok	Drahomír	Valter
17. Piatok	Bohuslav	Paszkaľ
18. Sobota	Kamila	Frigyes
19. Nedeľa	Dušana	Emília
20. Pondelok	Iľja	Illés
21. Utorok	Daniel	Konstantin
22. Streda	Magdaléna	Magdolna
23. Štvrtok	Oľga	Lenke
24. Piatok	Vladimír	Kinga, Kincső
25. Sobota	Jakub	Kristóf, Jakab
26. Nedeľa	Anna, Hanna	Anna, Anikó
27. Pondelok	Božena	Olga, Liliána
28. Utorok	Krištof	Szabolcs
29. Streda	Marta	Márta, Flóra
30. Štvrtok	Libuša	Judit, Xénia
31. Piatok	Ignác	Oszkár

Portréty z Jarmoku: teta Červenáková z Nadlaku, Judita Fábriová z Kardošu, fujarista Pavol Tomko z Malého Ruskova, Ján Keleš z Nadlaku.

Všetci sa postarali o vylepšenie udalosti.

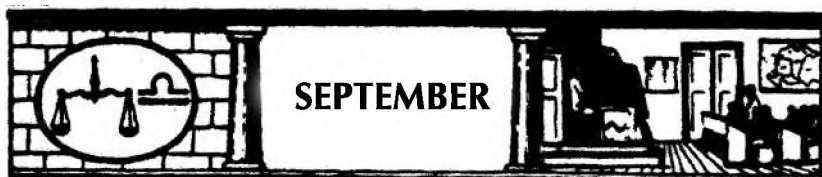

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Sobota	Božidara	Boglárka
2. Nedeľa	Gustáv	Lehel
3. Pondelok	Jerguš	Hermína
4. Utorok	Dominik, Dominika	Domonkos, Dominika
5. Streda	Hortenzia	Krisztina
6. Štvrtok	Jozefína	Berta, Bettina
7. Piatok	Štefánia	Ibolya
8. Sobota	Oskar	László
9. Nedeľa	Eubomíra	Emőd
10. Pondelok	Vavrinec	Lőrinc
11. Utorok	Zuzana	Zsuzsanna, Tiborc
12. Streda	Darina	Klára
13. Štvrtok	Eubomír	Ipoly
14. Piatok	Mojmír	Marcell
15. Sobota	Marcela	Mária
16. Nedeľa	Leonard	Ábrahám
17. Pondelok	Milica	Jácint
18. Utorok	Elena, Helena	Ilona
19. Streda	Lýdia	Huba
20. Štvrtok	Anabela	Sviatok sv. Štefana, István
21. Piatok	Jana	Sámuel, Hajna
22. Sobota	Tichomír	Menyhért, Mirjam
23. Nedeľa	Filip	Bence
24. Pondelok	Bartolomej	Bertalan
25. Utorok	Eudovít	Lajos, Patrícia
26. Streda	Samuel	Izsó
27. Štvrtok	Silvia	Gáspár
28. Piatok	Beáta	Ágoston
29. Sobota	Výročie SNP, Nikola	Beatrix, Erna
30. Nedeľa	Ružena	Rózsa
31. Pondelok	Nora	Erika

Čabianska organizácia Slovákov usporiadala počas jarmoku prehliadku a súťaž nakladanej kyslej zaváranky. Mária Uhri-
nová prednášala gazdinám a záujemcom o tradičnom str-
vovaní. Návštevníci chválili šikovnosť, dôvtipnosť a estetic-
ký vkus gazdiniek.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Utorok	Deň ústavy SR , Drahoslava	Egyed, Egon
2. Streda	Linda	Rebeka, Dorina
3. Štvrtok	Belo	Hilda
4. Piatok	Rozália	Rozália
5. Sobota	Regína	Viktor, Lőrinc
6. Nedeľa	Alica	Zakariás
7. Pondelok	Marianna	Regina
8. Utorok	Miriama	Mária, Adrienn
9. Streda	Martina	Ádám
10. Štvrtok	Oleg	Nikolett, Hunor
11. Piatok	Bystrík	Teodóra
12. Sobota	Mária	Mária
13. Nedeľa	Ctibor	Kornél
14. Pondelok	Ľudomil, Ľudmila	Szeréna, Roxána
15. Utorok	Sedembolestná Panna Mária , Jolana	Sedembolestná Panna Mária , Enikő, Melitta
16. Streda	Ľudmila, Ľudmila	Edit
17. Štvrtok	Olympia	Zsófia
18. Piatok	Eugénia	Diána
19. Sobota	Konštantín	Vilhelmina
20. Nedeľa	Ľuboslav, Ľuboslava	Friderika
21. Pondelok	Matúš	Máté, Mirella
22. Utorok	Móric	Móric
23. Streda	Zdenka	Tekla
24. Štvrtok	Ľuboš, Ľubor	Gellért, Mercedesz
25. Piatok	Vladislav	Eufrozina, Kende
26. Sobota	Edita	Jusztina, Pál
27. Nedeľa	Cyprián	Adalbert
28. Pondelok	Václav	Vencel
29. Utorok	Michal, Michaela	Mihály
30. Streda	Jarolím	Jeromos

Varenie sapúnu (mydla) patrilo dakedy medzi najdôležitejšie úlohy gazdinej. Túto tradíciu obnovili slovenské spolky a skupiny župy. Na jarmoku varili sapún Berinčania. V domácnosti sa po celý rok zbierali masné odpady, ktoré potom pripravili na varenie. K mydlu bola potrebná sóda. Na konci sa v kotlíku o mydla oddelil čierny lúh, ktorý používali na odstránenie špinavých škvŕn.

Spolok z Čabačúdu zariadil návštevníkom vo svojom stane tradičnú slovenskú kuchyňu s maľovanými taniermi a solničkou na stene, na stôl prestreli tkaný obrus a na lopáre pripravili chutné lepníky (langoše). Ponúkali ich s cesnakom, kapustou a jablkami.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Štvrtok	Arnold	Malvin
2. Piatok	Levoslav	Petra
3. Sobota	Stela	Helga
4. Nedeľa	František	Ferenc
5. Pondelok	Viera	Aurél
6. Utorok	Natália	Brúnó, Renáta
7. Streda	Eliška	Amália
8. Štvrtok	Brigita	Koppány
9. Piatok	Dionýz	Dénes
10. Sobota	Slavomíra	Gedeon
11. Nedeľa	Valentína	Brigitta
12. Pondelok	Maximilián	Miksa
13. Utorok	Koloman	Kálmán, Ede
14. Streda	Boris	Helén
15. Štvrtok	Terézia	Teréz
16. Piatok	Vladimíra	Gál
17. Sobota	Hedviga	Hedvig
18. Nedeľa	Lukáš	Lukács
19. Pondelok	Kristián	Nándor
20. Utorok	Vendelín	Vendel
21. Streda	Uršuľa	Orsolya
22. Štvrtok	Sergej	Előd
23. Piatok	Alojzia	Štátny sviatok , Gyöngyi
24. Sobota	Kvetoslava	Salamon
25. Nedeľa	Aurel	Blanka, Bianka
26. Pondelok	Demeter	Dömötör
27. Utorok	Sabína	Szabina
28. Streda	Deň vzniku samostatného Československa, Dobromila	Simon, Szimonetta
29. Štvrtok	Klára	Nárcisz
30. Piatok	Simona	Alfonz
31. Sobota	Aurélia	Farkas

Na jarmoku sa stretli aj spevácke zbory a citarové skupiny Dolnej zeme, ktoré sa starajú o veľmi cenné slovenské spevy a hudobné tradície. Na fotografiách: Spevácky zbor Rozmarín zo Slovenského Komlóšu, spevácky zbor Horenka z Kétsoproú a spoločný spevokol Čorvášanov a Telekgerendášanov.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Nedeľa	Sviatok všetkých svätých, Denis, Denisa	Sviatok všetkých svätých, Marianna
2. Pondelok	Pamiatka zosnulých	Pamiatka zosnulých, Achilles
3. Utorok	Hubert	Győző
4. Streda	Karol	Károly
5. Štvrtok	Imrich	Imre
6. Piatok	Renáta	Lénárd
7. Sobota	René	Rezső
8. Nedeľa	Bohumír	Zsombor
9. Pondelok	Teodor	Tivadar
10. Utorok	Tibor	Réka
11. Streda	Martin, Maroš	Márton
12. Štvrtok	Svätopluk	Jónás, Renátó
13. Piatok	Stanislav	Szilvia
14. Sobota	Irma	Aliz
15. Nedeľa	Leopold	Albert, Lipót
16. Pondelok	Agnesa	Ödön
17. Utorok	Štátny sviatok , Klaudia	Hortenzia, Gergő
18. Streda	Eugen	Jenő
19. Štvrtok	Alžbeta	Erzsébet
20. Piatok	Félix	Jolán
21. Sobota	Elvíra	Olivér
22. Nedeľa	Cecília	Cecília
23. Pondelok	Klement	Kelemen, Klementína
24. Utorok	Emília	Emma
25. Streda	Katarína	Katalin
26. Štvrtok	Kornel	Virág
27. Piatok	Milan	Virgil
28. Sobota	Henrieta	Stefánia
29. Nedeľa	Vratko	Taksony
30. Pondelok	Ondrej, Andrej	András, Andor

Najobľúbenejšou zložkou podujatia Na jarmoku boli dolnozemske slovenské gastronomické pochúťky, pripravované slovenskými spolkami. Medešanky robili herouke, Komlóšanky kvasienke. Všetko sa chystalo, varilo a pieklo pred očami obecnstva. Vône lákali veľa ľudí.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Utorok	Edmund	Elza
2. Streda	Bibiána	Melinda, Vivien
3. Štvrtok	Oldrich	Ferenc, Oľvia
4. Piatok	Barbora	Borbála, Barbara
5. Sobota	Oto	Vilma
6. Nedeľa	Mikuláš	Miklós
7. Pondelok	Ambróz	Ambrus
8. Utorok	Marína	Mária
9. Streda	Izabela	Natália
10. Štvrtok	Radúz	Judit
11. Piatok	Hilda	Árpád
12. Sobota	Otília	Gabriella
13. Nedeľa	Lucia	Luca, Otília
14. Pondelok	Branislava, Bronislava	Szilárda
15. Utorok	Ivica	Valér
16. Streda	Albína	Etelka, Aletta
17. Štvrtok	Kornélia	Lázár, Olimpia
18. Piatok	Sláva, Slávka	Deň menšín, Auguszt
19. Sobota	Judita	Viola
20. Nedeľa	Dagmara	Teofil
21. Pondelok	Bohdan	Tamás
22. Utorok	Adela	Zénó
23. Streda	Nadežda	Viktória
24. Štvrtok	Štedrý deň, Adam a Eva	Štedrý deň, Ádám, Éva
25. Piatok	1. sviatok vianočný	1. sv. vianočný, Eugénia
26. Sobota	2. sviatok vianočný, Štefan	2. sv. vianočný, István
27. Nedeľa	Filoména	János
28. Pondelok	Ivana	Kamilla
29. Utorok	Milada	Tamás, Tamara
30. Streda	Dávid	Dávid
31. Štvrtok	Silvester	Szilveszter

Pár je prirodzenou jednotkou ľudstva.

Lipa, z listov ktorého sú zostavené postavy, je symbolickým stromom Slovanov.

Z košíkov sa ponúkali na jarmoku božie dary Dolnej zeme. Košíkárstvo podnes prosperuje v tomto kraji.

Štátne zástavy domovských krajín označujú, v ktorých štátoch žijú Slováci, usporiadatelia podujatia Na jarmoku.

Jedna z postáv drží v ruke zástavu krajiny, v ktorej je Jarmok usporiadaný.

Lienka na pleci postavy znamená, že Jarmok každoročne „odletí“ do inej krajiny.

Na jarmoku bola prezentovaná aj literatúra. V stánku Dolnozemskej litera vystavili a predávali svoje najnovšie publikácie vydavateľstvá zo Srbska, Rumunska a Maďarska. Amatérska zložka divadla Vertigo v noci predstavila hru Pohreb. Jarmočnú náladu okrem hercov stupňoval aj spoločný kar po predstavení.

Milie sestry a bratia! Milí všetci naši priatelia!

Európsky kresťanský svet už temer dva tisícročia každý podzim, keď v prírode prevláda tma, zima a nevľúdnosť, tichou nádejou v duši zapaluje adventné sviečky. Zapaluje ich na znak očakávania, víťazstva svetla nad tmou, tepla nad zimou, vľúdnosti a lásky nad chladom sŕdc. Lebo my, ľudia, sme už len takí, že všakovo nás bolí. Nebolí nás však, keď v dušiach našich chýba nenávisť, zloba, ľudské neresti, to chvála Bohu nás nebolí. Ale hrozne nás vie bolieť, až do duši krvácania, keď z nás – a to navzájom – chýba láska, keď nie je v tebe a vo mne láska. To hrozne vie bolieť.

Svet v týchto chvíľach očakáva zrod života. Pre kresťanov je týmto svetlom, životom Ježiš a symbolom očakávania sú sviečky. Zo štyroch sviečok horia už tri. Štyri sviečky čakania adventu, to sú štyri príchody Ježiša:

1. príchod dieťaťa – spasiteľa
2. príchod Ježiša, ktorý dennodenne klope na naše srdcia a pýta sa: Môžem k vám prísť?
3. príchod Ježiša, ktorý zastaví nad nami čas
4. a tá fialová sviečka štvrtá, ktorá je tak veľmi očakávaná, nám má vraviť o nádeji, o príchode Ježiša, ako posledného sudcu našich činov.

Očakávanie a potom privítanie Ježiša na Kračún. Podľa jazykovedcov toto nárečové slovo naznačuje najkratšie dni roka. A obsahujú aj ten odkaz, že prídu tie dni, dlhšie a bohatšie. Dočkáme sa ich.

Advent a Kračún, Vianoce sa pre nás všetkých stali aj sviatkom lásky, radostného prežívania rodinnej spolupatričnosti. Dovoľte mi, aby som tu pri vyzdobenej jedličke povedal, že aj sviatkom prežívania radosti v našej veľkej rodine, rodine čabianskych Slovákov a Slovákov v Maďarsku a Slovákov vo svete!

Kračún je aj slávnostnou možnosťou a príležitosťou. Keď je človek aj pustou neživou prírodou, spomalením inokedy tak hlučného, hýrivého a veru aj márneho sveta nutkaný, nútený ponoriť sa do hĺbok vlastnej duše a zodpovedať si trýznivé otázky: Ako ja žijem? Žijem tak, ako mi to moje

svedomie a duša diktuje, napovedá? Či sa môžem v tvári svojich sestier a bratov, ako v zrkadle, uvidieť ako človek, ktorého ako potomka žehnalo tu v Čabe 10 pokolení, po tvárach ktorých musíme chodiť, či chceme, či nie?

Dovoľte mi pred Vami zaspomínať, aké boli Vianoce, aký bol Kračún môjho detstva.

Môj prastarý otec, narodený v roku 1864 ma chytiac za rúčku odviezol do hrozne studeného ale krásne osvetleného kostola. Mnohým veciam som tam nerozumel, ale všetko som precítil. „Z nebe prišedše anjele, řekli pastřum vesele“ – spievalo sa. Boli sme spolu Všetci, s veľkým V. A priznám sa Vám, že povel pána velebného z kancľa – Vnajtř – som pochopil až v štyridsiatke – v kralickej bibličtine znamená: no a teraz. A všetci sme vstali z miest svojich. A potom tú radosť! Moja stará mama poopierala ešte pred odchodom do chrámu Božieho vankúše o pec. A mali sme po príchode domov teplo. Teplo duševné a telesné. Dočkali sme o pol noci spev z túrni, ktorý velebil pána na výsostiach.

Vtedy som precítil a teraz už chápem to, že človek je osebe, osve sám, je vlastne ničomnosť. Človek je vsadený do sveta preto, aby v neustálom zápase, z potu tváre splnil iba človeku dané poslanie: pracovať, tvoriť pre šťastie iných. A zároveň aby len touto cestou dosiahol ťažko definovateľné blaho, šťastie.

A keďže žijeme v časnosti, najväčšou hodnotou človeka je čas. Čas, ktorý máme obmedzený. V tejto časnosti života každý, kto dáva svoj čas za blaho iných, rozdáva svoj život a lásku. A my všetci, ako rodinka Čabanov – to robíme. Robíme za všetkých nás aj v dnešku, keď vzťahy našich národov na politickej úrovni sú nepravdivé. Žijeme za šťastie našej rodinky, rozdávame svoj čas, čiže svoj život. Kto teda dáva z lásky svoj čas, dáva svoj život za blaho nás všetkých, aj Slovákov tu v Čabe.

Dovoľte mi, aby som sa touto cestou Vám všetkým poďakoval za túto obetu!

A ešte raz na koniec odkaz Kračúna:

Človek je stvorený, chvála Bohu tak, že nežije iba chlebom. Ľudská duša baží po láske, chce byť milovaná a chce milovať, ľudská duša kvíli, ak pociťuje nedostatok lásky, je to neuveriteľná bolesť a žiaľ. Preto nám ľuďom nič inšvo nezostáva, ako snažiť sa žiť v láske. Sme na ňu odkázaní.

Milé sestry a bratia, priatelia! Ja osobne prežívam obrovskú radosť z toho, že sme tu, že sme tu ako koruna mohutných stromov, ktoré majú korene zapustené hlboko do zemi.

Prajem Vám tiché, láskyplné prežitie Kračúna a požehnaný Nový rok!

Michal Lásik,
predseda Čabianskej
organizácie Slovákov

Miroslav Kmeť

České verše a listy Ľudovíta (Jaroslava) Haana

Na jeseň v roku 1834 otec – čabiansky ev. farár Ján Haan – poslal syna Ľudovíta na evanjelické kolégium do Prešova, kde tento strávil päť rokov. Prešovské štúdium malo veľký význam pre formovanie jeho osobnosti. Súveký študentský život bol ovplyvnený ideami proreformného hnutia uhorskej (resp. maďarskej) študujúcej mládeže, konfrontovanými s ideami slovanskej vzájomnosti. V Prešove sa začal venovať teológii a filozofii a vlastne tu došlo k obratu v jeho životnom zameraní. Študenti si (ako bolo zvykom) utvorili samovzdelávacie spolky (v zásade bez jazykovej rivality) a Ľ. Haan ako aktívny študent v nich, t. j. v maďarskom i slovenskom, zastával niektoré funkcie (knihovníka, tajomníka a napokon i podpredsedu). So spolužiakom Gyulom Sárossym napr. prekladali Kollára do maďarčiny a Vörösmartyho do češtiny (podľa jeho slov „slovenskej reči“). V pamätnici slovenského spolku zanechal svojich 21 „slovenských“ básní, ktoré sú inak aj v jeho zošite s nápisom *Jegyzőkönyv 1836 től az Eperjesen tétémennek második évétől* (nachádza sa v archíve v Martine). Popri poézii v češtine a členstvu v „československom“ spolku v tom čase písal aj básne po maďarsky.

Ľ. Haan sa počas štúdií v Prešove stal zanieteným obdivovateľom myšlienok barda slovenského a českého národného obrozenia Jána Kollára, navyše sa s ním neskoršie stýkal aj prostredníctvom strýka Šalamúna Dobromíra Petiana (Salomon Petényi), ktorý bol kustódom národného múzea v Pešti. Ako jednoznačné vyjadrenie svojej slovanskej a slovenskej identity prijal meno Jaroslav. Z Prešova sa zachovali Haanove zápisky (1836) s viacerými básňami – napr. *Oda k národu slawskému*, *Lazar umjragjic*, *Vlast a národ*, *Oda pri príležitosti pervého Sedenj Spoječn. Čslowanské w Prešowe dně 25^{ho} Září 1836*.

Haanove študentské verše prezrádzali jeho slovanské zaniechanie v kollárovskom duchu, napríklad v básni *Oda k národu slawskému*:

„... Ah! kam ste pošli stjny Swatopluka?
Sláwný Karle Čechů otče, Hus učený,
Sobiesky, Zrřnyi, Pěťř wládny
Hwězdohorý Jaroslaw, kde pak ste?...
W Europe každý reč, zvyki národa
Swého wychwalugjc rozšřrowat hledj,
gen Sláwowé vlastnj nešetřj
wjce reč a zvyki co papoušek...
Ai! co ge ted' Sláw? Otrok a Skláv giných!

...

*od Sláwy wzał swé gméno, a predc
wždy w tme šeré co oblak se taulá“.*

V básni *Lazar umjragjcy* medzi iným napísal:

*„...Položte otců reč tedy do hrobu, /
genž gak slůnce bila na světe zatmelém, /
ah Sláwie, plač, už wymizli /
Dáwnowěkých Slowanů potomci!...“.*

V básni *Vlast a národ* zas napísal

*„Wlasti! Národe! Drahá památko! /
...vyschla už giná slast /
krom swatého gména: Národ a Wlast!...“⁴¹*

Zanietené vystupoval proti nevšímavosti alebo znevažovaniu češtiny ako spisovného a liturgického a slovenčiny ako materinského jazyka.

Počas prešovských štúdií začal udržiavať písomné styky s Jánom Kollárom, ktorého veľmi obdivoval, a tiež s predstaviteľmi mladoslovenského hnutia, najmä s Alexandrom Boleslavínom Vrchovským, so Samom Bohdanom Hroboňom a ďalšími. Korešpondencia zohrávala veľmi dôležitú úlohu v študentských aktivitách ako zdroj informácií i vzájomného povzbudzovania sa v pro-národných aktivitách. V 30. ani neskôr v 40. rokoch nebola masovosť silnou stránkou v činnosti prešovskej Slovenskej spoločnosti a spolkové aktivity viacmenej odrážali len prítomnosť pribojnejších študentských osobností, napokon v novšej celouhorskej atmosfére upevňovania pozícií maďarského jazyka, ktoré v Prešove podporovali aj cirkevné kruhy a meceni školy. Aj napriek postupujúcej maďarizácii i v neskorších rokoch študovali na prešovskom kolégiu národne zanietení slovenskí študenti, príkladom čoho je napr. korešpondencia Daniela Bacháta, neskoršieho ev. farára a biskupa v Budapešti.

Názorový vývoj dolnozemskeho intelektuála zreteľne odzrkadľujú Haanove listy. V intenciách svojich odborných záujmov komunikoval s maďarskými a slovenskými historikmi, predstaviteľmi kultúry či národovcami. V jeho listoch sme nenašli veľa osobných motívov, zvyčajne sa zameriaval na vecné záležitosti svojich výskumných a publikačných aktivít, predplatného za tlač atď. Zachovali sa napr. listy, ktoré písal Ľudovítovi Hroboňovi, Jánovi Leškovi, Jánovi Zigmundíkovi, Samuelovi Bodorovskému, Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi, Frankovi Víťazoslavovi Sasinkovi, Fridrichovi Baltikovi. Ľ. Haan písal menej v „čistej“ bibličtine, tak ako bol na tento liturgický jazyk slovenských evanjelikov zvyknutý, ale skôr v „haanovskej“ slovenčine, ktorej korene sú jednak v čabianskom dialekte, jednak v čítaní súdobej slovenskej spisby (podľa normy M. Hattalu).

Určite sú zaujímavé Haanove listy zo študentských čias v Prešove, napr. list štúrovskému básnikovi Samovi B. Hroboňovi z dňa 3. novembra 1838, napísaný v mladícky patetickom slovanskom (či kollárovskom) duchu:

„Milý bratře Slowák! Odpustjte Mi, že na Waše mně wělice milé psánj tak pozdě odpowídám (nečitateľné, pozn. aut.) ... že sem ani příležitosti, ani času dostatečného neměl Wám Uctu a djk můg wygewiti, tjm neočaká- wanegšjm mi byl Wáš list, tjm wětšj mně naplnil radostj, radostj nad tjm, že Wy, gehožto horliwost a láska ku Národu mi giž dáwno powědomá gestit, za wůdce spolubratřů Slowáků zwolen gste; radostj nad tjm, že Wy negen slowěm, ale i prjkladem lásku ku matce našj milé, Slawii, rozněcugete, ge- hožto důkaz patrný gest ted zase z mrtwjch zhrjšený kežmarský spolek ... wěrně Wám prawici mau podáwati můžem, práwěm a radostně Wás bratřem mjm w Národu nazjwage ... u mně ně ... křew činj rodinu: ale rodina mi gest každý ten, kdo city mjm rowné pěstuge, rodina mi gest každý ten, kdo wěrně a horliwě Dobro a Blahoslawěnstwj Národa mého napomáhá ... wěrný prjtel a brater w národu Ludewjt Jaroslaw Haan“.²

Po absolvovaní prešovského kolégia robil Ľ. Haan vychovávateľa u hlavného slúžneho Ferenca Vidovicha v Békeši, čo mu dalo príležitosť nahliadnúť do pomerov miestneho politického života. Aby sa však mohol stať nástupcom svojho otca, musel podľa luteránskych tradícií odísť študovať do Nemecka (otec Ján r. 1805 študoval vo Wittenbergu). 12. októbra 1841 sa Ľudovít zapísal na jenskú univerzitu. V Jene chodil na prednášky niekoľkých známych profesorov, ale, podobne ako J. Kollár, obľuboval najmä „starého dobrého“ historika Heinricha Ludena, ktorého údajne navštevoval každý druhý týždeň.³ Druhý semester prešiel Ľ. Haan študovať na berlínsku univerzitu. Nenavštevoval prednášky iba z teológie, filozofie, ale aj z histórie, slovanskej ľudovej poézie a psychiatrie (psychické choroby a ich liečba). Zaujal ho ohromný záujem študentov i verejnosti o filozofické prednášky, on však považoval takýto vzťah k filozofii za prehnaný a nepraktický. Podľa Haana „nemecké špekulácie“ nie sú pre „uhorský žalúdok“, každá filozofická škola, podľa neho, rýchlo stratí aktuálnosť a jej oslavovaní reprezentanti upadnú do zabudnutia. Pravdepodobne v čase nemeckých štúdií skončila Haanova angažovanosť ako slovenského národovca.

Po návrate z Berlína domov v septembri 1842 sa vtedy 24-ročný absolvent vyšších teologických štúdií stal učiteľom na vtedy založenej maďarskej vyššej škole a čoskoro sa zapojil do kruhov čabianskej liberálnej inteligencie a k slovenskému/slovenskému „národovstvu“ zaujímal odvtedy niekedy priaznivý a inokedy skôr rezervovaný postoj.

(Banská Bystrica)

¹ Ľudewit Haan, *Jegyzőkönyv 1836 től*, Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (SNK – ALU), Martin, sign. MJ 58.

² SNK – ALU, Martin, sig. 44 B 18.

³ J. Kollár o Ludenovi v pamätiach napísal, že bol jedným z troch profesorov v Jene, ktorí najsilnejšie zapôsobili na jeho ducha. „Luden mal najpriestrannejšiu poslucháreň spomedzi všetkých profesorov a najviac poslucháčov. V lete býval taký veľký stisk a tlačienica, že sme sotva vládali dýchať a pot sa nám liaľ z čela cícerkom. Obloky zo dvora boli plné hláv študentov, ktorí stáli na rebríkoch, opretých o stenu ...“. KOLLÁR, J.: Pamäti ... 1997, s. 147.

Ján Gomboš

Zo spisovej pozostalosti Jána Vilyma, čabianskeho učiteľa, známeho pomológa

Ján Vilym (1800 – 1871)

Narodil sa v Bystričke, v Turčianskej župe. Jeho rodičia boli roľníci. Do školy chodil v Martine, Ožďanoch, Levoči a v Prešove. Učiteľom bol najprv v maďarskej cirkvi Nagykároly, potom v Poľnom Berinčoku. V roku 1842 povolala si ho čabianska cirkev za svojho učiteľa. Bol svokrom Ľudovíta Augustína Haana.

Cena vykúpenia sa Čabänov spod poddanstva z roku 1845/46¹

„Kljč (kl'úč) 1845/46 Na celwo wikaupenj suma 800.050 strjbre
(Na celé vykúpenie suma 800.050 strieborných)

1. Od celéhosezenj zemy prichodj
/:t.g. od sessii:/
(Od celej usadlosti prichodí /to jest od
sessii:/)	952 strieborných
2. Od troch quart (Od trištvrtinovej usadlosti)	714 strieborných
3. Od dwuch quart (Od dvaštvrtinovej usadlosti)	476 strieborných
4. Od gedneg quarti (Od jednej štvrtiny usadlosti)	238 strieborných
5. Od Winicy na Veszei od jug. (Od Vinice na Veszei
od jedného jutára)	73 strieborných
20 grajciarov
6. Od Winicy w záhradách y w nowjch od jugera
(Od Vinice v záhradách a v nových od jutára)	74 strieborných
34 grajciarov
7. Od starjch winjc od quart (Od starých viníc
od štvrtiny)	42 strieborných
50 grajciarov
8. Od gedniho Domu (Od jedného domu)	119 strieborných
9. Od Taxalského Domu (Od domu nájomníckeho)	79 strieborných
20 grajciarov
10. Od Industrialné záhrady (Od záhrady
remeselníka.)	79 strieborných
20 grajciarov
11. Od gedného mučniho mlina (Od jedného mlyna)	529 strieborných
57 grajciarov
12. Od gedniho olejníka (Od jedného olejníka)	396 strieborných
40 grajciarov

*Dobré rady zo začiatku 19. storočia*²

„Jestly człowiek nemoże spaty
Wezmy lastowičje hnjzdo polož
Čłoweku na srdce bude spaty pokjm
Ho dole newezmeš.
(Ak człowiek nemôže spať
vezmi lasovičie hniezdo, polož
čłoweku na srdce, bude spať pokým
ho dolu nevezmeš)

Kapusnu presadu aby muske negedly
Posyp gu po vrchu popolom nebudu
Gu gesty.
(Kapustnú priesadu aby múšky nejedli
posyp ju po vrchu popolom, nebudú
ju jest.)

Aby tj kapustu husenice nehubily
Pokrop gu s tou wodou čo mladwo masło w neg umigeš
Nebudu gu husenjce gesty.
(aby ti kapustu husenice nehubili
Pokrop ju s tou wodou v ktorej si
Čerstvé masło umyl, nebudú ju
Húsenice jest.)

Hropzno dluho čerstve držati

Hrozno chcesli dobre a zdrawe
Dluho držati abi čerstwe zustalo,
Wlož ho do owsene slami.

(Hrozno dlho čerstvo držať

Ak chceš hrozno dobre a zdravo
Držať za dlhý čas, aby čerstvé zostalo,
Vlož ho do ovsenej slamy.)

¹ Knižnica Békešskej župy, Zbierka rukopisov, Rk 23

² Knižnica Békešskej župy, Zbierka rukopisov, Rk 86.

Ján Jančovic Zo zažltnutej tlače

Čabianski evanjelici roku 1928 očami nemeckého farára

Evanjelická podporovňa v Maďarsku mala v októbri roku 1928 svoje výročné zhromaždenie, ktoré sa uskutočnilo v najväčšom cirkevnom zbore v Békešskej Čabe. Zúčastnil sa ho duchovný predseda tejto podporovne Ludvik Zierman, farár zo Šoprone. O tejto významnej udalosti uverejnil článok v časopise Gustáv Adolfského spolku, vychádzajúceho pod názvom: Die evangelische Diaspora Leipsig. V širšom článku opisuje cestu na valné zhromaždenie z Budapešti do Békešskej Čaby. Uvádza v ňom aj to, že ako najväčšie mesto v stolici je jej aj župným mestom, ktoré sa so svojimi samotami rozprestiera na ploche 86 074 jutár. Podáva ďalšiu charakteristiku a jej dejiny, ktoré zrejme čerpal z Haanových *Pametností ...a opisuje*, že po 150 ročnom pustošení a pobyte Turkov na tejto pustatine sa usadili pre svoju evanjelickú vieru prenasledovaní Slováci z Horného Uhorska. Prišli sem na jar roku 1718, a to vo veľkých zástupoch. Prvou ich prácou bolo, že si postavili malý kostolík z hlíny, o päť rokov neskôr kostol z nepálenej tehly, tzv. váľkov. Roku 1745 si vybudovali nový kostol z tehál a k nemu aj vežu. V rokoch 1807 – 1824 postavili terajší veľký kostol, do ktorého sa vmestí osem tisíc ľudí a jeho výstavba stála pol milióna zlatých, do ktorých sa neráta ešte manuálna a povoznícka práca veriacich. Tento kostol je považovaný za najväčší v Rakúsko – Uhorskej monarchii. Od roku 1876 má mesto aj tretí kostol o čom už píše zo svojich poznatkov: – *No nielen v troch kostoloch, ale i desiatich salašských školách sa každú nedeľu konajú bohoslužby. Békešská Čaba má 35 ľudových škôl, gymnázium a sirotinec a žije v nej 36 tisíc ľudí. Tunajší ľud je striedmy, usilovný, opatrný, nábožný a mravný. Kostoly sú každú nedeľu plné. Ranné bohoslužby počas týždňa navštevujú až tisíce veriacich. K sviatosti Večeri Pánovej pristupuje ročne až 12 tisíc Čabanov. Ľudia radi spievajú, a to najmä nábožné piesne. Mohutný a silný slovenský kancionál (Tranoscius) nosia ako svätú knihu a spievajú často 1 – 2 hodiny pred začiatkom bohoslužieb bez sprievodu orgánovej hudby. Títo dobrí, nábožní naši bratia pozvali do svojho lona zhromaždenie generálnej podporovne, ktoré sa konalo v sobotu. V nedeľu sa naplnil kostol veriacimi, kde najprv o 9 hodine boli slovenské bohoslužby, na ktorých kázeň mal niredhážsky farár Paulík. Z kázne my, ktorí nevieme po slovensky, nerozumeli sme síce ničoho, ale pokora, nábožnosť a vrúcnosť, ktorú sme pozorovali pri tomto valnom zhromaždení, urobili na nás nezabudnuteľný dojem. Videli sme tu dosvedčujúce, že vzdelávať sa vnútorne je možné nielen tým čo počujeme, ale i tým, čo vidíme - napísal s plným presvedčením tento farár nemeckého cirkevného zboru.* (Nitra)

Ján Jančovic
Všeličo z Békešskej Čaby
Úspech Čabanov na výstave roku 1876 v Segedíne

V časopise Obzor číslo 28 z 5. októbra 1876 je pomerne veľké zastúpenie správ, ktoré posielali prispievatelia z Dolnej zeme. Napríklad z Hložian v Báčke píše v prvom článku Ján Kubáni o úrodách poľných plodín, ovocia a znáške včiel a v druhom článku o spôsobe likvidácie a ochrany fyloxéry viniča. Z dolného Novohradu, z dediny Guta (teraz Galgaguta) píše miestny roľník Štefan Bartoš o vývoji a nepriazni počasia a jeho vplyve na úrody. Pod titulkom odmeny zo Segedínskej výstavy v tomto čísle nájdeme zaujímavú a cennú informáciu o priebehu a výsledkoch tejto dolnozemskej hospodárskej priemyselnej výstavy. Denne ju navštevovalo od 1500 do 2300 návštevníkov a v článku sa zdôrazňuje, že Čaba mala na tomto významnom podujatí veľké

zastúpenie. Okrem spoločnej expozície Kupeckého spolku tu úspešne vystavovalo ďalších dvadsať jednotlivcov, a to rovnako čabianskych mužov ako žien, ktorí za svoje exponáty obdržali ocenenie. Odmeny dostali: Pani Áchimová, Maríková a Bartóková za mydlo, pán Bartóky za obilie, Štefan Beliczay za obilie a kukuricu, Juraj Drieňovský za pšenicu, František Farkaš za kvetiny, pani Gajdáčová za konopé semeno, Pavel Havran za včelie úle, Juraj Hrabovský za vylátené proso, Juraj Keresteši za obilie a ľan, Juraj Kešiar za pšenicu, Michal Kočišský za pšenicu, Jozef Kuka Chevaliersky za jačmeň, Lövy a syn za pšenicu, proso, repicu, Samuel Mokry za vysľachtenú pšenicu, Kornel Rákoczy za med v plástoch a cibuľu, Lukáš Šimay za zeleninu a Viliam Weisz za med v plástoch.

51	
sángaján, futtattak, azonban eredménytelenül, mert „megfoghatlan módon“ valamennyinek jóva kitért s így Geiszt Istvánnak első beérkezte meddő dícsőségnek nyilvánításától.	
Kelt B.-Csabán, jun. 10-én 1878.	
Mokry Sámuel, egyl. nála.	
Jelentés	
a békecs. gazd. egylet által 1878. jun. 11-én B.-Csabán tartott állatkiállításról.	
Az állatkiállítás a városi serházak udvarán reg. 8 órakor Rimler Pál helyettes elnök által megnyitván, a bíróság következőleg alakítottatott meg:	
1. A lovaknál: Korbuly R. eln. a. Szemes E., Kristóffy Ján, Bajcsy J. és Miličsky Zsigm. mint jegyző.	
2. A szarvasmarhánál: Zlinszky I. eln. a., Monsparth Gy., Possina F. és Bartóky L. mint jegyző.	
3. A juhoknál: Késmárky J. eln. a., Szerető L., Pozsavit K. Telkesy Nánd. és Hutiray L. mint jegyző.	
4. A sertéseknel: Wieland K. eln. a. Zsilmszky Gy., Kis B. és Benczur S. mint jegyző.	
5. A baromfinál: Bartóky István eln. a., Zlinszky István és Fehér B. mint jegyző.	
1. Mennyi és csúszó összesen 49 db lett felállítva u. m.:	
Gajdács Ján. csabai gazdának	1 db. 3 éves pejé.
	1 " 2 " "
	1 " 1 " "
Kis Béla csabai gazdának	1 " 2 " "
Kozmiesky Ján. " "	1 " 3 " "
Kristóffy Kar. " "	1 " 2 " "

Zo spravodajníka Gazdovského
 spolku Békešskej župy

(Nitra)

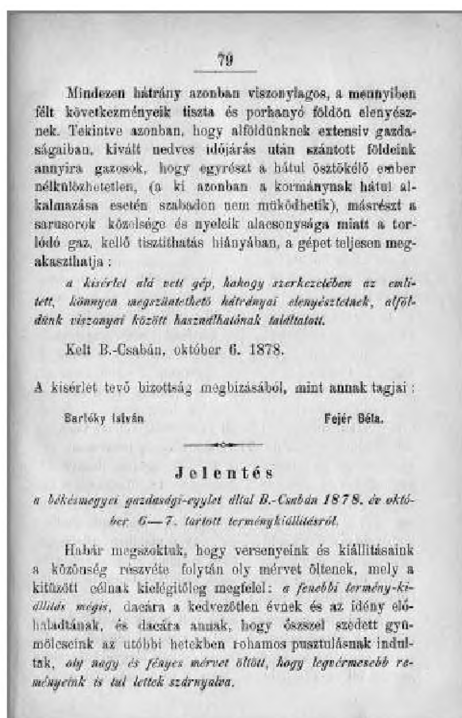
Ján Jančovic

Z celoštátnej robotníckej a remeselníckej výstavy roku 1878 v Békešskej Čabe

Vzdelávacie a pomocné družstvo priemyselnej mládeže v Békešskej Čabe, ktoré viedlo 35 dospelých členov predstavenstva, sa rozhodlo v dňoch 9.-11.júna 1878 usporiadať v Békešskej Čabe v spolupráci s celoštátnym vandrovým spoločenstvom priemyselnej mládeže, výstavu robotníckych tovaríšov a učňov. Do obsahu výstavy sa rozhodli zaradiť aj ženské práce a výrobky domácej produkcie. Záštitu nad výstavou prevzalo mesto, miestni majitelia pozemkov, kasíno, meštianske družstvo, obchodnícky podnik, stoličná hospodárska jednota a priemyselné družstvá. Výstava mala šesť technických okruhov: 1. výrobky priemyselného drevárstva, 2. priemyselné výrobky z priadze, tkaniny, kože a hotových odevov, 3. výrobky z kameňa, kovu a plechu, 4. maľované, kreslené a písané práce pomocníkov a učňov, 5. výrobky pekárskeho, cukrárskeho, vlásenkárskeho, mydlárskeho a ostatné nemenované odbory priemyslu, 6. všetky výrobky domácej výroby, ženské ručné práce a potravinové články. Termín prihlásenia na výstavu bol stanovený do 15.mája 1878 a dodanie výstavných predmetov do 1.júna, a to po železničnú stanicu na vlastné náklady, ale stadiaľ na náklady usporiadateľov. Najlepšie výrobky mali byť podľa propozícií ocenené zlatou a striebornou medailou a pochvalným uznaním. Navyše najkvalitnejšie výrobky ocenené zlatou a striebornou medailou dostali aj peňažnú odmenu. Vstupné na výstavu bolo určené pre dospelých 20 grajciarov a pre deti a učňov 10 grajciarov a permanentka na celú dobu výstavy 1 zlatku. Vystavovatelia za výstavnú plochu platili poplatok. Návštevníci si mali možnosť zakúpiť výrobky označené s nápisom „na predaj“. Zisk z výstavy bol určený na podporu Vzdelávacieho a podporného družstva priemyselnej mládeže v Békešskej Čabe. Propozície výstavy vydalo predstavenstvo 28.februára 1878 a podpísal ho tajomník *Karol Fábry* a predseda *Samuel Semian*. Správu o usporiadaní tejto výstavy uverejnili noviny *Obzor* č.18 z 25.júna 1878, vychádzajúce v Skalici. Tieto noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život ďalej napísali, že výsledok výstavy bol potešiteľný. Zúčastnili sa na nej ako vystavovatelia nielen dolnozemske mestá, ale aj mestá „z našich horných krajov“, a to *Ružomberok* a *Smolenice*. Výstavu otvoril hlavný mestský notár a predseda výstavného výboru *Samuel Semian*. Jednotlivé expozície boli umiestnené v budove Reduty, a to v štyroch dvoranách na prvom poschodí a po celom prízemí. Zo samotnej Čaby bolo vystavených 231 výrobkov a z ostatných miest najväčšiu expozíciu malo mesto Segedín, ktoré sa predstavilo s vyše sto exponátmi pochádzajúcimi

z kovospracujúceho alebo železiarskeho priemyslu. Medzi vystavenými výrobkami Čabanov veľkú pozornosť vzbudila „halena“ (širica) v cene 200 zl, pochádzajúca od správcu halenárskeho spolku Jána Áchima, ďalej dvojkrídlové zrkadlo Ondreja Hanka, pomocou ktorého sa naraz môže vidieť predná a zadná časť hlavy. Zo šiesteho výstavného okruhu dominovali výrobky žien, najmä tie, ktoré vystavovali chovanice miestnej meštianskej školy. Výstavná odborná porota sa rozhodla udeliť 70 zlatých a 140 strieborných diplomov a medailí a 130 pochvalných listov a k 16 zlatým a 25 strieborným diplomom aj peňažné odmeny. Súčasťou výstavy bolo aj druhé vandrové zhromaždenie uhorských priemyselných spolkov, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia 38 spolkov a 112 ďalších delegátov. Predmetom rokovania bolo zveľaďovanie založených priemyselných družstiev pre mladých a zakladanie spolkových sporiteľní. Za miesto tretieho valného zhromaždenia bol schválený Stoličný Belehrad.

(Nitra)

Zo spravodajníka Gazdovského
spolku Békešskej župy

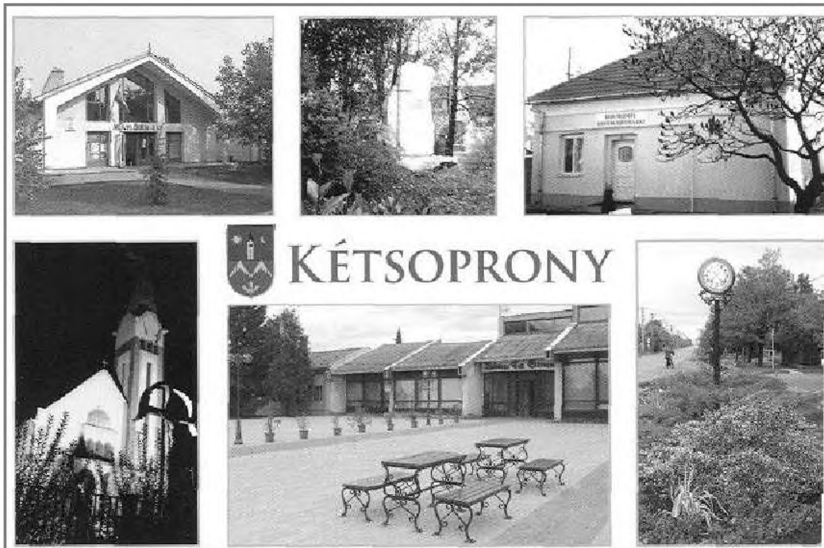
Piroska Majerníková Naša dedina Kétšoproň

Kétšoproň leží asi 18 km na západ od Békešskej Čaby. Má 1560 obyvateľov, 80% obyvateľstva sú Slováci. V škole aj v škôlke sa vyučuje slovenčina. Staršia generácia si zachováva slovenské zvyky. Folklórny spevácky súbor „Horenka“ pomáha pri zachovávaní tradícií. V obci účinkuje Slovenská samospráva.

Naša dedina je celkom nová, ale jej dejiny sa začínajú v dobe osídlenia Uhorska. Meno našej obce má staroslovanský pôvod. V čase založenia štátu tu žili Slovania ktorí sa zaoberali chovom dobytky. Svoj dobytok zatvárali do ohrady – do šopy. Tak vzniklo pomenovanie „Soprony“. Vieme, že dedina Šoproň sa v minulosti skladala z dvoch osobitných, ale aj pri sebe ležiacich dedín, a v starých listinách sa spomína pod menom „Keth-Soprony“. Neskôr mala nasledujúce mená: Sopron, Mező-kén-Söbrön (1557), Ket-Sopron (1560), Mező-Két Sopron (v polovici 18. storočia), Nagy-Sopron puszta (1870), a dnes (od roku 1952) Kétšoprony – Kétšoproň.

V dobe feudalizmu Šoproň často menil majiteľov, lebo králi ho dávali zemepánom ako feudálny majetok.

V čase Árpádovcov ho vlastnila rodina Herczeg de Szekcső. V roku 1437 kráľ Žigmund Šoproň daroval palatínovi Laurincovi Hődervárimu a jeho synom a

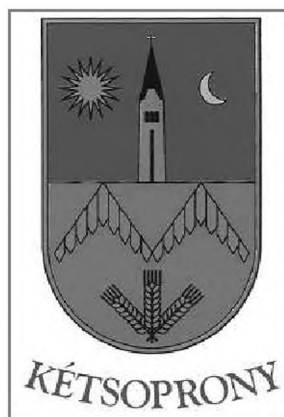
v posledných rokoch svojho panovania Jánovi Huňadimu. V roku 1508 dedinu vlastnil Ján Ábrahámfi a dal ju do zálohy Jurajovi Haras-timu. Keď v roku 1566 aj do tejto oblasti vtiahli Turci, osada spustla. Po ustúpení Turkov Dolná zem ostala neobývanou pustatinou. Nemal kto obrábať pôdu, preto bolo potrebné usadiť sem sedliakov.

V polovici 18. storočia rakúska kráľovná Mária – Terézia kolonizovala do Uhorska národnosti. Vtedy sem prišli aj Slováci, čiže naši predkovia. Nasťahovali sa do Čaby, tam si vybudovali domy, ale pôdu na obrábanie dostali v Kétsoproni.

Keď ľudia nechceli každodenne ísť na pole do Šoproňu a večer domov do Čaby, museli si vybudovať sálaše. V týchto sálašoch mohli bývať v zime, v lete, mohli chovať dobytok, a obrábať pôdu. Takto vznikol celý rad sálašov, ktoré sú aj dnes obývané.

Kétsoproň do roku 1952 administratívne patril k Čabe. Vtedy sa stal samostatnou osadou a postupom času sa rozrástol. Sú tu pekné rodinné domy zo záhradami. Naokolo dediny sú úrodné polia, preto väčšina obyvateľstva pracuje v poľnohospodárstve.

Kétsoproň je malá, ale útulná, nášmu srdcu veľmi milá dedina.

(Kétsoproň)

Šopronské deti sa prišli korčuľovať na Čabu

Miroslav Demák

Zrodí sa pekná tradícia?

V Čabe, Na jarmoku

Békešská Čaba má, nielen pre mňa, medzi slovenskými osadami Dolnej zeme vyhradené špeciálne miesto. Vznikla už v roku 1718. Iba dva roky predtým Turci opustili neďaleké mestá Veľký Varadín (dnes Oradea mare), Temešvár a tuším Arad. Slovenská Čaba bola veľká a bohatá. V polovici 18. storočia v Čabe žilo viac Slovákov ako v Bratislave, Košiciach, Trnave a Žiline – SPOLU! V samotnom meste to bolo 28 tisíc a na okolitých sálašoch ešte zopár tisíc. Vtedy v nej fungovalo až jedenásť slovenských škôl, niektoré dokonca na sálašoch. Kostol, ktorý je väčší než Pazovský, bol pre Čabu malý a tak si postavili ďalší, tentoraz už veľký. Vlastne to nie je iba veľký, je to najväčší slovenský evanjelický kostol vôbec niekedy postavený. Vmestilo sa tam 7 tisíc ľudí. Od roku 1977, keď som prvýkrát navštívil Čabu, prial som si byť na slovenských bohoslužbách vo veľkom kostole. Keby pritom ešte bol aj plný...

V Čabe dnes, z asi 65 tisíc obyvateľov, je už iba zo dve tisíc Slovákov. Kostol je stále evanjelický, ale na slovenské bohoslužby už príde iba hŕstka z nich. Bolo tak – až do nedele 21. septembra roku 2008...

Okrem historických pamiatok, ktoré svedčia o skvelých rokoch Slovákov na Dolnej zemi, dnešná Čaba má aj pozoruhodný Výskumný ústav, aj Čabiansku organizáciu Slovákov, aj úctyhodný Čabiansky kalendár, aj Dom slovenskej kultúry, aj citarový súbor, aj spolky. Aj Annu Ištvánovú.

Sám človek veľa nemôže, ale ani veľká skupina ľudí nikdy neurobí nič, ak sa nenájde niekto, kto povie, čo treba robiť – a ktorý pritom aj prvý „zasúka“ rukávy. V Čabe to už roky robí práve Anna a jej kolegovia. Bez nich by hneď pri veľkom kostole (v bývalej tlačiarňi) nestál hotel SLOVÁK. Spolu s Ondrom Štefankom a autorom týchto riadkov (lenže títo dvaja už tie rukávy „nezasúkajú“) vymysleli aj klobásový festival, (na ktorom sa počet účastníkov a hostí počíta nie v tisícoch, ale v desaťtisícoch), aj keď ho realizovali iní. Síce v prvom ročníku to bol aj slovenský festival, ale dnes ho už organizuje podnikateľ a mesto.

Preto si Čabania vymysleli nový festival a v septembri 2008, v roku 290. výročia príchodu Slovákov do Čaby, ho aj uskutočnili. Lenže to už nebol iba gastronomický festival, bolo to na programy bohaté stretnutie dolnozemsých Slovákov, vlastne festival našej kultúry v širšom význame tohto mena.

Bol som na tom stretnutí a, napriek tri dni trvajúcejmu dažďu, som sa tam cítil veľmi dobre.

Ulice pri hoteli Slovák boli uzavreté. Všade boli stánky z rôznych osád Dolnej zeme, vo dvore hotela ďalšie stany a obrovský stan pre pohostenie návštevníkov a hneď pri veľkom kostole javisko, ktoré však celý čas zostalo smutne pusté. Pre neustály dážď všetky vystúpenia folklórnych súborov museli byť v sále. A vystúpili súbory z Maďarska, potom z našej Pivnice, z Nadlaku (Rumunsko), Turianskej doliny (Ukrajina), Limbora z Prahy, a súbory zo Slovenska - Hornád z Košíc a súbor z Nových Zámkov.

V rámci stretnutia boli aj početné sprievodné manifestácie. V jednom zo stánkov boli vystavené knihy dolnozemských slovenských vydavateľstiev (zo Srbska bolo zastúpené Slovenské vydavateľské centrum z Petrovca a knižné vydania z Pazovy). Výstavu *Tranoscius, dolnozemska istota* sprevádzala prednáška pána farára Pavla Kováča, po čom nasledoval zaujímavý rozhovor. Prezentované bolo najnovšie dvojčíslo *Dolnozemskeho Slováka* venované Ondrejovi Štefankovi a Adamovi Suchánskemu a zborník *Slovenčiny v menšinovom prostredí II* (z vojvodinských autorov sú príspevkami zastúpení. Michal Harpáň, Miroslav Dudok, Anna Maričová, Jarmila Hodoličová, Anna Makišová, Marína Šimáková – Speváková,, Zoroslav Spevák, Michal Týr a Zuzana Týrová).

V početných stánkoch jednotlivých slovenských osád z Dolnej zeme boli vystavené predovšetkým výrobky starých remesiel. Najväčší zo stánkov bol aj najnavštevovanejší. Boli tam vystavené skutočne mimoriadne výšivkárske práce, ktoré s použitím starých motívov, aj slovenských, robia členky výšivkárskeho krúžku Domu slovenskej kultúry.

Pozoruhodný bol aj predaj starožitností. Nechýbala ani Dielňa remesiel, kde si najmä najmladší návštevníci mohli vyskúšať prácu s drevom, s hlinou a inými materiálmi. Najviac ľudí sa však zastavovalo tam, kde ponúkali špeciality domácej kuchyne. Nešlo iba o ponúkanie prineseného, väčšina jedál sa pripravovala priamo na stánkoch. Sarvašania robili *sľúkoviny*, Medešania *herouke*, Čabania (tak sami seba nazývajú, nie Čabania) gágorčoke, Komlóšania *kvasienke*, Kondorošania *pagáčiike*, *klbásky* ponúkal čabiansky klobásový spolok a *kapustu s baraninou* varili Bánhedešania. Svoje jedlá podávali aj obyvatelia Berinčoka, ale na ich stánku najväčšiu pozornosť vyvolalo varenie *sapúnu*. Jeden kus z neho sa dostal aj mne. Odvdáčili sa mi tak za Jesenského kroniku, v ktorej je zapísané, že ešte v roku 1809 Pazovčania dali 15 zlatých na školu v Berinčoku. Protekciu som musel hľadať aj u Bánhedešanov. Z ich kapusty s baraninou už údajne nezostalo nič. Až keď som im spomenul, že najvýznamnejšia ich rodina – Kutlíkovci – prišla vlastne z Pazovy, všetko sa našlo. Aj baranina, aj domáca hruškovica, aj pár hodín srdečného kamarátenstva sa. Ešte raz ďakujem všetkým.

Boli to nezabudnuteľné tri dni v Čabe. Ani ten dážď nedokázal pokaziť celkový skvelý dojem. Výborná organizácia a dobrá nálada hostiteľov i návštevníkov jednoducho dokázali všetky problémy (nielen) s dažďom zatlačiť

tak hlboko do úzadia, že o nich netreba ani hovoriť. Možno netreba hovoriť ani o tom, že manifestáciu odignorovali politickí predstavitelia z vyšších pozícií jednotlivých zúčastnených štátov. Návštevníkom zrejme nechýbali. Vlastne, keď sa na to pozriem z inej strany, práve tým, že neprišli, ponechali priestor a čas organizátorom, aby sa venovali účastníkom stretnutia. A tak by to vari aj malo byť.

V nedeľu 21. septembra, pred konečným uzatvorením festivalu Na jar-moku, vo veľkom evanjelickom kostole v Čabe bolo *Vďakyvzdanie – slávnostné bohoslužby*. Slovenské. Pekné a ekumenické. Boli na ňom všetci účastníci festivalu. Z Dolnej zeme i zo Slovenska, Čiech a Ukrajiny. Konečne veľký kostol nebol na slovenských bohoslužbách takmer prázdny. Nečudo, že v očiach viacerých Čabänov bolo vidno slzy. Kto vie, či to nebolo naposledy v ich živote...

Na celom stretnutí dolnozemských Slovákov je najpozoruhodnejšie rozhodnutie – organizovať ho každý rok v inom meste – s tým, aby sa o desať rokov znovu vrátil do Čaby. Na oslavy tristoročnice jej osídlenia Slovákmí.

Bol by som veľmi šťastný, keby v roku 2010 toto stretnutie bolo v Starej Pazove. Vtedy sa totiž naplní 240 rokov od príchodu našich predkov na priestory Praedio Pahsoe. Za dobu kým Zem dvestoštyridsaťkrát obehla okolo slnka, Slovákov je v Pazove viac, než v Čabe. Keď si dobre rozmyslím, Stará Pazova je v súčasnosti mesto s najväčším počtom Slovákov na Dolnej zemi. Dokedy? Do ktorého výročia?

(Stará Pazová – Bratislava)

Anna Istvánová Matej Šipický šesťdesiatročný

DrSc genetiky, čestný člen Učenej spoločnosti Slovenskej akadémie vied. Otec dvoch dospelých detí, ovládajúcich slovenčinu. Zakladateľ a vedúci Katedry genetiky na Prírodovedeckej fakulte Debrecínskej univerzity. Univerzitný prorektor, hosťujúci profesor v Japonsku. Pozvaný prednášateľ na početných medzinárodných konferenciách a meetingoch. Medzi iným prednášal v Kodani (Dánsko), na Malte, v Bratislave. Dlhšie výskumnícke pobyty mal v Londýne (Spojené kráľovstvo), vo Francúzsku, v Kodani (Dánsko), Berne (Švajčiarsko), Nemecku, Československu. Od roku 2001 je mimoriadnym expertom pre FAO v tematike geneticky manipulované organizmy. Je členom Komisie pre geneticky manipulované organizmy. (Komisia je poradným orgánom vlády.)

Na slovenskom poli je predsedom Vedeckej rady Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, členom slovensko-maďarskej zmiešanej komisie a riadnym členom Spolku Slovákov v Segedíne a Čabianskej organizácie Slovákov.

Osobnosť a činnosť Mateja Šipického, jeho životný štýl a spôsob života zodpovedá charakteru európskeho občana alebo skôr svetoobčana. Práca ho zaviedla do rôznych kútov Európy, ba do celého sveta. Okrem slovenčiny a maďarčiny hovorí ďalšími tromi jazykmi (angličtina, nemčina a ruština). Napriek všetkému si však v duši zachoval kúsok svojej čabianskosti.

Európsky pohľad na veci a silný patriotizmus mu dopomohol k tomu, aby koncom osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokov ako predseda, podpredseda a čestný predseda Zväzu Slovákov v Maďarsku inicioval založenie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku a Domu slovenskej kultúry v Čabe. Voči spoločnosti, z ktorej pochádza, sa zachoval zodpovedne. V záujme jej pozdvihnutia zmobilizoval svoje vedecké tituly, odbornú autoritu a ľudské kvality. Jeho život a konanie v záujme Slovákov v Maďarsku slúži ako príklad všetkým tým, ktorí vyspelým výkonom vo svojom odbore, plnením svojich odborných a nemenej dôležitých ľudských úloh prinášajú uznanie nielen Maďarsku a Maďarom. Nepopiera svoj pôvod vo svete, skôr je naň pyšný a týmto obohacuje, zvyšuje aj kultúrny význam Slovákov v Maďarsku.

*Ďakujeme a blahoželáme mu k životnému jubileu.
(Békešská Čaba)*

Eva Labišáková
**Učiteľka slovenského jazyka v Slovenskej
základnej škole v Sarvaši**
Magda Pažická

Čas plynie ako voda. Veta, ktorá nás vedie k zamysleniu. Plynie rýchlo, či pomaly? O tom by vedela celkom určite porozprávať a uvažovať práve pani Pažická, bývalá hosťujúca učiteľka slovenského jazyka v Slovenskej základnej škole v Sarvaši. Jej dlhoročné pracovné pôsobenie v tejto škole je spojené s množstvom úspechov a ocenení žiakov a aj jej vlastnej práce. Ubehli tie nezabudnuteľné roky rýchlo, či pomaly?

Teta Magda, ako ju deti oslovovali, vstúpila do školy prvýkrát 1. septembra 1991. Vtedy ju ešte do práce prijímal riaditeľ školy Ján Foltyán. Po jeho odchode do dôchodku pracovala v škole pod vedením novej riaditeľky Zuzany Medvegyovej. Ako hosťujúca učiteľka zo Slovenska prišla pomôcť pri vyučovaní slovenského jazyka a literatúry. V začiatkoch bola práca veľmi náročná, veď neovládala maďarský jazyk, ale napriek tomu svoju prácu vykonávala veľmi dôsledne a zodpovedne. Veľmi rýchlo sa zorientovala v problematike a zžila sa s prostredím, v ktorom pôsobila.

Pod jej vedením žiaci školy dosahovali popredné umiestnenia na rôznych súťažiach v slovenskom jazyku v Maďarsku, ale aj na Slovensku. Boli to rôzne recitačné, literárne súťaže a vlastná tvorba žiakov. Zapájala detí do relácií slovenského vysielania segedínskeho rozhlasu, pripravovala žiakov na jazykové skúšky zo slovenského jazyka, zapájala ich aj do súťaží Výskumného ústavu Slovákov v Békešskej Čabe, kde žiaci pátrali po svojich predkoch a slovenských koreňoch. Nezabudnuteľné sú aj spoločné výlety a pobyty žiakov a kolegov v slovenských horách a mestách, na ktorých sa rada zúčastňovala. Boli to aj pobyty v školách v prírode v rôznych kútoch Slovenska. Lásku k slovenským veľhorám a prírode

zasiala aj do srdca sarvašských detí a kolegov. Tradíciou sa stali každoročné pobyty žiakov a kolegov vo Vysokých Tatrách.

Svoj voľný čas venovala aj vlastnej tvorbe. Prispievala svojimi článkami do ľudových novín a sarvašských novín *Novinkár nad Kerešom*. Je autorkou publikácií zo života školy: *Ozveny času* a *Odpadol z lipy kvet*, Vrúcný vzťah mala aj k mladším žiakom, pre ktorých zozbierala a vydala slovenské detské básničky a pesničky pod názvom *Katka v lese* a *Ahoj, dobrý deň*. Tieto knihy sú určené pre šesť až desaťročné deti ako pomocná literatúra. Sú zostavené zo slovenskej ľudovej prózy i poézie a z detskej literatúry slovenských a aj v Maďarsku žijúcich autorov, ktorí tvoria v slovenčine. Pri jej práci boli vždy v popredí žiaci, ktorým vštepovala vedomosti a lásku k slovenskému jazyku. Stala sa aj spoluautorkou učebných osnov slovenskej vzdelanosti, ktorá sa zaviedla ako vyučovací predmet v národnostnej škole od roku 2000. Svoje skúsenosti odovzdávala aj kolegom, učiteľom slovenského jazyka prostredníctvom odborných článkov v časopise *Slovenčinár*, ktorého bola tiež spoluzakladateľkou a členkou redakčnej rady. Tento metodický časopis Celoštátnej slovenskej samosprávy naďalej pomáha pedagógom pri ich pedagogickej práci. Jej zásluhou školu navštívili a svoje knihy deťom osobne predstavili spisovateľky Marianna Grznárová a Blažena Mikšíková. Toto stretnutie bolo veľkým prínosom pre žiakov školy – osobný kontakt s autorkami detských kníh zanechal trvalé príjemné zážitky a vedomosti. Dlhoročné pôsobenie Magdy Pažickej v škole je poznačené jej tvorivým rukopisom. Svoj vrúcný vzťah k mestu preniesla aj do povesti o Sarvaši, ktorej je tiež autorkou. Počas celého jej pôsobenia vyžarovala z nej skromnosť, obetavosť, trpezlivosť a nesmierna láskavosť. Vychovala mnoho úspešných mladých ľudí. Všetkým darovala lásku k slovenskému jazyku. Je to určite hrejivý a príjemný pocit sedieť v zborovni so svojou žiackou, ako s kolegyňou – učiteľkou slovenského jazyka, čo sa jej tiež podarilo zažiť. Pomáhala nielen žiakom, ale aj kolegyniam, rodičom a všetkým, ktorí ju požiadali o pomoc. Viem, že okrem svojej učiteľskej práce mala a má veľmi rada kvety. Jej oči sa rozžiarili pri každom stánku s kvetmi. Dnes mnohé z nich zdobia jej záhradu v Kršteňanoch pri Partizánskom, a pripomínajú jej vôňu Sarvaša a Dolnej zeme, ktorú jej už žiadna sila nevytrhne z obetavého srdca.

Počas celého svojho pôsobenia sa určite riadila ľudovou múdrosťou:

„Človek nemôže hľadať len vlastné šťastie a nemyslieť na šťastie ostatných.“

(Kladno – Šarvaš)

Zaznačila Anna Istvánová Naša priateľka, Etelka Rybová

Životopis

*Etelka Rybová, rodená Paulíková, narodená: v Békešskej Čabe 04. 07. 1951
Štúdiá: Základná škola v Kétšoproni, stredná škola: Slovenské gymnázium
v Békešskej Čabe, vysoká škola FFUK, Bratislava. Po návrate domov
novinárska škola pri MUOSZ-e (Zväz maďarských novinárov).*

*Pracoviská: 1974-1983 Ľudové noviny - redaktorka (polročná exkurzia na
Obchodnom oddelení Československého veľvyslanectva v Budapešti –
prekladateľ a tlmočník), 1983-1995 Zväz Slovákov v Maďarsku (trojmesačný
výlet na Ministerstve školstva a kultúry), 1995 - Celoštátna slovenská samo-
správa od r. 1999 podpredsedníčka.*

Popri zamestnaní:

- *pravidelné organizovanie a vedenie čitateľských táborov pre detí doma i
na Slovensku*
- *preklady a redigovanie národopisných a literárnych publikácií, ako aj
učebníc dejepisu, Nášho kalendára*

Najsilnejšie putá

Najsilnejšie puto pre mňa boli vždy rodičia, najmä otec (veľké P ako Paulik, veľké P ako Pavol – to iba na margo, vždy som bola „apáš“). Teda rodina, od ktorej dostáva človek to najdôležitejšie, či ide už o city, alebo o postoj k ľuďom, práci a pod. Ešte aj dnes, keď počujem mamu hovoriť po slovensky a používať slová, ktoré som v detstve počula (len tak napríklad: ketel’uje sa, ukrutne) zabúši mi srdce. Ale to isté sa so mnou stáva, ak tie slová počujem v Slovenskom Komlóši, v Lucine, alebo v Dunaedháze, v rumunskom Nadlaku, vo vojvodinskom Báčskom Petrovci.

Srdce sa mi zohrieva aj vtedy, keď som na pôde slovenského gymnázia v Békešskej Čabe, aj napriek tomu, že dnešná budova vtedy, keď som ja tam chodila, slúžila len ako internát. Do školy sme chodili na ulicu J. Attilu, pri starej pošte. Ak dobre viem, dnes tam pôsobí hudobná škola.

Spolupatričnosť slovenskú som najviac pocítila v minulom roku, keď sa v septembri 2008 v „slovenskej Palestíne“ (Ján Kollár: Pamäti z mladších rokov života), v Békešskej Čabe konalo prvé stretnutie dolnozemsých Slovákov pod titulom „Na jarmoku“. Kavalkáda programov bola ozaj ako na jarmoku, ale v ten posledný deň sa vo Veľkom evanjelickom kostole každému účastníkovi zarosili oči, keď počuli pesničku od tetky Červenákovej z Rumunska.

A rozlúčka na dvore Domu slovenskej kultúry pod stanom, keď spontánne, ale všetci prítomní spievali pesničku na Kráľovej holi... to sa nedá ani opísať, že čo človek cítil, ale zimomriavky mi chodili po chrbte a slzy boli v očiach takmer

každého. Prvýkrát som pocítila ozajstnú spolupatričnosť slovenskú (dolnozemskú?) a silnú, ktorú som zatiaľ nikdy nikde neprežila. Napriek tomu, že som už pochodila všetky Slováckmi obývané osady v Maďarsku a zúčastnila som sa na veľmi početných slovenských podujatiach.

O verejnom živote Slovákov v Maďarsku

Slováci v Maďarsku zápasia s tými istými problémami, ako príslušníci väčšinového národa. A čo sa týka národnostnej identity - prevažná väčšina Slovákov v Maďarsku nepocituje národnostné problémy, ale keď je u nich nejaký slovenský program, oblečie si sviatočnú košeľu bielu a dobre sa cíti na podujatí. A potom ide ďalej. Väčšina našich ľudí dodnes nevidí rozdiel medzi spoločenskou organizáciou a samosprávou.

Samozrejme nemôže sa od každého Slováka očakávať, aby bol o všetkom informovaný, čo sa deje v našom národnostnom verejnom živote, ale ideálne by bolo, keby aspoň poznali naše slovenské noviny, aby vedeli kde sa majú obrátiť, keď sa chcú niečo dozvedieť o slovenskom živote. Veľmi by ma aj to tešilo, keby sa smelo hlásili k svojim slovenským koreňom nielen príležitostne, ale aj spontánne.

Nájdu sa však už mladí, ktorí si uvedomili, že jazyková skúška zo slovenčiny (kto maturuje na slovenskom gymnáziu, ten ju aj získa) im môže pomôcť pri získaní vysokoškolského vzdelania a že vďaka ovládaniu slovenčiny sa uplatnia na trhu práce v Európe lepšie.

Vplyv osobnosti

Moju verejnú činnosť najviac ovplyvnila bývalá predsedníčka Zväzu Slovákov v Maďarsku a moja bývalá šéfkla Mária Jakabová svojimi názormi, správaním a bezprostredným, otvoreným postojom k Slovákom v Maďarsku. Dodnes mi veľa pomáhajú jej prejavy, keď sa pripravujem na rôzne akcie, kde ma pozývajú. Boli uverejnené aj knižne a odznali na rôznych podujatiach, alebo v maďarskom parlamente. Jej myšlienky, ňou vypovedané pravdy, alebo ňou sformulované ciele, sú aj dnes veľmi aktuálne. (Myslím tu konkrétne na „revitalizáciu Slovákov v Maďarsku“). Teší ma aj to, že je už dnes po šiestich

Etelka Rybová Paulíková

rokoch znovu doma a mám možnosť sa s ňou porozprávať nielen telefonicky, ale stretnúť aj osobne.

Moje výlety a návštevy

Najobľúbenejšou osadou mi je Kétšoproň a je vždy sviatkom pre mňa, keď idem domov, ale veľmi dobre sa cítim aj v Lucine, Ečeri, v Pilišských horách, v Zemplíne, alebo všade tam, kde mám dobrých priateľov a známych, kde sa mne takisto tešia, ako sa ja teším zo stretnutia s nimi. Ved' miesta nášho života skrášľujú priatelia a ľudia, ktorí nás majú radi.

Najobľúbenejším slovenským krajom mi bola a aj dnes je Orava. Ako študentka som veľa počula o ňom od bývalej kolegyne, ktorá mi pomáhala pri osvojovaní slovenského jazyka a literatúry v Bratislave, Jany Adamčákovej. Sama pochádza z Oravy. Vtedy som ešte tento kraj ani nepoznala. Neskôr som si ho obľúbila pre jeho krásne hory, lesy, vrchy, pre jeho neprecivilizovaný stav.

Pekné spomienky a hlboké city ma viažu aj k Bratislave, kde som strávila päť najkrajších rokov mojej mladosti. Tam som sa naučila dobre po slovensky, našla som si priateľov z Vojvodiny. Oni ma upozornili prvý raz, že pozor, Slováci v Maďarsku sa pomaďarčujú (mysleli tým samozrejme aj na mňa). Tu som spoznala i Dagmar Anocovú z Nadlaku, ale hádam môžem povedať, že v Bratislave sa upevnilo moje priateľstvo so študentkami pochádzajúcimi z Maďarska a toto priateľstvo chvalabohu aj dodnes trvá.

Míľniky

Najúspešnejším rokom môjho pôsobenia bol rok 1988, keď na kongrese Zväzu Slovákov sa len jeden z poslancov prihovril po maďarsky, ostatní hovorili po slovensky, síce väčšina nárečím, ale po slovensky. Zatiaľ to bolo takmer naopak. Keď som sa v roku 1974, ako praktikantka Ľudových novín, zúčastnila prvý raz na zasadnutí Celokrajinského výboru Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku, každý člen hovoril po maďarsky o tom, ako nehovoria učitelia slovenčiny po slovensky na školách, kde sa slovenčina vyučuje.

Neskôr sa stalo aj také, že som na zasadnutí predsedníctva Zväzu začala referovať o slovenských čitateľských táboroch po slovensky, tak vtedajší predseda ma upozornil, aby som hovorila po maďarsky lebo máme hosťa z Ministerstva školstva, ale tento hosť povedal, že nech len pokračujem ďalej v slovenčine. Vtedajší predseda Zväzu upozornil po zasadnutí predsedníctva generálnu tajomníčku, aby dávala pozor, lebo „toto dievča je schopné poslovenčiť Zväz“.

(Békešská Čaba)

Zuzana Antalová
„Naboso v orosenej tráve“
Portrét Heleny Kovátsovej Kostrovej

Keď sa pýtali Mikszátha, ako je to možné, že vo svojich dielach používa slovenské slová, ba celé vety, odpovedal: „Hovoriť po slovensky je pre mňa taký krásny pocit, ako naboso kráčať v zarosenej tráve“.

Proológ:

Poznáme sa asi od prvého roka mojej televízackej práce. Pamätám sa, prvýkrát som ju videla v Malom Kereši na fašiangovom plese v slovenskej škole. Toto krehké stvorenie, bývalá učiteľka slovenčiny Helena Kovátsová Kostrová ma už vtedy očarila svojou empatiou, krehkosťou, bystrou pamäťou. Na takých ľudí som zvykla povedať: „živá voda“.

Svoju pedagogickú dráhu začala v Ósagárde, ale tisíce detí sa od nej naučili tajomstvá slovenského jazyka aj v Slovenskom Komlóši a Malom Kereši.

Jej portrét sme natáčali na jar 2008. Boli to čarovné 4 dni. Krása jarných kulis kvitnúcich stromov a neopakovateľný zážrak jej osobnosti. Podellm sa s vami, Milí čitatelia, o niekoľko myšlienok, ktoré zazneli vo filme.

Kecskenét – Dom dôchodcov. Zhovárame sa v obývačke plnej spomienok

- Ako ste sa dostali do Maďarska a kde všade ste tu žili?

- No, bola prvá svetová vojna a môj otec 4 roky pobudol v Sibíri. A keď sa zo Sibíra vrátil, dokument mal taký, že: „učiteľ maďarského kráľovstva“. Jeho sa nepýtali, že kde patrí teraz, vyložili ho v Maďarsku. Hranica ešte nebola (rok 1919), ale demarkačná línia už bola, tak nemohol prejsť k svojim. Tak otec na čierno prešiel – prv sa mu nepodarilo, ale potom neskôršie sa mu podarilo – no a taká malá dedinka, kde sme bývali, tam každý vedel, že bol doma... No a potom rodinu zo Slovenska vyhodili, lebo vzniklo prvé Československo, tak nepotrebovali maďarského kráľovského učiteľa...

- Tak pôvodom vaša rodina je slovenská alebo maďarská, alebo ako to je?

- Z obidvoch strán je slovenská, z Turčianskej Štiavničky. Tam sa narodila mo-

Zuzana Antalová a Helena Kovátsová Kostrová

ja mama a v tej istej budove aj otec, lebo skorej otcov otec bol tam učiteľom, potom mamičkyn otec. Takže vlastne podľa mena Kostrová sa zdá, že slovenský spisovateľ, básnik, jeden z najlepších slovenských literátov bol mojím ujom. Ja som končila v Budapešti slovenčinu. No a ja som mu napísala pár slov, že som práve na Slovensku, veľmi rada by som sa s ním zoznámila. Tu je odpoveď, nech sa páči! Napísal to Ján Kostra, je to kus histórie slovenskej literatúry...

"Milá Elenka! Taký prekvapujúci list, ako od teba, som už dávno nedostal."

Keď som bola malá, v našej dedine bol každý Jesenský... takže aj môj starý otec, Janko Jesenský je môj príbuzný. No a v Pešti Géza Jeszenszky je tiež nejaký dôležitý Jesenský, bývalý minister zahraničných vecí MR. Neviem ako ma objavil a zavolať mi, či by som ich nesprevádzala do Jesenovej.

V Iľuškinom archíve nájdeme diplom:

- „Za osobný prínos pri zakladaní a rozvíjaní priateľstva medzi občanmi Kiskőrösu a Liptovského Mikuláša“

- Liptovský Mikuláš je našim sesterským mestom. A vysmievam vtedajšieho starostu Kiskőrösa, lebo keď som ja toto obdržala, o pár mesiacov som dostala zase diplom, že som „tá osoba, ktorá chce poslovenčiť už viac ako sto rokov pomad'arčený Malý Kereš, lebo tu začala vyučovať slovenský jazyk“. Veci sa majú tak, že keď mal Petőfi 150 rokov (keby ich bol mal!), veľká slávnosť sa pripravovala a vedúci mesta z úcty, že tam sa Slováci usalašili, že by sa dalo skúsiť vyučovať slovenčinu. Tak 163 detí sa prihlásilo. No tak museli voľačo robiť. Deti vedeli už veľmi málo slovensky. Bola tam riekanka, že: „1, 2, 3, 4, 5 naučím sa rátať hneď“. No tak príbehne na druhý deň jeden chlapček a vraví mi, že: „Stará mama vám odkazujú, že sa nehovorí „jeden“, ale „edon““.

Malý Kereš

Pred starostovským úradom stojí socha Wattayovcov, lebo oni sem doniesli Slovákov a usadili ich tu. Podľa pána primátora mesta teta Iľuška má oči všade, vždy dáva inštrukcie, čo sa týka slovenskosti... Iľuška je zlatá, lebo vždy povie, čo sa písalo v slovenských novinách o Malom Kereši, dostávame lekcie z histórie Kereša... V jej rukách je titul čestného občana mesta na najlepšom mieste!

(Komárno – Segedín)

Mikóczy Erika Predovšetkým láska

V prvý decembrový víkend sa so svojimi ovečkami ďakovnou bohoslužbou rozlúčil evanjelický farár Pavol Albert Kutej, ktorý po štyridsaťročnej službe odchádza do dôchodku.

Pavol Kutej bol vysvätený za kňaza v roku 1964 a od 1. marca 1973 svoju duchovnú službu vykonával v Jamine, po maďarsky i po slovensky. Počas uplynulých desaťročí bol prítomný pri dôležitých životných križovatkách svojich veriacich, pri krstoch, konfirmáciách, sobášoch, pohreboch ich najbližších a

zároveň všetkým pomáhal pochopiť význam sviatkov. Za jeho 35 ročného pôsobenia bol zrekonštruovaný kostol na Orošházskej ceste a postavený dom cirkevného zboru. Organizoval verejnoprospešnú činnosť, obnovoval. Za jeho pôsobenia na poste hlavného duchovného v Békešskej Čabe nadobudol terajšiu formu Evanjelický dom dôchodcov. Popri svojej profesionálnej práci bol počas štyroch volebných období poslancom mestskej samosprávy, zástupcom miestnej Slovače a 12 rokov predsedom mestského národnostného výboru. Na jar mu bolo poslaneckým zborom udelené vyznamenanie „Za Békešskú Čabu“.

Pavol Kutej sa teraz odobral do dôchodku. Teší sa na to, že bude môcť viac času tráviť s manželkou, deťmi, piatimi vnukmi. Gazduje, číta a je presvedčený, že s Božou pomocou čakajú naňho pokojné roky na zaslúženom odpočinku. Ak bude treba vypomôže, ale možno už iba ako veriaci bude počúvať kázne svojho nástupcu, Zoltána Nagya z Rimavskej Soboty.

Preložila Iveta Hruboňová

(zdroj:Mérleg)

Dvadsaťštyri rokov služby

Po štyrodsiatich štyroch rokoch služby sa v lete odobral do dôchodku Peter Ondrej Aradi. 24 rokov slúžil vo svojom rodnom meste, Békešskej Čabe, predtým však pochodil po lovícu krajiny – od Baňačky po Sarvaš.

Takto si spomína:

- Moji predkovia boli Čabänia. Aj ja som sa tu narodil. Lásku ku „kostolu“ vypestovali vo mne moji rodičia a ja som im za to nesmierne vďačný. Keďže sme boli považovaní za kulakov, prijali ma iba do Reformovaného kolégia v Debrecíne...

Jeho prvou zastávkou v službe Pánovi, po vysvätení v roku 1964, bola Baňačka, potom Kečkémét, kde slúžil pri seniorovi Tiborovi Görögovi. Keď sa v roku 1968 oženil, stal sa duchovným slovenského evanjelického cirkevného zboru v Budapešti. Od 1971 do 1986 kázal slovo božie v novom evanjelickom kostole v Sarvaši. Potom sa vrátil do svojho rodiska, kde bol duchovným pastierom až do odchodu do dôchodku. Počas jeho pôsobenia sa v '90- tých rokoch zreformovala výuka v evanjelickom gymnáziu v Békešskej Čabe.

- Od roku 1970 som mal vždy možnosť kázať po slovensky. Ako všade, aj tu však nastali zmeny. Keď som bol dieťa, často nám bol na bohoslužby vo všedný deň tesný malý evanjelický kostol, do ktorého sa, napriek jeho menu, zmestí 600 – 700 duší. Vždy sme sa ponáhľali, aby sme si obsadili svoje miesta. Dnes už, žiaľ, vymreli tí, ktorí poznali jazyk predkov. Na bohoslužby prichádza iba zopár ľudí.

A čo by popradil duchovným pastierom dneška?

- Je veľmi dôležité, aby kážeň hovorila do duše ľudí. Ale ešte dôležitejšie je, aby bol pastier v úzkom kontakte so svojimi ovečkami. Sám si vyčítam, že som nevenoval ešte viac času na návštevy rodín. To je základ práce duchovného.

A plány Aradi Bandi báčiho na dni odpočinku? Dobechnúť zameškané okolo domu, venovať sa rodine, vnukom a zapojiť sa do kultúrneho života v meste. A samozrejme, ak bude treba, rád vypomôže mladším kolegom.

Redakcia
(Zdroj: Evangélikus Élet)

Anna Divičanová Ján Botík sedemdesiatročný

Významný predstaviteľ slovenského národopisu Ján Botík, v septembri v roku 2008, oslavoval vzácné životné jubileum, svoje 70. narodeniny.

Meno Jána Botíka je úzko spojené s nami, Dolnozemčanmi a výskumom tradičnej kultúry našich Slovákov. Bádať premeny kultúry a spoločenské správanie sa ľudí na slovenských jazykových ostrovoch začal vo Vojvodine a potom pokračoval v našich Slováckmi obývaných osadách. Svoje výsledky, poznatky okrem množstva štúdií zhrnul aj knižne. Spolu s Jánom Siráckym vydal knihu Slováci vo svete (1980) a v najnovšej svojej knihe Etnicita na Slovensku (2007) v rozsiahlej kapitole zhrnie rozvoj a rozklad; špecifické črty dolnozemskej kultúry. (Prezentáciu knihy sme mali v Dome slovenskej kultúry). Významným dielom pre nás je aj Jánom Botíkom redigovaná a vydaná monografia o tradičnej kultúre Hontu (1988) ktorá je dôležitým prameňom pre poznanie kultúry dolnozemských evanjelikov, ktorých väčšina pochádza z tejto oblasti.

Rodinné korene Jána Botíka vyrástli niekde tu na Dolnej zemi.

Prvých svojich desať rokov (1938-1948) prežil ako člen slovenského menšinového kolektívu v Bulharsku, kde sa jeho predkovia, Botíkovci, pochádzajúci z Dolnej zeme usadili po r. 1878.

Vieme, že Ján Botík je aj dnes usilovne, aktívne pracujúcim vedcom. V mene redakcie a čitateľov Čabianskeho kalendára prajeme mu ďalších úspechov v práci, radosť v rodinnom živote a dobrého zdravia.

Anna Divičanová a Ján Botík

Jolana Pepová Vznikol slovenský spolok aj vo Veľkom Bánhedeši

Členovia Slovenského klubu v Bánhedeši sa na svojom valnom zhromaždení v apríli 2008 rozhodli, že klub bude pokračovať v činnosti vo forme spolku. Súdne bol teda zaregistrovaný verejnoprospešný spolok zachovávajúci slovenské tradície vo Veľkom Bánhedeši. V súlade s naším poslaním a cieľami spolku sa aktívne zapájame do života dediny a na kultúrnych podujatiach ožívujeme starodávne slovenské tradície.

Toto sú fotografie z niektorých podujatí, na ktorých sme sa zúčastnili:

1.máj 2008 – Majáles.

Naše gazdinky pripravili pri odovzdávaní detského ihriska piratuty z 20 kg múky. Bol to nezabudnuteľný pohľad.

August 2008 – Paprikový festival. Podľa starého bánhedeškého receptu sme varili baraniu kapustu. Výborná príležitosť na odovzdávanie znalostí kuchárskeho umenia mladšej generácii. Baraniu kapustu je zvykom variť aj v Slovenskom Komlóši a Pitvaroši.

V septembri 2008 sme pozvali na priateľské posedenie a opekanie slaniny do našich termálnych kúpeľov členov slovenských klubov z okolia (Amróz, Pitvaroš, Slovenský Komlőš). Priateľstvo sa utužilo spoločným spevom za doprovodu citary.

(Veľký Bánhedeš)

Eva Labišáková
Mladí divadelníci
v Slovenskej základnej škole v Sarvaši

Činnosť divadelného krúžku v škole má už svoju dlhoročnú tradíciu. Divadelnej činnosti sa žiaci školy pravidelne venujú od roku 1992 pod vedením učiteľky Marty Dekrétovej a neskôr sa k nej pridala aj kolegyňa Mária Mravíková. Divadelná skupina začala pracovať pod názvom „Zbojník“, a tento názov má dodnes. Ako sa im v práci darilo, aké úspechy dosiahli a čo im táto práca všetkým priniesla sme sa dozvedeli z rozhovoru s vedúcimi krúžku.

Čo Vás viedlo k tomu, že ste v škole založili divadelný krúžok?

Marta Dekrétová:

K divadlu som mala vždy kladný vzťah. Už ako žiačka základnej školy som sa zapájala do aktivít tohto druhu. Boli to rôzne krátke divadelné predstavenia v mojom rodisku v Čiernom Balogu. Neskôr ako študenti gymnázia sme pripravovali rôzne estrádne podujatia. Táto práca ma vždy naplňovala a mala som z nej radosť. Veľmi rada som recitovala a preto som aj svoj prvý divadelný krúžok (1992) v škole som založila s deťmi, ktoré tiež mali veľmi dobré skúsenosti s recitovaním.

S koľkými žiakmi ste v krúžku začínali?

Boli to traja žiaci, s ktorými som nacvičila krátku hru „Môj jedináčik“. Vystúpili v nej mama, otec a ich rozmaznaný syn. Tieto úlohy veľmi úspešne zvládli vtedajší žiaci školy, Marta Hrašková, Gábor Klimaj a Gábor Filip.

S touto hrou sme sa zúčastnili aj na župnej súťaže v Poľnom Berinčoku, kde žiaci zvíťazili. Boli sme v tom čase na súťaži ako jediný národnostný divadelný krúžok. Tento prvý úspech naštartoval našu ďalšiu úspešnú činnosť. Od tejto súťaže začala so mnou spolupracovať aj kolegyňa Mária Mravíková.

Kto organizuje slovenské divadelné prehliadky detí v Maďarsku?

Od roku 1993 slovenské divadelné prehliadky organizuje Celoštátna slovenská samospráva v Budapešti pod názvom „Deti deťom“. Celú organizáciu divadelných prehliadok zabezpečuje dramaturgička Daniela Onodiová, naša veľmi dobrá osobná aj pracovná priateľka. Pre žiakov, ktorý pravidelne pracujú v divadelných krúžkoch je vždy zabezpečený aj letný divadelný tábor na Slovensku. Medzi deťmi je vždy o tento tábor veľký záujem. Deti tu vždy spoločne pripravia minimálne jednu divadelnú hru. Pracujú pod dohľadom lektorov zo Slovenska, hudobníkov a pedagógov, ktorí majú radi divadlo. Najčastejšie spolupracujeme s Elenou Bakošovou a s profesorom Belom Felixom, ktorí bývajú aj členmi poroty na divadelných prehliadkach.

Mária Mravíková:

Čo Vás inšpirovalo a viedlo k práci s deťmi v divadelnej oblasti?

Začínala som ako pomocníčka pri sprevádzaní detí na rôznych divadelných podujatiach a súťažiach. Začala som intenzívnejšie vnímať prácu detí, ich spontánnosť, tvorivosť a to ma veľmi podnietilo k aktívnej práci s nimi. Začala som aj sama tvoriť a v úzkej spolupráci s kolegyňou Martou sme začali pripravovať ďalšie úspešné hry.

Ktorá bola Vaša najúspešnejšia hra?

Veľmi rada spomínam na prípravu hry „Psíčky a mačičky“ (2002), s ktorou sme získali hlavnú cenu poroty. Na túto prácu som veľmi pyšná, pretože to bola moja prvá úplne samostatná práca s deťmi. Réžiu, scenár, dramaturgiu, kostýmy, rekvizity, to všetko som zvládla úplne sama s deťmi. Preto bol ten úspech o to krajší a príjemnejší.

Marta Dekréťová, Mária Mravíková

Ako hodnotíte posledných päť rokov divadelnej činnosti v škole?

Svoju divadelnú činnosť sme začali s jednou divadelnou skupinou, v ktorej sme mali v priemere 15 detí. Záujem o prácu v tomto krúžku sa postupne zvyšoval, čo nás viedlo k tomu, že sme vytvorili aj druhú skupinu. Deti sú teda rozdelené do dvoch skupín. Pracuje mladšia a staršia divadelná skupina. Obidve skupiny pracujú s plným nasadením, vždy sa dôsledne pripravujú na divadelné prehliadky. Výber hier je vždy odkonzultovaný s deťmi. Podieľajú sa na celej príprave hry – kostýmy, rekvizity, využívame ich nápaditosť, hravosť a fantáziu. Každoročná divadelná prehliadka prinesie vždy nejaké ocenenie a radosť z práce.

Aké hry ste pripravili s deťmi a aké ocenenia ste získali?

Činnosť bola veľmi bohatá a aj ocenenia boli rôznorodé. Za šestnásť rokov tvorivej práce sme 6-krát získali hlavnú cenu poroty. Boli to hry: Môj jedináčik, Ženich pre slečnu Myšku, Psíčky a mačičky, Cífruška, O dvanástich mesačikoch, Dva roky prázdnin.

Okrem hlavných cien, deti vždy získali aj ďalšie ocenenia, ako napríklad cenu za vynikajúci slovenský prejav, za spevácku interpretáciu hudobnej zložky v inscenácii Cífruška, za vtipné inscenovanie rozprávky Ľudmily Podjavorinskej Čin-Čin, Radosť z ocenení bola vždy veľmi veľká a inšpirujúca pre ďalšiu tvorivú prácu.

Ako prijímajú ocenenia a úspechy deti?

Radosť je vždy veľmi veľká a najvyššiemu oceneniu nie raz ani nechceli uveriť. Veľkou odmenou okrem udelenej ceny je aj účasť v letnom divadennom tábore na Slovensku. Keďže do divadelného tábora sa vždy robí výber najaktívnejších členov krúžku, práca malých divadelníkov je veľmi tvorivá. Ich záujem o tábor je taký veľký, že sa im raz dokonca podarilo prostredníctvom organizátorky podujatia, Daniely Onodiovej, zabezpečiť účasť v tábore pre celý divadelný krúžok.

Sú divadelné tábory prínosom pre Vaše deti?

Samozrejme, keďže boli tábory organizované na rôznych miestach Slovenska, deti spoznali krajinu, navštívili mnohé mestá, ich kultúrne pamiatky a prírodu. Treba povedať, že je to prvorade pracovný divadelný tábor. Deti tu tvoria nové hry, cibera si jazyk a slovenskú slovnú zásobu, nadväzujú nové priateľstvá s deťmi z iných slovenských škôl v Maďarsku. Niekedy sme aj svedkami prvých detských lások.

Predstavili ste svoju tvorbu aj na iných miestach ako na divadelných prehliadkach?

Samozrejme, veľmi radi sme prezentovali svoje úspechy a radi sme rozdávali radosť aj iným. Predstavili sme sa v škole svojim spolužiakom a rodičom. Prijali sme aj pozvanie na Slovensko, navštívili sme Malacky, kde sme sa zúčastnili medzinárodnej prehliadky "Kultúra bez tlmočníka". Okrem toho sme predviedli svoje predstavenia na rôznych kultúrnych župných prehliadkach.

Čo pripravujete do budúcnosti? Budete v práci s deťmi pokračovať?

Činnosť krúžku bude určite pokračovať aj v tomto školskom roku v dvoch skupinách. Deti sa na novú prácu tešili už v letnom tábore. Výber hier prekonzultujeme spolu s deťmi na prvých stretnutiach. Fantázia a tvorivosť našich detí je pre nás rozhodujúca a smerodajná. Na novú prácu sa netešia len deti, ale aj my. Veríme, že práca v tomto krúžku znovu deti obohatí pri rozvíjaní slovenskej slovnej zásoby a upevní priateľstvá medzi deťmi a nami.

(Kladno – Šarvaš)

Tünde Tušková **Ako sa ručne vyrába na Kondoroši mydlo (sapún)?**

Pôvod sebačistenia (umývania sa) siaha až do prehistorických časov. Záznamy ukazujú, že starovekí Egypťania sa pravidelne kúpali. Našli sa také lekárske dokumenty z obdobia okolo roku 1500 pred naším letopočtom, ktoré popisujú miešanie rastlinných a živočíšnych olejov na vytvorenie mydla používaného na liečenie kožných ochorení, a samozrejme, aj na umývanie. Neskoršie prví Gréci sa kúpali už z estetických dôvodov. Telá si čistili kusmi hliny, piesku, popola, potom sa namastili olejom a zoškrabali to celé kovovým nástrojom.

Ako sa rímska civilizácia rozvíjala, rozvíjalo sa i kúpanie. Prvé rímske kúpele boli vybudované okolo roku 312 pred naším letopočtom. Boli luxusne zariadené a kúpanie sa stalo veľmi populárnym. K tomu sa ale odporúčalo mydlo pre jeho liečebné a čistiace účinky.

Ale viete ako sa vyrába mydlo (po našom „sapún“)?

Porozprávali a ukázali nám to kondorošania. Slovenská samospráva v Kondoroši spolu so Slovenským klubom každý rok organizujú veľmi zaujímavú akciu, a to ukážku varenia domáceho mydla, sapúna. Určite mnohí z vás videli na babičkinej povale veľké kusy domáceho mydla, ale vedeli ste, že sa to vyrába zo zbytkov, ktoré zostali zo zabíjačky? Kondorošania mali vlastné skúsenosti ako sa v minulosti varil sapún, dokonca si pamätali aj pôvodný recept.

Zohnali všetko, čo bolo k vareniu potrebné. V prvom rade veľikánsky kotol. Do neho sa dajú menej hodnotné, nepoživatelné zbytky. Boli to škvarky, slanina, masť, hovädzí loj, kosti, čiže všetko čo bolo masťné. Tieto suroviny bolo treba dlho variť v slanej vode. Niekedy sa používala dažďová voda. Bola mäkkšia a samozrejme lacnejšia. Spomínanú zmes bolo treba dlho a dlho variť a miešať. Preto sa pri varení mydla zišlo viac susedov, aby si vedeli pomáhať a spoločne sa pritom zabávať. Kým jeden miešal, ostatní spievali a jedli. Bola to dobrá zábava pre každého. Po určitom čase pridali k zmesi v kotlíku sódu a za stáleho miešania čakali, kým sa zmes nerozvarí. Až vtedy zahasili oheň, keď sa premenila na krémovú hmotu. Vtedy bolo potrebné ešte počkať, kým sapún vyšiel na povrch a lúh zostal na spodu. Varechou odobrali z vrchu sapún a vyliali ho už do vopred prichystanej formy. Formy boli robené z dreva a do nich sa dávalo plátno. Lúh sa dnes už vylieva, ale muži mi porozprávali, že niekedy ho používali ako želé na vlasy. Sapún nechali až do rána stuhnúť. Potom ho vybrali z formy a rozpílili na malé kúsky.

A nakoniec už len záverečná úprava. Zabaľte ho do celofánu, do pekného papiera, alebo keď ste šikovný spravte vlastnoručnú peknú škatuľku. Kým je mydlo mäkké, môžete doň niečo aj vyryť alebo vtlačiť, povedzme vaše meno. Bude to jeden z najkrajších darov. Aj ja som ho dostala od kondorošských Slovákov. Ďakujem im veľmi pekne.

Mená Kondorošanov, ktorí sa zúčastnili pri varení sapúna: Judita Krajcovicsová, Pavol Gulyás, Mária Bakulová, Mária Sváková, Zuzana Fitylková, Alžbeta Gazsóová, Michal Bruszniczki, Marta Pintérová Behánová, Alžbeta Kusnyarová, Tibor Tuska.

(Békešská Čaba)

Dagmar Kötelešová Zabíjačka po komlóšsky

Pre mňa, ako hosťujúcu učiteľku zo Slovenska, bolo príjemným prekvapením, keď som si na svojom stole v práci našla obálku, v ktorej bola pozvánka na zabíjačku. Pozvánke sa väčšmi potešil môj manžel, ktorý o zabíjačke na Komlóši už dávno sníval. Keďže tento svoj sen počas stretnutia s komlóškymi učiteľkami v Rožňave aj nahlas vyslovil, kolegyně zo Slovenskej základnej školy zobrali jeho slová vážne. A tak poslednú novembrovú sobotu pricestovala celá naša rodina do Komlóša. Kým môj manžel venoval prípravu na zabíjačku veľkú pozornosť, o čom svedčili aj jeho „gumovie čižmy“ a „ot-honka“, ktorú priniesol mne, ja som mala zmiešané pocity z nasledujúceho dňa. Pravdupovediac, ešte nikdy som sa nezúčastnila žiadnej zabíjačky.

V sobotu skoro ráno sme sa vybrali do Slovenského regionálneho centra, pretože práve tu sa konala zabíjačka. O organizácii zabíjačky som vôbec nepochybovala, pretože príprava prebiehala veľmi dôsledne. Postupne ako prichádzali kolegyně, každá priniesla to, na čom sa už vopred dohodli – hrnce, koreniny, zeleninu, bagáne, palenô a ktovie čo ešte. Jedno bolo isté, všetko bolo presne naplánované. Mojou jedinou úlohou bolo ponúkať bagáne a palenô, ako sa tu na Komlóši hovorí.

Keď dorazilo auto s prasaťom, takmer všetky sme vybehli na dvor. Prasa bolo stredne veľké a pokojne stálo v kletke na vozíku. Ištván, kolegynin manžel, odvážne vošiel do kletky, urobil slučku na povraze a šikovne natiaľ povraz na pysk prasaťa. To sa začalo vzpierať, kvičať, ale Ištván bol neľutostný a povraz nepovolil. Prasa vytiahol na plác a ďalší chlap – mäsiar ho elektrickým šokom omráčil...Vtedy už prasa bezvládne padlo na zem. A začala sa zabíjačka. Mäsiar Adrian prerezal hlavnú tepnu. Jedna zo žien rýchlo podložila nádobu, do ktorej sa odchyťovala krv. Nuž, tento obraz nebol pre mňa najpríjemnejší, ale všetci ma s úsmevom na tvári ubezpečovali, že takto sa to robí. Krv sa uvarila a udusila na cibulke.

Medzi tým si mäsiar pripravil oheň, ktorým prasa opaloval, až kým ne-

bola koža prasaťa opečená. Bolo zaujímavé sledovať, ako sa objem prasaťa následkom ohňa scvrkáva. Potom ho chlapi nožmi pekne oškrabali a prasa bolo pripravené na ďalšie spracovanie.

Po rozrezaní prasaťa na polovicu sa vybrali najprv vnútornosti. Kolegyne ukazovali, čo sa z vnútorností bude používať. Keď mi oznámili, že mám ísť „šľamovať“ črevá, s veľkým odporom na tvári som radikálne odmietla. Nuž, nie som si istá, či by som sa potom dotkla nejakej hurky alebo klobásy. Zabíjačka sa rozbehla naplno. Jedna skupina sa obracala v kuchyni, kde sa pripravovala polievka, sarma a perkelt. Práve perkelt, ktorý sa pripravuje z paprčí (tzv. paprčkový parpikáš), bol pre môjho manžela veľkým lákadlom. Totiž, už o ňom veľakrát počul, ale ešte ho nikdy nejedol. Práve preto sa naň najviac tešil. Ďalšia skupina škvarila masť, pripravovala hurkovú a klobásovú zmes a zmes na výrobu tlačienky a „májašky“.

Počas celej zabíjačky vládla veselá atmosféra. Bolo vidieť, že každá z učiteľiek už nie raz absolvovala takúto zabíjačku. Dokonca, jednu z kolegýň čakala zabíjačka aj nasledujúci deň. Nuž, toto by už bolo nad moje sily. Zabíjačka sa pomaly blížila k záveru. Vtedy sa začal pripravovať stôl, na ktorý ženíčky vynášali všetky pripravené dobroty. V celej miestnosti sa miešali rôzne zaujímavé chute. Keď sme si všetci posadali k bohate prestretému stolu, môj manžel sa poďakoval všetkým organizátorom tejto akcie. Je viac než isté, že na túto zabíjačku určite nezabudneme. Ostanú v nás na ňu pekné spomienky, aj nejaké skúsenosti. A aby sme mohli aj doma ukázať, ako sa to „na Komlóši“ robí, zachytili sme priebeh celej zabíjačky na video.

Keďže sa blížili vianočné sviatky, bolo viac než isté, že na našom vianočnom stole určite nebude chýbať dobrá komlóšska klobása.

(Rožňava – Slovenský Komlóš)

Judita Oláhová Tri pokolenia

Mestečko Sarvaš a jeho okolie – už blízko tristo rokov je kolískou na Dolnej zemi žijúcich Slovákov.

Naši predkovia sa zaoberali poľnohospodárstvom. Bolo to zvykom, všetko, čo potrebovali na každodenné živobytie, to si sami dochovali, vypes-tovali, zostrojili: domy, náradie, potraviny, šatstvo. Synovia sa učili od otca a dcéry od matky.

Do rodiny, keď sa narodilo dievčatko, z oráčiny rodičia odňali jednu-dve siahly zeme a zasiali konopami. Úrodu rok po rok spracovali. Ženy a dievčatá priadli nite, tkali plátno a ozdobili preberanou farebnou nitkou, alebo vyšivkou a čipkou. Pokým dievča dorástlo na vydaj, výbava bola hotová!

Tak to bolo aj v rodine Kiseľovej a u Szenczi-Egriovej práve tak. Pani Mária a Ilonka sa rovnako tešili, keď vyšívaný obrus prestreli na sviatočný stôl. Obe matky vychovali po štvoro detí. Zatiaľ boli domácimi gazdinkami.

Časom sa na Sarvaši založilo „Družstvo domáceho priemyslu“. A naše mamky z Čabačúdu nastúpili do práce. Dostali sa do vyšivkárskej dielne a stali sa dobrými kamarátkami.

Pani Ilonka vo svojom voľnom čase i doma vyšívala. Vidiac to jej dcéra, Marika – už teraz manželka Laca Kiseľa – a vnučka, Ursulka Kiseľová, pripojili sa tiež do tejto „zábavy“. (Ilonka má ešte syna zverolekára a zo zábavy drevorezbára, a druhý syn je výtvarný umelec, sochár.)

Župné kultúrne stredisko začiatkom 70-tych rokov minulého storočia zorganizovalo kurz pre „šikovné ruky“. Časom sa aj rodina Kiseľová – babka, dcéra a vnučka – zapojila do štúdií, ktoré až do dnešný deň pokračujú mesačne a v letných táboroch. Rozširujú znalosti ľudového umenia a zbierky krásnych vzorov.

Marika študovala účtovníctvo a pracovala (až do dôchodku) na poli sociálneho poistenia. Vo voľnom čase sa zaoberá vzormi na obrusy, zástery, záclony a na blúzky. Plánuje, kreslí, vyšíva. Babka tiež užíva tieto vzory a vyšíva pre svojich blížnych, ktorí sa týmto darčekom úprimne tešia a sú za ne vďační.

Vnučka Ursulka, po maturite sa tak povediac, zamilovala do ľudového umenia. Vedľa vyšívania, spolu s mamičkou sa naučila vyrábať aj paličkované čipky. Zbiera starodávne vzory. Podobu sarvašskej čipky, ktorú chránia v zbierke Národného múzea v Budapešti, našla v truhliciach ako pozostatky po prastarých materiach. Neustále ich vyšíva a to svedčí o tom, že sarvašská čipka i dnes žije! Zaoberá sa ešte ľudovým odevom. Skúmala sarvašský odev Slovákov. Svoje zbierky ale rozširuje aj materiálom iných národností. Me-

dzitým, že bola zamestnaná, na Polytechnickej vysokej škole študovala návrhárstvo odevov. Ako skúškovú prácu pripravila sarvašské šaty:

- naberanú sukňu z hodvábu
- blúzku zo zamatu, ozdobenú vlastnoručne paličkovanou zlatou čipkou.

S týmito šatami sa zúčastnila na celoštátnej výstave, kde ju odmenili vysokou cenou. Popri ručných prác dialkovo študovala pedagogický odbor na Vysokej škole Samuela Tešedíka v Sarvaši.

Spolok umeleckej ľudovej výroby župy Békész usporiadal pri príležitosti milénia a svätej koruny výstavu novovytvorených cirkevných textílií. Medzi inými tvorcami sa jej zúčastnila aj matka so zásterou na krstiteľnicu, a dcéra s krížom paličkovanej čipky. Tieto umelecké a vkusné práce putovali po celej krajine a boli vystavené v rôznych mestách.

Celoštátne textilné konferencie sa konajú dvojročne v Békešskej Čabe. Naša babka, dcéra a vnučka sú veľmi aktívne. Na každú výzvu sa prihlásili a doniesli svoje kvalifikované práce. Uznanie ich neobišlo!

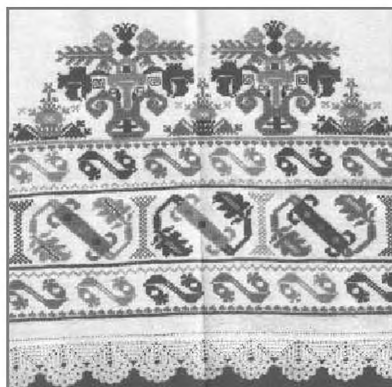
Za svoje ozdobné materiály a písomné práce, publikácie, Ursula Kiseľová od r. 1996 je nositeľkou ceny „mladá majsterka ľudového umenia“. Za ďalšie práce jej o rok udelili titul „výtvarníčka ľudového umenia“ a pritom je aj „odborníčka“. Jej práce už boli predstavené od rodiska až za hranicami: na Slovensku, vo Francúzku, USA atď. Publikuje v rôznych časopisoch.

Ako to býva, aj u nej rodina má prednosť. Teraz vychováva svojho syna. Umelecká práca je ale jej povoláním, takže popritom i teraz vedie krúžok a tvorí.

My, Čabačúďania sme hrdí na trojicu Kiseľovej rodiny! Zastupiteľkám troch pokolení želám, aby mali ďalšie sily a vôľu pokračovať v tejto šľachetnej činnosti, aby chránili a rozširovali naše tradície.

Na pozdrav so speváckym zborom v Čabačúde by sme im radi zaspievali: „Bohu ťa porúčam, zdravia ti vinšujem...“

(Čabačúd)

Anna Istvánová
**S pevným hodnotovým systémom
v spolkovom živote**

Alžbeta Ančinová sedemdesiatpäť ročná

Rodená: Alžbeta Palyiková, 3. júl 1933 v Békešskej Čabe

Po zmene spoločenského zriadenia, keď ukončila svoju aktívnu pedagogickú dráhu a z pozície riaditeľky školy na ulici Madácha odišla na dôchodok, sa obrátila k rôznym spoločenstvám mesta. Keď potrebujú podporiť svoju činnosť alebo aktivitu, najčastejšie sa obrátia na tetu Eržiku. Vždy bola a je prítomná ako nenápadná pomocníčka. V jej hodnotnom systéme na prvom mieste stojí práca, vykonávaná v prospech spoločnosti.

Najsilnejšou črtou jej charakteru je podpora a napomáhanie slabších, chorých, sociálne postihnutých. Často prispieva nadáciami, ktoré pomáhajú týmto vrstvám. Pomáha ťažko chorým ľuďom, vybaví pre nich rôzne záležitosti, upozorní odborné inštitúcie na ľudí, ktorí potrebujú starostlivosť.

Teta Eržika je známym patriotom. Skúma a stará sa o záchranu miestnych hodnôt. Je členkou miestnohistorického krúžku Ľudovíta Haana a Spolku ochrancov mesta. Je iniciátorkou a hlavnou organizátorkou aj viacerých takých programov, následkom ktorých obyvatelia mesta sa dozvedeli o svojom bydlisku mnoho nového.

Keďže býva vo Viniciach (mestská časť Jamina), dobre pozná minulosť, život, obyvateľov a možnosti tejto mestskej časti. Je zakladateľkou Spolku okružného stola za Jaminu.

Ako dobrý pedagóg, sleduje životnú cestu svojich bývalých študentov ako aj ich detí. Je horlivou zástankyňou mládeže. Ako 75-ročná veľmi dobre pozná témy, novinky, ktoré bavia mládež. Takisto zastáva aj staršiu generáciu. Je členkou aj viacerých skupín starších ľudí. Pomáha im vo vytváraní a realizovaní programov, každej skupine navrhne niečo, čo im pomáha v ďalšej práci. Pracuje aj za rôzne konfesie, napomáha spoločenské udalosti jednotlivých cirkví. Pomohla vydať slovenskú verziu Lexikónu priezvisk katolíckeho kňaza Gábora Bieleka. S evanjelickou cirkvou spoločne zorganizovala slávnosť rodiny Seberíniovskej.

Je zakladateľkou aj Čabianskej organizácie Slovákov, aktívnou činiteľkou skupín. Stará sa o medzinárodné kontakty Slovákov v Rumunsku, Srbsku, Chorvátsku, Ukrajine, Nemecku a samozrejme ja na Slovensku. Aktívne sa zúčastnila na vytvorení Domu slovenskej kultúry a v jej činnosti.

Svojou osobnosťou v značnej miere prispela k zakladaniu spolkov na okolí Čaby a v celej župe.

Blahoželáme a prajeme jej i naďalej veľa energie a dobré zdravie.

Juraj Ando Pán Boh Vás živí!

Eržika néni, pán Boh Vás živí!

V mene Slovákov Békéšskej Čaby Vám ďakujem za tú prácu, ktorú ste vykonali pre nás, pre Čabänov! Ste naveky aktívny, organizujete vo dne, v noci: páví krúžok, slovenský klub, citarový tábor, stretnutie slovenských skupín, šachový turnaj, stretnutie čabianskych pôvodných rodín, Martinský ples, - a ani vymenovať sa nedá, čo všetko.

Aj my organizujeme programy, a keď nemáme dostatok ľudí, stačí len poznať telefónne číslo pani Ančinovej, a hneď sa naplní divadlo, kultúrny dom, mestská hala, Áchimova sieň.

Niekedy, Eržika néni, zavoláte nám nečakane, že čo robíme práve teraz, lebo už by sme mali byť v slovenskom klube alebo niekde inde a mali by sme prednášať. O čom? To sa dozvieme na mieste.

Keď sme na Slovensku, alebo v Rumunsku, našim hosťiteľom odovzdávame pozdrav obyvateľov Békéšskej Čaby, hneď sa nás pýtajú, či poznáme Ančinovú Eržiku? No pravda!!!! A hneď nám začnú rozprávať, že ako bolo, keď pani Eržika bola tu, alebo vítala ich na Čabe!

Pani Eržika, pri príležitosti Vášho životného jubilea v mene čabianskych Slovákov Vám vinšujem:

Pán Boh daj Ván zdravia, ako ľudia vravia.

Pime víno do povnoci, vinšujeme Ván to šeci!

Anna Divičanová
**K dejinám šesťdesiatročného
Zväzu Slovákov v Maďarsku**
Mozaika z dolnozemskeho pohľadu

Bolo už len niekoľko dní pred Kračúnom, keď bol 18. decembra 1948 do Budapešti zvolaný zakladajúci kongres Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku. Isteže v pozadí prebiehali kratšie – dlhšie rokovania, ktorých sa zúčastnili bývalí členovia Antifašistického frontu Slovákov (predtým Slovanov), tí, ktorí nesúhlasili s výmenou obyvateľstva, a čím skôr chceli na nových základoch vybudovať novú spoločenskú organizáciu slovenskej menšiny. V organizovaní mali dôležitú úlohu Slováci zo slovenských osád v Békešskej a Čongrádskej župe, medziinými Ján Boldoczki, Ján Hirka, Michal Krajčík, Michal Bernula. Pred 60. rokmi založený Zväz chránil záujmy Slovákov na spoločenskom, hospodárskom a kultúrnom poli. Dnes by sme tieto snahy mohli charakterizovať tak, že zväz bol nositeľom aj istých črt kultúrnej autonómie.

Ciele a program organizácie boli skoncipované a uverejnené na stranách prvého čísla novín Naša sloboda, ktoré vyšli ako orgán zväzu 14. januára 1949.

Od januára 1948 sa v jednotlivých slovenských osadách vytvárali miestne organizácie Zväzu, v prvom rade na Dolnej zemi, ako v Békešskej Čabe, Slovenskom Komlóši, Poľnom Berinčoku, Veľkom Bánhedeši, Medgyesegyháze, Sarvaši a v Pitvaroši. Členovia miestnych organizácií mali členskú legitimáciu a platili členské.

V niektorých osadách odhovárali ľuď, aby sa stali členmi slovenského zväzu, niekedy ich aj strašili. O tomto ovzduší písal do Našej slobody predseda Čabianskej organizácie s početným členstvom nasledovne: „činnosť organizácie, ktorá mala viac ako 400 členov, ovplyvňovala propaganda, podľa ktorej kto sa pokladá za Slováka, ten sa musí presídliť!”

Zväz v znamení svojej samostatnosti na kultúrnom poli založil ústredné kultúrne skupiny ako súbor bábkarov, tanečný súbor. Vplyvom týchto sa rad radom založili miestne tanečné spevácke súbory, obnovilo sa ochotnícke divadlo. S prvými súbormi sa mohli pýšiť Čabänia, Komlóšania, Sarvašania a Pitvarošania.

Rozvíjajúci sa spolkový a kultúrny život v r. 1951 postihol nečakaný úder. Následkom politického voluntarizmu a antidemokratických centralizačných snáh boli zakázané všetky miestne spoločenské organizácie a tým aj ich členská základňa. Zväz mohol ďalej pracovať len ako úrad, ako nejaká kancelária.

Dolnozemskí Slováci pokladali tento drsný zásah za neprijateľný a už v lete 1956 pokúšali sa niečo urobiť pre obnovenie organizovanosti „na vidieku“. Práve preto pokladám za nenáhodné, vedome premyslené ich vystúpenie na jar 1957, keď boli pozvaný na zasadnutí zväzu bývalí miestni aktivisti a vtedy sa vzťahujúca slovenská inteligencia. Slováci z Békešskej župy znovu navrhli potrebu miestnych organizácií. Vtedy sa z ich strany zrodil aj návrh, aby Slováci vo svojich dedinách, mestách mali vlastné kultúrne, športové spolky a iné organizácie, lebo vraj „iba takýto systém inštitúcií môže zabrániť urýchlenej asimilácii a zachovať národnostné povedomie Slovákov“ – môže sa čítať v zápisnici zasadnutiu. Samozrejme ich návrhy boli odmietnuté. „Nebolo to vraj ešte na čase“ a až 1969 sa – tiež na návrh dolnozemský – vytvorili školský, tlačový a kultúrny výbor. Už, v roku 1959 navrhovali založiť aj vedecký výbor, niečo podobné sa realizovalo založením Vlastivedenej a národopisnej sekcie 1972, ktorej vedúcim sa stal Dolnozemčan Ondrej Krupa a ktorá začala organizovať národopisné tábory.

V roku 1959-om sa Dolnozemčanom môže ďakovať ešte jeden významný pokus: založil sa prvý župný národnostný výbor. Samozrejme bol zakázaný. Ale proces sa už nemohol zastaviť, veď 1970-tych rokoch rad radom sa zakladali župné národopisné výbory po celej krajine.

Do roku 1983 predsedovia a generálni tajomníci Zväzu boli Dolnozemčania: Michal Bernula, Juraj Bielik, Ján Šuch, Ján Knihár. V r. 1983-om po prvýkrát tajným voľením generálnou tajomníčkou sa stala Mária Jakabová, Novohradčanka.

V živote Zväzu nastali od r. 1988 veľké zmeny. Zakladali sa miestne organizácie, znovu vznikla členská základňa. Najväčšie samostatné organizácie predstavuje práve Čabianska organizácia Slovákov a „Vernosť“ na Sarvaši a iné.

Zväz Slovákov v Maďarsku ako civilná organizácia v r. 1990-om založil Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe. Vedenie mesta Békešskej Čaby venoval Zväzu dom, ktorý dnes je majetkom Čabiankej organizácie Slovákov a ako Dom slovenskej kultúry a Hotel Slovák prezentuje a dokazuje nám to, že aj po vzniku samospráv národnostné civilné organizácie majú veľmi dôležitú, nepostrádateľnú úlohu.

Hoci v tomto článku som písala o zväze tak trochu z dolnozemského pohľadu, ale chcela by som ku všetkému dodať, že dolnozemskí vedúci, aktivisti zväzu vždy sa snažili o to, aby sa vytvorila integrácia všetkých slovenských ostrovov v Maďarsku.

To sa im aj podarilo. Vážme si aj naďalej tieto výdobytky.

(Slovenský Komlóš – Budapešť)

Edita Pečeňová

Šesťdesiatročná békeščabianska slovenská škola

Dolnozemska vetva Slovákov už pomaly tri storočia žije odštiepená od svojho materského národa. Naši predkovia, slovenskí evanjelickí zakladatelia mesta, húževnatou usilovnosťou si vybudovali domov a hneď po príchode do Čaby si postavili kostol, potom aj školu. Deti slovenských osídlencov sa učili čítať texty v biblickej češtine z Transcie.

Škola bola pre našich predkov oporou a zároveň aj zárukou lepšej budúcnosti. Časom sa popri cirkevných školách, kde sa vyučovalo po slovensky, začali množiť štátne školy, v ktorých sa spravidla používala maďarčina, ako vyučovací jazyk.

Po roku 1945 boli v Maďarsku zoštatnené všetky cirkevné školy. Aj evanjelická cirkev v Békešskej Čabe stratila svoje elementárne školy, v ktorých sa vyučovalo po slovensky.

Na základe prosby čabianskych slovenských rodičov bola založená slovenská základná škola, kde v septembri 1946 pokračovalo vyučovanie v slovenčine. Počet žiakov školy v priebehu krátkeho obdobia rapídne vzrástol, ale tento rýchly rast počas roka značne sa spomalil v dôsledku presídlenia slovenského obyvateľstva do Československa.

Po výmene obyvateľstva bolo treba školu znova zorganizovať. V znovu zorganizovanej čabianskej slovenskej škole sa začalo vyučovať 7. februára 1949. Paralelne so základnou školou vznikol i žiacky domov a v tomto istom roku otvorilo bránu i prvé, a v tom čase jediné, slovenské gymnázium v Békešskej Čabe.

Naša inštitúcia, Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium oslávi v roku 2009 60. výročie svojho jestvovania.

V živote každej školy zohrávajú rozhodujúcu úlohu jej učitelia a sami žiaci. Svedomitá práca pedagógov tejto inštitúcie priniesla i napriek objektívnym ťažkostiam svoje nepopierateľné výsledky. Slovenská škola si vychovala pedagógov, absolventi slovenského gymnázia pracujú dnes po celom Maďarsku ako univerzitní i vysokoškolskí profesori, učitelia, inžinieri, agronómi, právnici, lekári, atómoví fyzici, úradníci na rôznych ministerstvách, básnici a spisovatelia, aktívni spolupracovníci spoločenského života Slovákov v Maďarsku.

Úspešnosť predchodcov dáva silu kolektívu tejto inštitúcie pri súčasnej práci plnej zápasov a prekážok. Krásna, ľubozvučná slovenčina je pre našich žiakov takým jazykom, s ktorým sa stretávajú po prvýkrát v laviciach našej školy. Na hodinách slovenčiny sa snažíme čo najlepšie aktivizovať citovú stránku našich žiakov, aby boli pyšní na slovenčinu a vážili si ju. V súčasnosti pracujú v škole hosťujúci učitelia zo Slovenska, ktorí sú pre školu mimoriadnym prínosom a pomáhajú žiakom v úspešnom osvojovaní si slovenského jazyka. Žiaci majú možnosť zdokonaľovať si slovenčinu nielen vo vyučovaní, ale aj na záujmových krúžkoch, z ktorých poskytuje naša škola bohatý výber.

Dúfame, a s optimizmom mladých ľudí pevne veríme, že dvojязыčná békeščabianska slovenská škola ako významná školská inštitúcia tohto regiónu bude i naďalej oporou a zárukou budúcnosti Slovákov v Maďarsku.

(Békešská Čaba)

Maturanti ročníka 2007-2008, triedna Ildika Kiss Szabová

Anna Škrabáková Kecskeméthyová Prvé lastovičky spomínajú

V roku 2009 bude 60. výročie založenia slovenskej školy a kolégia v Békešskej Čabe. Prví maturanti spomínajú ... Roky ubehli ale v škole prežité udalosti sú ešte aj dnes živé!

Spomienky Anky Škrabákovovej

Bola som medzi prvými žiakmi založeného Slovenského kolégia vo februári 1949. Spomínam na svojich bývalých učiteľov, na spolužiakov, na prežité roky a na začiatky nášho slovenského školstva. V kolégiu a v škole prežila som 21 rokov svojho života, 5 rokov ako žiačka (1949-1953) a 16 rokov ako vychovávateľka a profesorka (1957-1973). Považujem to za dar osudu, že aj žiačka aj učiteľka som mohla byť v mojej „alma mater“.

Polstoročia, 7-ho februára 1949-om sa začalo vyučovanie v slovenskej škole v Békešskej Čabe a vtedy bol založený aj slovenský internát pri škole. Bolo to prvé slovenské kolégium v Maďarsku.

Pamätám sa na zimný deň, keď som prvýkrát prekročila prah slovenského kolégia ako žiačka ôsmej triedy. Bola som plná očakávania. Srdce mi klovalo, trochu som sa aj bála neistoty. Prvé dojmy v novom prostredí ma uspokojili. Pred očami sa mi vynára usmievavá postava Heleny Keletiovej - prvej riaditeľky kolégia -, ktorá nás milo privítala.

Prvé kroky našej školy a kolégia boli ťažké, plné prekážok. Neskôr ako dospelá som si uvedomila, že akou oddanosťou a láskou sa zaoberali s nami deň po deň. Od nich som sa naučila, že v každom z nás je voľačo vzácného, len to treba pohľadať a pestovať ako vzácny kvet.

Boli sme otvorení na všetko. S radosťou sme objavili, že učiť sa je dobrá vec. Uvedomili sme si, že aká ľubozvučná je naša reč, že prekrásne sú naše ľudové piesne a tance. Naučili nás recitovať básne, smelo vystupovať na kultúrnych programoch. Za krátky čas vytvorili kultúrnu skupinu. Na slávnostiach sme tancovali, spievali a recitovali na vysokej úrovni. Vtedy sme už mali uniformy, biele blúzky a košeľe a tmavomodré sukničky a nohavice.

Boli sme dobrý kolektív. Na kultúrne programy na starých, drgľavých nákladných vozoch cestovali s nami aj naši učitelia, kde sa chovali veľmi kamarátsky. Tieto cesty boli vždy veľmi veselé, plné zážitkov. Vystupovali sme v rôznych dedinách, mestách, na salašoch, v podnikoch a v družstvách.

V roku 1957 som získala diplom stredoškolského učiteľa (maďarčina-slovenčina) v Budapešti. Vrátila som sa do bývalého kolégia ako vychovávateľka. Moji bývalí spolužiaci a učitelia ma s radosťou privítali ako prvú „lastovičku.“ Niektorí moji učitelia (H. Ružičková, Július Rehák a Július Szabó)

už nepracovali tam. Ktorí ešte tam vyučovali (*Tibor Erdélyi* riaditeľ gymnázia, *Štefan Bukovinsky* bývalý triedny učiteľ, *Ján Šalát* vedúci spevokolu, *Michal Kiszely*, *Katarína Fáry*), pomáhali mi. *Pavol Hrabovszki* bol mojím prvým zamestnávateľom, riaditeľom. Na mojich učiteľov, ako aj na kolegov spomínam s láskou, ich zviazanosť k vyučovaniu a k výchove detí bola pre mňa príkladom.

Ferko Hubaček takto spomína na školu

S istotou si pamätám, že po ukončení základnej školy v rodnej dedine som bol rozhodnutý študovať na gymnáziu v Ostrihome, kam som si podal žiadosť. Jedného dňa v priebehu letných prázdnin však prišiel otec s informáciou z Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku sídliaceho v Budapešti, že v jeseň bude otvorený prvý ročník gymnázia s vyučovacím jazykom slovenským v Békešskej Čabe, kam bolo možné sa ešte prihlásiť. Na otcovu otázku na môj názor k tejto veci som zareagoval bez váhania kladne.

Nemôžem sa však vyhnúť spomienke na nášho váženého a milovaného triedneho profesora, pána *Bukovinsky Istvána*, ktorého sme familiárne nazývali Pišta báči. Bol to pravý typ učiteľa. Vzdelaný, vážny a trpezlivý človek s dobrým vzťahom k žiakom. Bol vyššej postavy, mal čierne vlasy, miernu plešinu a nosil typické učiteľské okuliare s výrazne čiernym rámom. Charakteristický bol jeho príchod do triedy. Zasadol za katedru, otvoril triednu knihu a rytmicky zatúkal do stola ceruzkou s vyslovením poznámky: ti-cho pro-sím. Veľmi sa nám to páčilo. Preto sme sa raz celá trieda dohodli, že pri príchode pána profesora zachováme absolútne ticho. Tak sa aj stalo. Pán profesor prišiel, zasadol za katedru, otvoril triednu knihu a na stole vyfúkal: ti-cho pro-sím. Načo sa strhol veľký smiech. Celú historku sme potom spoločne vyhodnotili a zobrali sme to ako dobre vydarený žart. Ten deň sme zažili jednu z najlepších vyučovacích hodín dejepisu. Pišta báči boli vzácny človek, ktorý sa zapísal do mojej pamäti zlatým písmom.

Marka Sasáková / Kiszely Mihályne/ na škole prežité roky sa takto pamätá

Ako „samotné“ dievča, ktoré nemá sestru ani brata, som sa dostala zo salašu do slovenského gymnázia a kolégia. Tu som dostala naraz deväť sestričiek. Tu strávené štyri roky, kde sme sa spolu učili, každý večer denník referoval, ako si konali prácu dozorníčky, spoločná spálňa, tajné čítanie pozde v noci pod pokrovcom, to všetko nás spojilo. Tu som sa naučila druhého čítať, pomáhať a k druhým sa prispôsobovať.

Škola mi dala veľa. Ďakujem jej, že som sa stala cenným človekom. Tu som opoznala svojho manžela, môjho učiteľa, s ktorým som 45 rokov žila v šťastnom manželstve až do jeho smrti. Len s úctou a láskou myslím na moju školu a na tu prežité roky.

Dobre sa pamätám aj na náš tajný literárny krúžok.

Svitalo. Kolégium bolo zahalené tichom, ako hodvábnou pavučinou. Ale niečo predsa prerušilo tento pokoj. Dievčatá, oblečené do nočných košiel', potichu, kradmo idú dole schodmi. Rozrušene, opatrne pozerajú semtam a bežia cez dvor do prázdneho bytu uja Aladára. To je ich „tajný úkryt“, kde sa stretávajú, keď zasadá literárny krúžok „Jarné sny“. Dievčatá obdarené „literárnym talentom“ rozprestierajú si krídla, robia prvé kroky o vyletenie. Majú aj krycie mená, pseudonymá: Marína, Mado, Méri, Néri, Ljubočka a Vero. Pred tým, čo zaznie budíček, majú na voliteľnú tému napísať básne. Inokedy na vytýčenú tému dávajú námety a pritom sa chichocú potichu, ale zo srdca. Keď sa konečne dohodnú, s výsledkom spokojné, kradmo, potichu sa vrátia do izieb. Keď zaznie budíček, o tajnej schôdzky ani chýra, ani slýcha. Literárny krúžok bol pre nás vážnou vecou. Mali sme predsedu, tajomníka a kritikov. Rástol počet básní. Písali sme nadšene o udalostiach v škole a kolégiu, o láske, o Moskve, o černochovi, o vlasti, o slovenčine atď., ale zato najviac o láske.

Básničky, napísané na 50. a 55. výročie našej maturity svedčia o tom, že na básnenie sa nezabúda:

Mária Sasáková Večná vd'aka

Prišli sme zo sálašu, z dediny,
kde ešte biedny bol život,
ale šírila sa, ako
rozmnožovala sa múdrosť.
Naša vôľa a túžba
na poznanie sveta,
nás povzbudzovala na dlhé roky.
Stáli sme sa všetci človekom,
ktorý v práci silne stojí.
Nech bude večná sláva tým,
ktorí nám na tejto ceste pomáhali!

Mária Sasáková
Stretnutie
55 rokov maturity
(1953 – 2008)

Pomaly – kráčajúc – alebo len šúchajúc sa,
ALE IDEME!
Iba pozeráme sa na seba, a srdce nám pomaly,
ale ešte normálne klope.
A tlak krvi už aj od pohľadu
prudko stúpa, alebo spomaľuje sa
od toho, že sa objeme.
Aj od myšlienky, že MOŽNO naposledy.
Ale táto myšlienka rýchlo zmizne,
ako prehovoríme.
Spomienky sa valia k nám.
Dobre je, že si Tu! Pamätáš sa?
Nuž áno, veď spomienky, počas dlhých rokov
sa vryli hlboko do nás.
55 rokov! Dlhá doba! Či krátka?
To každý cíti sám.
Pozerajú fotky – predošlých stretnutí –
akí bezstarostní, veselí mládenci!
A TERAZ
osudom zmierení, chorobami utrpení,
ALE ŽIVOTASCHOPNÍ
veselí ľudia.
A vzájomná láska je stále hlbšia, škoda že TY to TU necítiš!
Kto si neprišiel/a: Šali, Toči, Katka, Inci, Lacko, Duduš, Miško.
Ale sme šťastní, že TU je : Erka, Ferko, Anka, Anička, Sasi.
Kvôli nim bolo hodno prísť!
Keby si bol/a tu, videl/a by si, že roky,
- hoci je ich už veľa –
nenechali trpkosť v nikom.
Každí je veselí, plní života,
spomienky znovu žijú.
Tak je to dobre, a dúfame,
tak to bude aj po
- ŠESŤDESIATKE!

Pavol Bujtár Stretnutie po šesťdesiatich rokoch

Ako podtitul románovej novely „Agáta“ je krátke motto: *„Mojim priateľom, ktorí opustili teplo rodičovského domu, aby v odľahlých kútoch zapáľovali svetlo v očiach najmenších a v chladnom tieni blízkyh ale cudzích krajov jedli každodenný chlieb samotára“.*

Kniha je venovaná absolventom Slovenskej pedagogickej školy v Nadlaku – promócie 1952 – až – 1956.

Autor s úctou i láskou si spomína na spoločný a podobný odchod do života tých viac než absolventov, mladých slovenských učiteľov odchovaných nadlackou školou, na nitky priateľstva, ktoré sa začali trhať, dvere, ktoré sa roztvorili a ... „v osamelých sa havranov zmenil krádeľ sokolov“ – s otázkou, čo s nami bude? Desiatky mladých slovenských učiteľov opúšťalo školu, aby v chladnom tieni blízkyh ale cudzích krajov jedli každodenný chlieb samotára.

To bolo pred 60. rokmi. Mladí nádejní učitelia si rozdali ruky, um, svoju mladosť i najkrajšie chvíle života, aby v očiach tých najmenších zapáľovali svetlá.

To bolo pred šesťdesiatimi rokmi.

A dnes?! Dnes je to už všetko inak!

Spoločná fotografia stretnutia po 60. rokoch, učiteľov, bývalých absolventov Slovenskej pedagogickej školy v Nadlaku, promócie 1950, 1952-56

13. september 2008, bývalí absolventi Slovenskej pedagogickej školy v Nadlaku, promócie 1952- až – 1956 ako aj dve absolventky krátkeho kurzu vychovávateľiek pre slovenské škôlky v Rumunsku, promócia 1950 sa stretli po 60. rokoch, aby si pospomínali na krásu študentských rokov, na radosti i strasti odviatych rokov života, na prvé dôchodky, na priateľov – spolužiakov, ktorých už zvony odprevadili do večnosti, na dávno odkvitnuté lásky.

Stretnutie zorganizovala skupina bývalých nadlackých absolventov, ktorá rozposlala aj pozvánky všetkým spolužiakom, počkala na ich rozhodnutie, zostavila program stretnutia. Finančne stretnutie zabezpečil Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku.

Bolo dojímavé v to sobotňajšie predpoludnie sledovať ako sa bývalí spolužiaci objímali, bozkávali, slzili – veď každému tých 60 rokov poznačilo, niektorých až tak, že bolo potrebné „našepkáva“ ...ten je ten... tá je tá... spomínaš si na ňu?

V zasadačke centrálného sídla zväzu prebehla výchovná hodina: hlásenie bývalých predsedov tried alebo ich zástupcov, prítomnosti zosilnenie, potvrdenie... áno... tu som... prítomní, potom smutná a bolestná minútka ticha, za ňom úradné pozdravy, príhovory a slová vďaky, úcty a rešpektu za vykonané v prospech ľudí – Slovákov žijúcich v Rumunsku, príhovory absolventov s úlofkami z vlastného života, potom fotografovanie, návšteva s chvejúcim srdcom chodieb, tried, školského dvora, kde sa roztratila mladosť, kde zhoreli prvé lásky. A potom privítanie dnešnej riaditeľky školy, návšteva dokumentačného centra ako symbolu dnešného školstva, spoločný obed, chvíľka odychu v tichej kaviarničke a zatým – akoby na záver – návšteva cintorína s venčekom v rukách, chvíľka ticha pri hrobách tých, ktorí sa už pobrali na večný odpočinok. A potom, večer, stretnutie pri bohatom stole kde ale predsa boli bohatšie spomienky, radosť zo stretnutia, tých smútok rozlúčky, osamelý alebo v skupinách odchod do jesennej noci nadlackých ulíc, ktorými sa preháňal vietor a vo výšinách sa jagali hviezdy.

Trošku úradných poznámok: Slováci v týchto priestoroch mali cirkevné školy, už od ich príchodu, 25. novembra 1945 vzniklo Štátne československé gymnázium, ktoré sa po troch rokoch premenilo na Slovenskú pedagogickú školu, ktorá odchovala svoju vlastnú, domácu inteligenciu – učiteľov.

A tak sa skončilo stretnutie po 60. rokoch – skromne ako aj skromný bol aj ich život, pán A. Sládkovič by bol pripomenul...

„...diamant v hrude nezhnije.“

(Nadlak)

Zostavil: Ján Gomboš
**Úryvky zo správ jubilejného tridsiateho
výskumného tábora v Békešskej Čabe**

Mgr. Katarína Balleková, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV

Na pozvanie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku som sa v dňoch 14. – 20. 6. 2008 zúčastnila jubilejného 30. výskumného tábora v Békešskej Čabe.

Počas samotného výskumu som sa v rámci štúdia jazyka tamojších dolnozemských Slovákov sústredila na zdokumentovanie charakteristických čŕt nárečia, najmä však na zaznamenanie takého jazykového prejavu, ktorý sa týka obrazného vyjadrovania v neformálnych (voľných) výpovediach.

O stave jazyka možno dnes konštatovať, že slovenčina stráca svoju komunikačnú hodnotu, pretože politické, geografické, spoločenské, nakoniec i kultúrne zmeny priniesli do života Čabanov (Čabánov) toľko vplyvov, že komunikácia v súkromnej oblasti prestala prebiehať v slovenskom jazyku (najmä po výmene obyvateľstva do r. 1948). Dnešná generácia 65-a viacročných Čabanov hovorí bez problémov, alebo s väčšou či menšou individuálnou jazykovou kompetenciou nárečím vo vyvolaných situáciách či navodených kontextoch. Nakoľko je však spolužitie majoritného i minoritného obyvateľstva veľmi tolerantné a intenzívne, komunikácia sa prispôsobila i v rodinnom kruhu väčšinovému, t. j. maďarskému jazyku.

Doc. PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., Ústav etnológie SAV, Bratislava

Napriek bohatému programu spojenému s prezentáciou doterajších výsledkov výskumov Slovákov v Maďarsku, s prezentáciou osobitnej pamätnej publikácie k tomuto významnému výročiu, ako aj semináru, na ktorom sa zúčastnili nielen výskumníci a pracovníci usporiadajúcej organizácie, Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, v stanovenom čase bol vytvorený priestor aj na samotný výskum.

Čo ma azda najviac prekvapilo, to bola oproti nedávnej minulosti veľmi živá, systematická a cieľavedomá činnosť miestnych speváckych krúžkov a zborov, aktívne vytváranie rôznych organizovaných foriem a príležitostí pre prezentáciu folklórneho materiálu. Zároveň nejde len o opakovanie tých istých piesní z už publikovaných spevníkov, ale najmä pani Ocsovská aktívne „doluje“ v miestnej kolektívnej pamäti stále nové a zaujímavé prejavy čabianskej hudobno-spevnej kultúry.

PhDr. Zita Škovierová, CSc., Katedra etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK, Bratislava

Dozvedeli sme sa veľa údajov z histórie národopisných táborov, z minulého i súčasného života Slovákov v Maďarsku, získali sme informácie o spô-

sobe uchovávaní dokumentov o ich živote aj o inštitúciách, ktoré toto všetko zabezpečujú. Predstavili sa nám aj dobrovoľné záujmové skupiny a inštitúcie (vzdelávacie, cirkevné, múzejné a iné), ktoré uchovávajú tradičnú duchovnú kultúru Slovákov v tomto regióne.

Možno si len s ľútosťou povzdychnúť, že organizovaných akcií bolo viac než to bývalo na predchádzajúcich táboroch (ale to je v prípade jubilej už pravidlom). Takto zostal len malý priestor na terénny etnografický výskum, návštevy, rozhovory s pamätníkmi, respondentmi, na dokumentáciu. Napriek tomu sa mi v spomienkach uchoval dobrý pocit z tohoročného národopisného tábora a považujem túto kultúrnu akciu za veľmi vydarenú.

PhDr. Viera Sedláková, Slovenská národná knižnica, Martin

A popri tom nám ostal priestor na samotný výskum. Pri tejto príležitosti na tábore som sa stretla s dvomi zaujímavými informátormi. Jedna z nich bola pani Žofia Viciánová a druhý pán Juraj Šóti. So Žofiou Viciánovou sme sa stretli v Oblastnom slovenskom dome. Bola nám veľmi dobrá informátorka a zaspievala nám niekoľko čabianskych ľudových piesní. Pán Juraj Šóty nás pozval domov do Jamín. Nebolo to náhodné. Medzi rečou nám spomenul, že má zošitok po svojom otcovi, ktorý bol svadobným starejším na prelome 19. a na začiatku 20. storočia v Bekešskej Čabe. Rukopisný zápisník obsahuje svadobné reči a modlitby, ktoré mal za povinnosť starejší na svadbe povedať. Texty sú veľmi zaujímavé a zo súčasného hľadiska poukazujú na bohatosť a dôležitosť svadobného obradu.

Prof. PhDr. Jaroslav Čukan, PhD., Filozofická fakulta UKF v Nitre

Na základe skúseností z predchádzajúcich výskumných pobytov v Békéšskej Čabe, mojej odbornej profilácie a daných možností som zamerlal svoj záujem na železnici, železničiarov aj iné zamestnanecké skupiny.

Vychádzal som z predpokladu, že železničná trať a depo v Békéšskej Čabe od roku 1858 spôsobili v miestnej kultúre výrazné zmeny.

Békéšská Čaba mala na konci 19. storočia agrárny charakter. Vďaka železnici tu registrujeme aj železničiarov zamestnaných v depe a na železničnej stanici, robotníkov spojených s tehliarskou výrobou v tehelniciach vo Viniciach (Jaminy), robotníkov v čabianskych mlynoch aj silnú obchodnícku zložku.

Rozvíjajúca sa ekonomika a obchod spôsobili vyšší pohyb obyvateľstva a zoznamovanie sa s inou kultúrou. Do priemyselnosti prinášali nové vplyvy hlavne sezónni poľnohospodárski robotníci, nádenníci a celoroční sluhovia u čabianskych gazdov. Nemožno zabúdať ani na remeselníckych učňov a migrujúcich tovarišov.

Kontakty s príslušníkmi iných národností sa postupne prejavili vo vzrastajúcom počte miešaných manželstiev.

PhDr. Ladislav Lenovský, PhD., Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF, Nitra

Počas výskumného pobytu v Békešskej Čabe som sa zamerlal na problematiku identity. Keďže identita existuje v mnohých svojich kontextoch (etnická, konfesiónálna, socioprofesionálna, kultúrna, lokálna, rodová ap.), bolo nevyhnutné sledovať všetky tieto oblasti života miestneho obyvateľstva (etnicita, konfesionalita, zamestnanie a zdroje obživy, medziľudské vzťahy, územné delenie mesta na štvrte a ich charakteristika, ap.).

Terénny výskum pozostával z rozhovorov s informátormi (nezainteresované obyvateľstvo, podnikatelia, zástupcovia kultúrnych a národnostných inštitúcií, vedeckí pracovníci), pozorovania, štúdia literatúry a prameňov, poskytnutých VÚSM, v Župnej knižnici, Evanjelickom archíve, miestnom múzeu.

PhDr. Boris Michalík, PhD., Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF, Nitra

Počas výskumného tábora v Békešskej Čabe som svoju pozornosť zamerlal na inštitúcie miestnych Slovákov. Mestské prostredie poskytuje na tento druh výskumu takmer ideálne podmienky. Navyše Čaba predstavuje vysoko urbanizované prostredie s modernou infraštruktúrou, kde je možné sledovať aktuálne zmeny na základe technizácie a globalizácie spoločnosti.

Ak jedinec má záujem uchovávať či rozvíjať svoju etnickú identitu, je mu poskytnutá možnosť robiť tak vo viacerých sférach života, najmä však vo voľnom čase. Ide o návštevu Služieb Božích v slovenčine, knižnice so slovenským oddelením či spolkové aktivity Organizácie čabianskych Slovákov. Významnú úlohu tiež plní Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, ktorý sa podieľa na výskume slovenskej menšiny a organizuje rôzne odborné a kultúrne podujatia. V Békešskej Čabe pracuje aj slovenské gymnázium, ktoré má dlhú tradíciu. Konštatujem však, že v smere edukácie sú tu veľké rezervy, najmä z pohľadu systémového a legislatívneho.

Doc. PhDr. Mária Žiláková PhD., Slovanská katedra Filozofickej fakulty ELTE Budapešť

Reprezentatívne účelu tábora slúžilo sympóziu, knižná publikácia ako súhrn doterajšieho prínosu táborov, fakultatívne programy – prehliadky slovenských inštitúcií mesta (vynikali pracovníci Slovenského domu, najmä riaditeľka Anna Ištvánová).

Mimoriadnym zážitkom bola slovenská bohoslužba vo veľkom evanjelickom kostole.

Výskumná práca sa mohla konať v teréne alebo v Evanjelickom archíve, v Múzeu Mihály Munkácsiho, resp. v župnej knižnici.

Pre obmedzený časový limit som mala možnosť prezrieť len matriky od r. 1794 do r. 1816. Matriky uvádzajú príčiny smrti latinskou terminológiou, ojedinele sa objavujú v nich ľudové názvy chorôb, ako r. 1794 *pokolvár, klaní*, r. 1798 *vraženia, opuch, pokolvár*.

Bývanie bolo pohodlné, so stravou sme mohli byť tiež všetci spokojní. Patrí sa poďakovať Zuzane Kunovacej, že myslela aj na to, že pre niektorých treba stravu doplniť.

Výskumníci vyhľadali všetkých oznámených respondentov, prihladilo sa aj na to, aby všetci, ktorí vyhľadali respondentov, priniesli darček.

Prihladilo sa ďalej na publicitu akcie, účastníkov tábora vyhľadali novinári, pracovníci rozhlasu, televízie.

Dialky sa dali prekonať individuálnou prispôsobivosťou (za obstaranie bicyklov a sprevádzanie na tomto dopravnom prostriedku treba nám poďakovať A. Tóthovi). Pracovníci Ústavu sa postarali o to, aby pomohli starším účastníkom (vďaka patrí okrem riaditeľke Alžbety Uhrinovej-Hornokovej a Magdaléne Laczovej).

Monika Išová, Barbora Škvarková, Univerzita Komenského, Katedra etnológie a kultúrnej antropológie

Absencia používania slovenčiny doma je častým dôvodom, prečo sa rodičia rozhodnú dať deti do slovenskej školy. Potvrdzujú to i závery, ku ktorým došiel A. J. Tóth vo svojom výskume používania slovenského jazyka v školách.⁴ Slovenský jazyk je občas medzi mladou generáciou využívaný aj ako určitá šifra, ktorú niektorí respondenti používajú v prípade, keď nechcú aby im ostatní rozumeli. Pri staršej generácii sme zistili, že keďže v minulosti používali slovenský jazyk v bežných každodenných situáciách, viacerí z nich ho používajú aj teraz pri styku s jazykovo kompetentnými osobami, avšak takéto situácie sú v súčasnosti skôr príležitostné.

Ak by sme však zhrnuli naše výsledky z výskumu, porovnávajúc ich s už publikovanými štúdiami, môžeme skonštatovať, že napriek tomu, že možno pozorovať oživený záujem o výučbu slovenského jazyka v Békešskej Čabe, ktorý je podporovaný rozličnými kultúrnymi podujatiami a inštitúciami, slovenčina je v minoritnom postavení voči maďarskému jazyku a aj to v rozdielnej miere a kvalite v jednotlivých komunikačných sférach a silne diferencovane na jednotlivých komunikačných úrovniach.⁵

4 Tóth, A.J.: Používanie slovenského jazyka na školách. In: Uhrinová, A., Žiláková, M., ed.: *Slovenský jazyk v Maďarsku, Bibliografia a štúdie- I. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2008*

5 Uhrinová, A.: *Slovenský jazyk v Maďarsku očami používateľov*. In: In: Uhrinová, A., Žiláková, M., ed.: *Slovenský jazyk v Maďarsku, Bibliografia a štúdie- I. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2008*

Mária Žiláková A čo na tej Čabe ešte bolo...

Za miesto 30. jubilejného Národopisného tábora bola určená organizátormi Békéšska Čaba.

Aj keď sa vedelo, že prostredie bude dôstojné tejto akcii, viacerí zo stálych účastníkov táborov si mysleli, že Čaba už bola niekoľkokrát preskúmaná a neprekvapí nás novinkami.

Keď nám Ildika Očovská zaspievala *Písen k príležitosti tak rečeného váltšágu*, nastal rozruch. Viacerí sme ju poznali z diela J. Dedinského: Cesta slovenskej litery na Čabe, kde sa píše o nej, že ju zložil L. Haan a uviedol ju Ján Sekerka v Čabianskom kalendári r. 1933, ktorý ju hodnotil ako ľudovú pieseň. Už aj Dedinský sa zmienil o variantoch piesne a uviedol o nej ešte, že jej rukopisná podoba je uložená v čabianskej knižnici. Pre výskumníkov sa stala táto pieseň rukolapným príkladom na proces folklorizácie textu.

Počas tábora som sa prehrabávala v písomných pozostalostiach Jána Sekerku. Nemala som ich v rukách prvý raz. Nikdy som však neprelistovala kalendáre, ktoré vlastnila táto významná osobnosť dolnozemsých Slovákov. O kalendároch sa všeobecne vie, že od 17. storočia mali čoraz väčší podiel na šírení poznatkov pre široké vrstvy, pritom uchovávali aj tradície toho - ktorého národa. Týmito črtami vynikali aj naše slovenské kalendáre najmä v predvojnovom období. V Slovenskom kalendári z roku 1938 som našla *Vinš na Jána*, ktorého autor sa neuvádza. Aký mohol mať vzťah neznámy autor k tomuto menu, nech posúdia čitatelia:

Zato nám, na svete tomto,
Najkrajšie meno je Janko.

Načo súci mladík,

Volajú ho Janík.

Veď jesto aj Paľo,

to je taký šaľo.

Príde ti v pol zime,

Dá brloh na svine.

Takú zimu spraví,

Že aj múri kazí.

Ale Janko,- Janko

To je meno milô.

Pozri len do kochu,

Tam mäsa za strochu.

Klobásy a šunký

Môžeš jesť v pasuľki.

Matej ľady láme,

Blato veľké máme.

Gregorovi ožeh,

Jozefovi tože.

Síce Gregor má hodnosť,

Učiteľom vzácny hosť.

Pritom ale oba,

Duria von do poľa

Sedliakov do práce,

Dá jim po chrbáte.

Ažda voľač Ďuro?

Na nič hodný truľo.

Ak je vtedy sucho

Uviaž že si brucho.

Mišo sa nepáči,
Musia sa v ňom vláčif
Z kvartieľa na kvartieľ,
To je čertu priateľ.
Čo ten Urban satan?
Čože donáša k nám?
Taktiež Jakub, Anna,
No tá krásna panna,
Čo búrku prináša.
Strachy nám dodáva,
Hladom sa nám hrozí,
Na vetre sa nosí.

Ale Janka chváľme,
Janíčkom ho zovme.
Aj Kristus ho chválil,
S ním sa kamarátil.

Nech nám dlho žije,
Veľa vínka pije.
Vivat tedy, vivat,
Kým tu môžeme bývať!

Ani kalendár Hlinkovej Slovenskej ľudovej strany z r. 1940 nebol bez zaujímavostí. Našla som v ňom slovenské názvy „znakov slnečnej sústavy“: *Slnce* - Chason, *Dobropán* – Merkúr, *Lada* – Venus, *Naša zem*, *Smrtonoš* – Mars, *Parom*, *Perún* – Jupiter, *Hadolet* – Saturnus, *Nebešťan* – Uranus, *Vodopán* – Neptun.

V kultúrnom programe počas tábora sa medzi inými prezentovali insitní umelci slova, *písmaci*, jedna autorka nám predniesla svoju dvojjazyčnú báseň o Lade samare. Možno aj tieto neobvyčajné slovenské názvy planét zapôsobia inšpiračne a objavíme ich v básni v nasledujúcom čabianskom Národopisnom tábore.

(Veľký Bánhedeš – Budapešť)

Mária Žiláková, Ján Botík, Ondrej Lopušni

Zostavil Ján Gomboš
Živý odkaz osobností zašlých čias II.
Zo súťažných prác našich najmladších

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku v roku 2008 už po druhýkrát vypísal súťaž s horeuvedenou tematikou. Študenti z rôznych škôl, ktorí sa zapojili do súťaže sa spolu so svojimi pripravujúcimi učiteľmi stretli 24. apríla na prezentácii prác a vyhlásení výsledkov. Hostiteľom podujatia bola tohto roku Slovenská materská a základná škola, gymnázium a internát v Budapešti. Ocenení boli:

I. kategória – základná škola

1. *Agnesa Lestyanová (Sarvaš), pripravujúca učiteľka Magdalena Pažická*
2. *Berta Körösiová – Nóra Kozmová (Sarvaš), pripravujúca učiteľka Anna Kondacsová*
3. *Zsannett Szószki – Natanael Bukran (Békešská Čaba), pripravujúca učiteľka Mária Istvánová*

Cenu veľvyslanca SR dostala Menta Trabachová (Sarvaš), pripravujúca učiteľka Zuzana Csicselyová Korbelyová. Cenu CSS dostali: Berta Körösiová – Nóra Kozmová (Sarvaš), pripravujúca učiteľka Anna Kondacsová; Zsannett Szószki – Natanael Bukran (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Mária Istvánová; Denisa Stratinská – Andrea Chrapanová (Nadlak), pripravujúca učiteľka Anna Móťovská. Cenu Dokumentačného centra CSS dostali: Dominika Szabadová (Budapešť), pripravujúca učiteľka Margita Zatyková; Máté Suta (S. Komlóš), pripravujúca učiteľka Dagmar Kötelešová. Cenu Domu slovenskej kultúry dostal: Róbert Priskin (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Daniela Horváthová.

II. kategória – stredná škola

1. *Juraj Rágyanszki (Sarvaš), pripravujúca učiteľka Magdalena Pažická*
 2. *Adrienn Rádaiová (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Zuzana Benková*
 3. *Ajgul Zelmanová (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Zuzana Benková*
- Dostal cenu veľvyslanca Slovenskej republiky: Katarína Karkušová (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Zuzana Benková. Cenu CSS dostal: Pepík Korytár (Nadlak), pripravujúci učiteľ Ján Kukučka. Cenu Dokumentačného centra CSS dostala: Andrea Kissová (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Zuzana Benková. Cenu Domu slovenskej kultúry dostala: Beatrix Hrušková (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Zuzana Benková. Cenu Katedry slovenského jazyka a literatúry Segedínskej univerzity dostala: Nikolett Juráková (B. Čaba), pripravujúca učiteľka Zuzana Benková.

III. kategória – vysoká škola

Osobitné ceny dostali: Peter Pečeňa (Segedín), Pavle Kunovac (Segedín)
Z najlepších prác uvádzame krátke úryvky.

Agneša Lestyanová
Tajomstvo z herbára
(Úryvok)

Mesto Sarvaš má bohatú históriu. Minulosť mesta je spojená s menami mnohých významných osobností. Bolo veľmi ťažké rozhodnúť sa o kom mám písať súťažnú prácu. Ovplyvnila ma návšteva gymnázia Petra Vajdu. Na stene vo vstupnej hale visí veľký obraz. Prečítala som názov „Koren István“. Hneď mi vírilo v hlave množstvo otázok. Prvá z nich: „Kto to bol?“ Dnes je to vlastne jednoduché zistiť. Stačí otvoriť Internet a Google už sype odpovede: botanik, slovenský národovec, publicista, učiteľ a všestranný človek, ktorý najväčšiu pozornosť venoval biológii.

Rozhodla som sa podrobnejšie zistiť údaje o jeho živote a o jeho pôsobení v Sarvaši. Moja cesta za poznaním sa začala v Múzeu Samuela Tešedíka. Už pri vstupe som pocítila, že tu sa dozviem o snahách prvých sarvašských farárov o zveladenie prostredia i povznesenie ľudu. Ich práca sa začínala v starom evanjelickom kostole a pokračovala stavbou budovy, v ktorej teraz hľadám odpovede na svoje otázky. Je to známa Tešedíková stredná odborná škola. Úsilie a úspech, ale aj pokora a zánik.. Korene sa však zo zeme nedajú ľahko vyvrátiť. Na mieste tejto svetoznámej školy s praktickým zameraním vzniklo gymnázium s vyučovaním latinského jazyka, predsa však významní učitelia priniesli sem i semienka slovenskej vzdelanosti. Na tomto sarvašskom gymnázii, práve tak ako v celom meste a jeho okolí, až dodnes môžu žiaci počuť slovenský jazyk. Takže práca mnohých vzdelancov nebola márna. Medzi tých, ktorí sa venovali rozširovaniu slovenského jazyka patrí aj Štefan Koreň. Narodil sa 21. decembra v roku 1805 v Domoni. Otec, Martin Koreň bol roľník a matka sa volala Borbála Trnovská. Rodičia ho vychovávali v kresťanskom duchu. Po skončení základnej školy v Ikláde, kde si osvojil nemecký jazyk, od roku 1816 chodil deväť rokov do gymnázia v Banskej Štiavnici a študoval teológiu a filozofiu na lýceu v Bratislave. Počas štúdií sa učil hrať na orgáne. Najskôr pracoval ako domáci učiteľ v rodine Ostrolúckych. Krátky čas pôsobil na gymnázii v Aszóde. K tomuto obdobiu jeho života sa viaže spomienka na Petőfiho, ktorého Štefan Koreň učil. A poskytol mu aj ubytovanie. V každom životopise Štefana Koreňa je uvedené, že pôsobil na gymnázii v Aszóde, kde učil Sándora Petőfiho. Sám si spomína na toto obdobie v článku, ktorý bol uverejnený v Almanachu Živena.

V Aszóde pôsobil 23 rokov nielen ako učiteľ, ale plnil tu aj cirkevné poslanie.

Kázne si pripravoval v slovenskom i nemeckom jazyku. Od roku 1856 do roku 1883 učil v sarvašskom gymnázii. Spomedzi učiteľov z predminulého storočia najčastejšie spomínajú na neho. Rozprávali o veľkom pracovnom nadšení a o tom, že sa zaujímal o veľa vecí. Vedel 5 jazykov a on bol sveto-

známy botanik. Popri učením často kázal a pekne hral na organe. V živote sa mu nedostávalo veľa pozorností a slávy predovšetkým pre jeho aktivity v oblasti slovenského jazyka. Bol zakladajúcim členom Matice Slovenskej. Bol rozširovateľom Domovej pokladnice a podieľal sa na založení tohto kalendára.

Berta Körösiová – Nóra Kozmová
Sedemdesiat rokov v službe ľudí
(Úryvok)

Kde bolo, tam bolo, na jednej pustatine. Dnes takáto budova sa už nachádza v každom meste a v každej dedine. Na tejto oráčine sa zrodila pekná budova. Do budovy vchádzali každý deň deti, ktoré niesli v rukách batohy. Predpoludním im pán učiteľ a pani učiteľka rozširovala vedomosti, aby v dospelom veku pokračovali statočný a usilovný život rodičov. K budove patrila aj kostol s malou vežou. Okolo budovy sa rozprestieral veľký dvor a krásna záhrada. Na prostriedku dvora zívala studňa s artézskou vodou. To by mohla byť ako hádanka pre tých, ktorí čítajú naše úvodné vety. Ale nie je to hádanka, je to vážna skutočnosť. To je Kitova škola. Na tomto našom okolí každý pozná Kitovu školu. Nadhodí sa otázka, prečo píšeme o Kitovej škole? Po prvé by sme mohli odpovedať na otázku, že aj my žiačky ôsmej triedy chodíme do školy už osem rokov, ba pokračujeme naše učenie na slovenskom gymnáziu. Do školy chodiť je povinné pre každé dieťa. Teraz my chodíme do Slovenskej základnej školy v Sarvaši, kde sa môžeme učiť v moderne vybavenej. Vedomosti si môžeme zdokonaľovať v jazykovom laboratóriu, v predmetových kabinetoch, v telocvični, v priestrannej aule. Ale aké bolo vyučovanie v roku 1901? Kto boli tí ľudia, ktorí vytvorili na tomto území školu a kostol, aby aj na roztrúsených salašoch bývajúca mládež sa vedela vzdelávať. Príbehy o zrodení tejto budovy nám poskytla pani učiteľka Anikó Kitová. Od nej sme sa dozvedeli nasledujúce údaje.

„Moji predkovia, praprastarí rodičia Ondrej Kita (1845) a jeho manželka Alžbeta Kitová, rodená Kepenyesová (1856) a ich príbuzní sa zo Sarvaša presťahovali na územie Nagyrét, kde si postavili salaše, kde hospodárili na svojich pozemkoch. Nagyrét sa nachádzal na 18 km-ov od Sarvaša. Túto cestu nazvali Kita dűlő. Praprastarí rodičia a ich príbuzní Kitovci so svojou rodinou a so svojími deťmi bývali a hospodárili na tomto kraji. Tu sa začína história nášho rodu.

Ľudia, ktorí žili na salaši, rozmýšľali o tom, ako treba šíriť kultúru, ako a akým spôsobom sa treba vzdelávať. 13 februára roku 1900. podali žiadosť sarvašskej cirkvy na stavenie školy. Brat môjho praprastarého otca Ján Kita a jeho manželka Anna Kitová, rodená Anna Molnárová boli bezdetní. Rozhodli sa, že najväčší význam pre nich je vytvoriť niečo dôležité v osobnom živote. Preto darovali zo svojho pozemku časť na stavenie školy a kostola. Aj moji

praprastarí rodičia venovali peniaze a drevo ku stavbe. Samozrejme, že pri stavbe mnohí salašania pomáhali. Tešili sa, že aj na ďalekom uzavretom kúte krajiny sa môžu ľudia vzdelávať. Jednotlivé rodiny osobne prispeli aj darom a to 1600 korunami. Školská brána pre žiakov sa otvorila 1. októbra 1901.”

Pri stavbe školy pomáhali rodičia. Postavili budovu, ktorá pozostávala z dvoch učební a z bytu (dve izby, kuchyňa, komora) pre učiteľa. Ku školskej budove postavili malý kostol s vežou. Na vrchu veže stáli symboly: kríž a kohút. Kríž označoval lásku Ježiša Krista k celému svetu. Kohút zasa označuje ostrážitosť človeka. Ešte v tom roku sa začalo vyučovanie detí od prvého do šiesteho ročníka.

Adrienn Rádaiová
Michal Lehoczky – statný a výbojný Komlóšan
(Úryvok)

Životná dráha Michala Lehoczského

Michal Lehoczky sa narodil 28. septembra 1871 v bohatej sedliackej rodine v Slovenskom Komlóši. Jeho rodičia Ondrej Lehoczky a Judita Matajszová žili v dome na ulici Dózsa György (Ulica Juraja Dóžu). Základné vzdelanie získal v rodisku. Rodičia ho zapísali do evanjelickej školy. Bol šikovným a usilovným žiakom. V roku 1884 založil Adolf Nádor židovskú náboženskú obec a spolu s ňou vznikla i židovská škola, ktorá poskytovala hospodárske, finančné a obchodné poznatky na vyššej úrovni ako cirkevné školy. Bohatší rodičia prezieravo preložili svoje deti do tejto školy. S výborným prospechom ju ukončil aj Michal Lehoczky. Potom sa jeho život na dlhšie obdobie spojil s Békešskou Čabou. Narukoval za husára do žrebčince čabianskych kasární, ktoré opustil s hodnosťou čatára. Počas pobytu v Čabe sa začal viac zaujímať o politické, spolkové a kultúrne hnutie.

Ako 21 ročný sa oženil s Annou Tuškovou. Mali spolu dcéru Aničku, ktorá sa vydala za Michala Boroša. Šesť mesiacov po smrti svojej prvej manželky si v roku 1876 vzal za ženu Máriu Karkušovú. Prežili spolu 21 a pol roka, no toto manželstvo ostalo bezdetné. Rodiny oboch manželiek boli vzdelané a bohaté.

Michal Lehoczky a Roľnícky spolok

Po návrate do Komlóša sa zapojil do spolkového života. Pracoval tu Občiansky čitateľský krúžok (Národné kasino), ktorý združoval inteligenciu a bohatých gazdov. Ako protiváha vznikol v roku 1899 Poľnohospodársky spolok (resp. Roľnícky čitateľský krúžok) na čele so Štefanom (Svetozárom) Franciscim. Členskú základňu tvorili širšie vrstvy, drobní a strední sedliaci. Michal Lehoczky patril medzi zakladajúcich členov. Spolok sa rýchlo rozrastal, v roku 1905 mal 187 členov. Bolo to dané tým, že komlóšsky chotár bol malý, neposkytoval dostatok pôdy na obživu obyvateľstva. Sedliaci vlastnili len malé

pozemky a zisk z nich bol malý. Viac ako tretina boli bezzemkovia, pracovali ako čeladníci u bohatších gazdov alebo sa nechali najímať na sezónne práce. „O nejakom odložení groša pre zimu nemôže byť ani reči. Preto i v zime musíme práve tak ísť za grošom jako v lete. A len keby práce bolo. Lenže tej je u nás málo. Najviac ak pri panstve sa dá čo-to zarobiť. Veľa, pravda nie a vždy tiež nie. Keď kto potrebuje 5 robotníkov, hlásia sa mu i 40-50. Nie div potom, že nás mízerne platia: dostaneme na deň 35-40 kr. A potom ži z toho úbohý človeče.¹ Medzi týmito vrstvami sa veľmi rýchlo šírili myšlienky agrárnej politiky Ondreja L. Áchima. Spolok si dal za cieľ zlepšiť postavenie roľníckeho obyvateľstva, obhajovať záujmy ľudí, ale vyvíjal aj kultúrnu a osvetovú činnosť a prispel k formovaniu a tvarovaniu slovenskej identity. Tieto svoje závery prezentovali na stránkach Dolnozemského Slováka a v čabienských novinách Szabad Szó. Spoluautorom viacerých článkov bol Michal Lehoczky. V článkoch poukazovali na zaostalosť roľníckych vrstiev a potrebu osvety v jej radoch, formou kultúrnych podujatí a besied. „Teraz 18. februára Roľnícky spolok usporiadal tanečnú zábavu, spojenú s besedou, nuž čo sme aj chudobní, ale buďme veselí; zábava sa dosť dobre vydarila, ačpráve to u nás poniektorí nerozumeli, že čo je to tá beseda, pravda, že je to takým, čo nevideli nikdy ťažko, ale za to ač sa chce človek, aby sa vzdelával, musí sa aj mučiť.“² Kritizovali neduhy, ktoré sa v súvislosti s biedou rozšírili. Ostrá kritika zasiahla i cirkev a jej čelných predstaviteľov. „Ale čo že, keď mnohým fľaša a krčma prekáža v písaní. Nejednen z mojich spoluobčanov presedeli celé odopoludnia a večere u žida v začmudenej izbe, troví ťažko zarobené groše... Niečo potešiteľného nemôžem vám napísať. Všade bieda a neporiadok. Najmä tá naša evanjelická cirkev, tá veru špatne vyzerá. Jej predstavení žijú viac svetu a jeho márnostiam, nežli Bohu.“³ V niektorých článkoch upozorňujú na to, že je veľmi ťažké presadiť návrhy, ktoré by pomohli drobným prenajímateľom obecnej pôdy a zlepšili by spôsob hospodárenia s obecnými peniazmi. Obec totiž odpredala pôdu na výstavbu domov na splátky na 10 rokov, ale neskôr žiadala, aby si majitelia zobrali úver v banke, ktorého úroky boli o 0,5 % vyššie.

1 Dolnozemský Slováka, 15. november 1903, roč. II, č. 2, s. 13.

2 Dolnozemský Slováka, 15 marec 1906, roč. IV, č. 2, s. 21.

3 Dolnozemský Slováka, 15. november 1903, roč. II, č. 2, s. 13.

Juraj Rágyanszki
Kto seje lásku a porozumenie, žne dobro a uznanie
Život a dielo Jána Folytána
(Úryvok)

O súkromnom živote Jána Folytána

V tejto kapitole napíšem najdôležitejšie životopisné údaje Jána Folytána. Okrem toho tu uvádzam tie informácie, ktoré som sa dozvedel, keď som rozprával s pani Folytánovou.

Ján Folytán sa narodil v Sarvaši 15. augusta v roku 1931, ako druhé dieťa Jána Folytána a Márie Szakácsovej. Rodičia pracovali ako poľnohospodári. Mali tri deti. Najstaršie dieťa bola Mária a mladší syn sa volal Pál. Folytánová rodina bývala v kardošskom sálaši pri čabianskej ceste. Bola to jedna typická slovenská evanjelická rodina. Otecko, Ján Folytán už plynne hovoril po maďarsky, ale Mária Szakácsová ešte mala problémy s používaním maďarského jazyka. Rodičia Jána Folytána sa najlepšie vyjadrovali po slovensky, a preto doma obyčajne používali slovenčinu. Pán riaditeľ už od svojho detstva rád pracoval v záhrade. Láska, ktorú cítil k pôde ho sprevádzala celý život. Pán Folytán základnú školu skončil v sálašskej škole v Kardoši pri čabianskej ceste. Chcem spomenúť, že Kardoš v tom čase ešte nebola samostatná dedina, ale bola časťou Sarvaša. Učiteľom školy bol Mátyás Janurik, ktorý je pre starších Sarvašanov známym sálašským učiteľom. Jeho manželka, ktorú Sarvašania volali Piri néni učila žiakom ľudový tanec a deti často mali predstavenia na miestnych kultúrnych podujatiach.

Maturitu získal v Békešskej Čabe v slovenskom gymnáziu. Po maturite odišiel do Budapešti študovať dejepis a slovenčinu, ale diplom získal už na Vysokej škole Gyulu Juhásza v Segedíne v roku 1956. Zo segedínskych rokov najradšej spomínal profesora Ladislava Sziklayho.

Vysoká škola zabezpečovala pracovisko pre svojich absolventov. Pán Folytán dostal prácu v dedine Bénye. Bénye je malá dedina v Peštianskej župe. Bénye leží v údolí potoka Bénye v objatí vysokých vrškov. Ulice sa dlho vinú medzi vrškami do dolín a z hora ich môžeme vidieť ako jednu stratenú veľkú rukavicu. Ján Folytán tu pracoval štyri roky ako učiteľ dejepisu. Nemal vlastný dom, iba si najal izbu od rodiny Kedvesovcov. Keď v roku 1960 sa vrátil do Sarvaša, neprerušil kontakty s predchádzajúcim pracoviskom. Často ho pozývali z bényskej základnej školy na rôzne triedne stretnutia.

Rok 1960 nielen preto je dôležitou kapitolou v živote Jána Folytána, lebo v tom roku bol menovaným riaditeľom Slovenskej základnej školy v Sarvaši, ale aj preto, lebo vtedy si vzal za ženu Zuzanu Vajgelovú, sarvašskú učiteľku. Občiansky sobáš bol v Sarvaši, ale pán Folytán a pani Folytánová chceli aj cirkevnú svadbu, ale to v komunistickej dobe sa neodporúčalo. Na konci mali

cirkevnú svadbu, ale to urobili v úplnom tajomstve ďaleko od Sarvaša v Albertirši. Strýko pani Folytánovej odviezol ich autom do Albertirše. Okrem toho s nimi cestovala aj matka pani Folytánovej, ale ostatní príbuzní už nemali miesto v aute.

Peter Pečeňa

Ondrej Klimaj, univerzálny osvetár najveselšieho baraku

(Úryvok)

Ťažké detské roky

Aby som získal čo najreálnejšie informácie o detstve pána Klimaja, navštívil som jeho brata, pána Pavla. Viac ako dve hodiny sme sa rozprávali o živote prastarých, starých rodičov v dobrej nálade. Počas rozhovoru 76 ročný pán sa viackrát rozcitolieval a v určitých prípadoch, hlavne keď rozprával o svojom detstve, prirodzeným spôsobom premenil jazyk svojho monológu na archaický jazyk dolnozemsých Slovákov.

Ondrej Klimaj sa narodil 25. júna 1934 v Sarvaši, ako tretí syn stredného roľníka Pavla Klimaja (1907). Jeho matka Mária Kováčová (1906) pochádzala zo zámožnejšej roľníckej rodiny. Obidvaja boli pôvodom Slováci. V roku 1928 uzavreli manželstvo, hoci otec nevesty nemal v obľube ženícha. Svoj spoločný život začínali na nájomnom salaši, kde si aj pôdu najímali. Starý Kováč mal 80 katastrálnych jutrov pôdy, z tých svojej dcére dal 12, ale aj za to museli byť vďační. Spolu obrábali 40 katastrálnych jutrov pôdy, ale z toho nemali veľký prospech, lebo ako som už spomenul, najväčšiu časť tejto pôdy si len prenajímali.

V roku 1930 sa narodil prvý synček Pavol, ktorý ako dvojročný náhle zomrel. Jeho hrob sa nachádza v sarvašskom cintoríne. V roku 1932 sa narodil Pavol a v roku 1934 Ondrej, môj starý otec. Mali bezútešné detstvo. Rodina bola veľmi chudobná a nielen kvôli veľkej ekonomickej kríze. Deti sa veľmi skoro prispôbovali k ťažkému životu. Veď kúpené hračky nikdy nedostali, sami sebe museli zмайstrovať malé hračky. Stali sa kreatívnymi deťmi, vzadu za salašom v prázdnom hombáre zariadňovali svoje vlastné „ihrisko“. Tu vychutnávali prvýkrát salámu, ktorú dostali od pána doktora. Vtedy ako malí chlapi videli rozdiel medzi mešťanským a roľníckym životom, že vraj ako žijú títo vo vároši.

V roku 1938 postavili nový salaš pri Čabianskej ceste, ktorý ešte aj dodnes stojí. Starý Kováč sa hádam trochu zmiernil a preto im pomáhal. Existuje aj rodinná legenda, podľa ktorej praprarastár otec našiel zlaté mince, z hodnoty ktorých postavil dom. Ináč to bol celkom obyčajný salaš, v ktorom sa nachádzala veľká izba, kuchyňa a hospodárske miestnosti. Paľo a Ondro sa skamarátili so susednými deťmi s Jankom, Pavlom a Miškom Pečeňom. Skoro

každý deň sa stretávali u Klimajovcov, ale cez víkend boli aj viacerí. Prišli deti, menovite Ďuro Opauský a traja Bálintovci z „Gymnázium šoru“. Chodili do salašskej elementárnej školy, k pánovi rektorovi Matejovi Janurikovi. Bol veľmi dobrý učiteľ, síce prísny ale spravodlivý. V škole sa naučili po maďarsky, veď doma sa rozprávali len po slovensky. V tejto škole skoro každý vedel len po slovensky, ako obyčajne na tomto území. Veľmi skoro začali vykonávať ťažkú fyzickú prácu. Ako 13-15 roční už pracovali na žatvách. Mali pôdu aj v Čabačúde, odtiaľ vozili plody na salaš v Kardoši. Bola to veľmi ťažká fyzická práca, ale prospech z toho jednako nemali. Boli také roky, keď ešte museli prikúpiť plody, aby splnili kvótu podania.

Pavle Kunovac
Kutlíkovci na Dolniakoch
(Úryvok)

Synovia a dcéry staršieho Jána Kutlíka II.:

Ján Kutlík ml. ev. a.v. kňaz na Bánhedeši

Narodil sa v Starej Pazove 11. októbra r. 1830. Študoval na gymnáziu v Sarvaši, v Banskej Štiavnici na gymnáziu (roku 1850 dostal Roth-telekiovské štipendium (100 zl.) a bol seniorom alumnea), v Prešporku/Bratislave a na teologickú fakultu vo Viedni.

Účastník buržoáznej revolúcie 1848/49, príslušník slovenského dobrovoľníckeho zboru i revolučnej armády. Od januára 1849 veliteľ 14. stotiny Bloudkovho zboru slovenských dobrovoľníckych jednotiek v Liptovskom Mikuláši. Účastník memorandového zhromaždenia v Martine 1861, člen MS. Od 1855 farár, učiteľ, notár a statkár v Bánhedeši. Farárom bol viac ako 37 rokov.

„Ján ml. bol tichej, opravdu holubičej povahy. Vo Slovenskom Bánhedeši dokázal, že nie je nájomníkom, ale verným pastierom ľudosebe svereného. Nakázal, aby obdarovaný bol, ale aby ľud osvietol a srdcom jeho pohnul: kázal slovom, tomu dôrazu dal i životom a obcovaním, vedúc život vzorne kňazovskej. Tak dôverného pomeru medzi kňazom a cirkevníkmi nie všade nachodíme, v akom stál on so svojimi. Tak užitočne a ľudu svojmu prospešne oslávený trávil svoj život v milom jemu Bánhedeši. Čistý statočný charakter, o jeho šľachetnej duši. Daj Bože veľa jemu podobných kňazov ľudu nášmu!“¹

O *Bánhedeši kde žijú moji starí rodičia*: Ešte i v roku 1742 sa spomenie len ako lúka erárna, vydaná do „árendy“. Príjdu Slováci z okolia Nadlaku a chcú sa tu nastalo usadiť. V r. 1839 bolo 120 osôb, ktorí si chcú vybojovať svoju osadu. Ich predstavitelia odchádzajú v roku 1841 do Pešti (F. Chovanec a J. Kollár tímár/garbiar, kožušník). Príjdu neskoro, lúky prenajal P. Csernovics, s ktorým

1 Cirkevné listy 7. 1893. č. 10. s. 145 – 147. (OSZK)

sa hneď vyjednávajú: báhedešskú šašinu dostanú do prenájmu od neho, každej rodine sľubuje z malých uvjerov, po 5 forintovom ročnom prenájme. Takto sa začali stavať na Bánhedešskej pustatine sálaše, len pozdejšie vznikala dedina „honosnejšie domy patrili gazdom zo salašov. Obývali ich prľežitostne, najmä počas sviatkov. Počas zimy, resp. trvale ich využívali starší rodičia, aby sa mohli zúčastňovať školského vyučovania.“² Začínal sa život aj na „kultúrno-duševnom“ poli, boli to evanjelickí Slováci, ktorí si – tu medzi inými národnosťami – prinášajú i svoje tradície, vieru. Usadení boli začas ako „údovia“ filiálky nadlackej cirkvi, čo znamenalo, že posväteného kňaza nemali, dochádzal z Nadlaku. Z matrík vieme, že Sámuel Rutkay ako učiteľ – „levita“, teda on tiež držal bohoslužby. Do roku 1855 sa strieda ešte niekoľko učiteľov, kedy sa skutočne založí aj v osade evanjelická cirkev. Prvým vymenovaným, v dedine posväteným kňazom sa stane Ján Kutlík mladší (pred 151 rokmi). V dejinách dediny rodina Kutlíkova hrala veľmi dôležitú úlohu.

- 2 Z internetu – na Slovensko vystahovaný Bánhedešan Ján Marko: Aranyi a Aláč (Rodokmeň z Nitrý objavilo sa na 60. výročie reemigrácie na internete)

*Člen poroty Miroslav Kmeť (Banská Bystrica) s účastníkmi súťaže
Živý odkaz osobností zašlých čias*

Michal Svoreň

Slováci a Maďari – viac ich spája, ako rozdeľuje

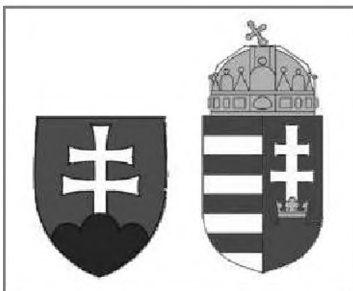
Kráľ Štefan I. by určite nejedného dnešného „národovca“ na oboch brehoch Dunaja za jeho hlúposť prehol cez koleno a vymeral mu najmenej dvadsaťpäť. On si predsa veľmi dobre uvedomoval, že ani jedna národnosť sa v krajine zvanej Hungaria (Uhorsko), kde bol kráľom, nesmie vyvyšovať nad druhú.

Od jeho vlády uplynulo už viac ako tisícročie, ale ľudia akoby strácali rozum. Koncom 18. storočia boli aj slovenskí vlastenci hrdí na Uhorsko, ktoré považovali za svoju vlasť. Nejednen z nich bol ochotný položiť svoj život za Uhorsko - napr. v protitureckom odboji alebo v rokoch meruôsmych v odboji proti Habsburgom.

Nuž a prostý ľud drel na panskom, či už bol pánom Maďar, alebo Slovák. Drel a kultúrne sa vyžíval v ľudových piesňach, ktoré vznikali a šírili sa súbežne v slovenskom i maďarskom prostredí. Dôkazom je skutočnosť, že nejedna maďarská ľudová pieseň sa spieva aj v slovenskom prostredí na tú istú melódiu po slovensky. Alebo je to naopak? Je škoda, že doteraz nikomu nenapadlo zozbierať tieto spoločné ľudové piesne a vydať ich v akomsi slovensko-maďarskom spevníku. V terajšej situácii nie práve najlepších vzťahov by možno taký počin obrúsil trecie plochy a mali by sme k sebe v spoločnej Európskej únii aspoň tak blízko, ako si rozumeli naši predkovia za veľkého Uhorska.

Máme naozaj veľa spoločného - nielen ľudové pesničky, ale aj kuchyne či ľudové výšivky sa veľmi podobajú, hoci ani tento fenomén si doteraz nikto poriadne nevšimol. Vždy je rozumnejšie vzájomné vzťahy zakladať na tom, čo nás spája. Nezaškodí si uvedomiť, že vari najväčším maďarským básnikom Sándor Petöfi mal slovenské korene. A že ešte v 19. storočí bola najväčším slovenským mestom Békešská Čaba.

Obyčajní občania medzi sebou nemajú problémy a ak aj akási nevraživosť v slovensko-maďarských vzťahoch vznikne, vždy je za tým primitivizmus a hlúposť politikov. Nič mimoriadne, veď tak to bolo vždy aj v minulosti. Aby sme však nekrivdili politikom, hlúposť má univerzálnejší charakter a nikto nie je proti nej očkovaný. To sa dalo jasne vidieť na futbalovom štadióne v Dunajskej Strede, kde pod veľkým transparentom s nápismi „voltunk, vagyunk, leszünk“ bola hlúposť veľmi nahustená.

francúzsku uniformu a vyznamenanie. Až v roku 1940 sa podarilo dostať generálove veci a knihy do SNM v Martine. Podľa zoznamov dovezených predmetov možno usudzovať, že pozostalosť neprišla do Martina kompletná. Ako však prišla z Paríža? Čo zostalo v Prahe? Riešenie týchto otázok by si vyžiadalo veľa času...

Ako vyzeral byt Milana Rastislava Štefánika?

O nekompletnosti pamiatok po Štefánikovi, dovezených do Martina, svedčia i viaceré fotografie z jeho parížskeho bytu. Byt, podľa dokumentov, bol skutočne preplnený najrôznejšími predmetmi, ktoré si generál priviezol z ciest. Boli to najmä vzácne koberce, exotické obleky, zbrane, vázy, misy, šnúry perál a drahokamov, preparované vtáctvo a zvieratá, kožušiny, umelecké diela, atď. Jeho knižnica upútala návštevnika, údajne, hneď pri vstupe do jeho pracovne. Z uvedeného sa v pozostalosti zachovala iba časť a dnes je veľmi ťažké povedať, kde sa zvyšok vecí postrácal...

V martinskom Slovenskom národnom múzeu sprístupnili samostatnú expozíciu o Štefánikovi 1. júna 1941. Tvorilo ju šesť siení, ktoré - až na úvodnú miestnosť - mali približovať jeho parížsky byt. Po zlikvidovaní expozície došlo k ďalšiemu triešteniu pamiatok. Tie, ktoré sa týkali jeho astronomickej a inej technickej činnosti prešli do Technického múzea v Košiciach, časť bola použitá na vybudovanie Štefánikovej pamätnej izby a jeho osobná knižnica zostala v Matici slovenskej.

Dnes je v Matici 826 zväzkov, čo predstavuje zhruba iba štvrtinu z pôvodnej knižnice Milana Rastislava Štefánika. Kde sa nachádza zvyšok kníh a časopisov nie je známe. Usudzujúc podľa signatúr Pamätníka oslobodenia, knižnica bola v Prahe ešte kompletná. Knihy sa postrácali až neskôr...

Z jazykového hľadiska je už na prvý pohľad jasné, že ide o francúzsku knižnicu, čo súvisí s jeho pobytom v Paríži a dokonalou znalosťou francúzštiny. Potom nasleduje literatúra v angličtine, taliančine, nemčine, španielčine, ruštine, češtine, slovenčine a maďarčine. Obsahové zloženie naznačuje, že ide o odbornú knižnicu, orientovanú na technické a prírodné vedy: astronómiu, fyziku, matematiku, letectvo, meteorológiu, rádiotelegrafiu, geológiu, zemepis, filozofiu, teológiu a podobne.

Viacerými dielami je zastúpený L. N. Tolstoj, ktorého Štefánik čítal už ako študent a dokonca si z neho robil výpisky, ako o tom svedčia jeho zápisníky. Obdivoval Tolstého natoľko, že ho počas svojej vedeckej expedície do Turkestanu v roku 1907 i osobne v Jasnej Poľane navštívil.

Zo slovenskej literatúry sa v knižnici zachovali zväzky P. O. Hviezdoslava, I. Krasku, J. Jesenského, L. Kubányiho, A. Škarvana, P. Dobšinského a A. Sládkoviča. Nezachovala sa ani jedna kniha Jána Bottu, ktorého Štefánik považoval za svojho najobľúbenejšieho básnika a ktorého poéziu často napodobňoval pri svojich študentských básnických pokusoch.

Obyčajní ľudia si navzájom vždy pomáhali, lebo ich starosti boli veľmi podobné. Aj preto sa dá predpokladať, že terajšie napätie v slovensko-maďarských vzťahoch sa bude zmenšovať. Musí sa! Nie preto, že by azda akýmsi zázrakom dostali dnešní politici či radikáli rozum, alebo žeby hlúposť stratila svoj všeobjímajúci internacionálny charakter. Našťastie sú tu však obyčajní ľudia, ktorí vedia spolu žiť v pokoji tak, ako to robia už stáročia. Nuž a na hlúposť politikov sa azda tiež nájde liek, možno už v najbližších voľbách.

*In: Pravda, 24. novembra 2008
(Kolárovo)*

Bratislavský hrad

Budínsky hrad

Pavol M. Kubiš
**Milan Rastislav Štefánik študoval
aj na Dolnej zemi – v Sarvaši**
Jeho knižnica je zrkadlom duše

Osobná knižnica býva najvernejším odrazom i obrazom osobnosti. Môžem s určitosťou povedať, že je to tak aj v prípade Milana Rastislava Štefánika. Jeho knižnica, presnejšie povedané len torzo, je v súčasnosti uložená pri ostatných osobných knižniciach významných dejateľov vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine.

Ako je známe, Milan Rastislav Štefánik sa narodil 21. júla 1880 v evanjelickej fare v Košariskách. Jeho krátka životná cesta – zomrel pred 90 rokmi 4. mája 1919 – bola vyplnená prácou statočnou, poctivou, bádateľskou organizačnou, spoločenskou.

Precestoval kus sveta, študoval na mnohých miestach Európy. Obyvatelia dolnozemskeho Sarvaša sa môžu tiež hrdiť, že v rokoch na prelome 19. a 20. storočia v tomto mestečku Milan Rastislav Štefánik študoval a mal tu i svoju knižnicu. Jeho pobyt v Sarvaši pripomína socha i pomenovanie slovenskej materskej školy jeho menom...

No vráťme sa do Matice slovenskej v Martine, kde je uložené spomínané torzo Štefánikovho „zrkadla duše“... Cesta knižnice do zbierok bola zložitá cez celú sieť ďalších inštitúcií a ústavov, a preto nečudo, že do Martina sa dostala iba jedna časť. V tomto jubilejnom Štefánikovom roku si zreteľne pripamätávam zaujímavú výstavu, ktorú pred 19 rokmi pripravila Matica slovenská v Martine, na Hostíhore, pod názvom „Osobná knižnica M.R. Štefánika“.

Knižnicu po Štefánikovej smrti previezli do našej republiky ako súčasť jeho pozostalosti z parížskeho bytu na ulici Leclerc č. 6. Celú pozostalosť potom odkúpila československá vláda od rodiny generála Štefánika a umiestnila ju v Pamätníku odboja v Prahe. Tento ústav sa v roku 1929 zlúčil s Vojenským archívom Československej republiky a premenovali ho na Pamätník oslobodenia. Literárne pramene uvádzajú, že pozostalosť po generálovi M. R. Štefánikovi obsahovala 2960 položiek a bola pôvodne umiestnená spolu s ďalšími zbierkami múzea Pamätníka oslobodenia v zámku v Tróji.

Možno sa opýtať, či slovenské inštitúcie nemali záujem o tieto cennosti?!

Zo slovenskej strany, najmä zo strany Slovenského národného múzea v Martine, sa od roku 1935 podnikali kroky, aby Ministerstvo národnej obrany vydalo do pripravovanej expozície niektoré významnejšie pamiatky. Ministerstvo bolo však ochotné vydať z celej miliónovej pozostalosti iba jeho

Knihy mu s venovaním osobne dali I. Krasko, A. Škarvan, J. Vrchlický, C. Flammarion... poslednou je asi kniha P. Orava „La spada sulla bilancia“ s dátumom 10. apríl 1919, teda ani nie mesiac pred Štefánikovou tragickou smrťou...

Historický význam M. R. Štefánika nespočíva len v podiele na založení spoločného štátu Slovákov a Čechov, ale bol aj prvým Slovákom, ktorý obdivuhodným diplomatickým pôsobením priamo i nepriamo vplýval na európsku politiku. Jeho štátnická činnosť v období prvej svetovej vojny ďaleko prerástla rozmery malého národa v srdci Európy.

(Banská Bystrica)

*Socha M. R. Štefánika
na budove slovenskej školy v Sarvaši*

Michal Kociský Reprezentovali sme Kolárovo v Maďarsku

V dňoch 18. a 19. októbra tohto roku sa desať členov speváckeho súboru dôchodcov pod vedením Mgr. Žofie Nagyovej zúčastnilo kultúrneho podujatia v Poľnom Berinčoku (Mezőberény), ktoré malo oficiálny názov *17. deň kultúry a jazyka Slovákov žijúcich v župe Békés a v regióne*.

Celkove sa podujatia zúčastnilo okolo 500 ľudí, o ktorých sa organizátori príkladne, s veľkou srdečnosťou postarali. Prezentovaná bola predovšetkým dolnozemska kultúra a tradície slovenských predkov v pôvodnom čabianskom nárečí.

Môj osobný dojem bol nad očakávanie výborný. Pri vstupe do mesta nás víťala tabuľa s pomenovaním mesta v troch jazykoch – Mezőberény–Poľný Berinčok – Berin – čo bolo príjemným prekvapením (domáci nám potom s hrdosťou rozprávali, ako si to vydobyli). O 13. hodine nás privítali členovia Organizácie Slovákov na čele s predsedníčkou Juliannou Borgulovou a tiež primátor mesta Mezőberény, pán Miklós Pál Cservenák. Ako to u nich býva zvykom, aj teraz nás ihneď pozvali k prestretému stolu a po chutnom obede nás oboznámili s programom celého podujatia, aj nášho pobytu v pridelených hosťiteľských rodinách. Tie nás prijali ako svojich, aj keď musím povedať, že ja nie som rodený Berinčan – pochádzam totiž z Meddešu (Medgyesegyháza). Cítil som sa tu ako doma a aj ostatní si pochvaľovali tú nezištnú starostlivosť o nás.

Program sa začal sústredením zástupcov všetkých zúčastnených súborov na javisku, ktorí zaspievali maďarskú aj slovenskú hymnu. Na priečelí bola vyvesená aj slovenská zástava. Prítomných pozdravila aj naša vedúca niekoľkými vetami v slovenskom i v maďarskom jazyku. Zdôraznila hlavne to, že kultúra bola vždy prostriedkom na spájanie ľudí, nie na ich rozdeľovanie, čo sme dokázali aj naším programom. Ten totiž pozostával z ôsmich piesní, medzi ktorými boli 3 slovenské dvojhlasy, 3 ľudové piesne so slovenským aj maďarským textom, 1 pôvodná dolnozemska pieseň v podaní našich mužov (Michal Kociský a Ladislav Németh) a záverečná spoločná pieseň Kolárovo, Kolárovo, to je pekné mesto...

Zožali sme od obecenstva veľký potlesk, hostia aj odborníci vysoko ocenili naše vystúpenie. Texty našich dvojязыčných piesní si vypýtali od nás viacerí členovia tamajších spevokolov.

Potom sme si pozreli vystúpenia ostatných súborov, ktorým sme aj my na oplátku vyjadrili obdiv veľkým potleskom. Veľmi sa nám ich výkony páčili, najviac však popoludňajšie divadelné predstavenie ochotníkov zo Slovenského Komlóša, ktoré sme si po dobrom obede v hoteli Berény prišli pozrieť

opäť do kultúrneho domu. Divadlo s témou súdneho sporu naštudovala s Komlóšanmi hosťujúca učiteľka slovenského jazyka z Rožňavy. Ako to už v optimistických príbehoch býva, aj v tomto zvíťazila spravodlivosť zásluhou zdravého rozumu a dobrého humoru obyčajného človeka.

Po záverečných slovách organizátorov, po vymenovaní sponzorov podujatia a ďakovných slovách sa na záver spoločne zaspievala v slovenskom i maďarskom jazyku hymna všetkých národností **DAJ BOH ŠŤASTIA**. Hádám ani netreba hovoriť, že to vyvolalo v srdciach všetkých účastníkov hlboké dojatie. Každý cítil, že takto by to malo medzi priateľmi vyzeráť stále.

(Kolárovo)

Žofia Nagyová z Kolárova a Júlia Borgulová z Berinčoka

Anna Istvánová Spomienky na Jána Siráckeho

Zoznámila som sa s ním v Bratislave, v Mlynskej doline v roku 1973, keď chodil na návštevu k svojim krajanom, študentom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Bol jediný, ktorý pokladal aj nás, študentky z Maďarska, za Slovenky a napriek tomu, že to nebolo jeho úlohou, vždy sa nás spýtal, či nepotrebujeme nejakú pomoc.

Keď som začala pracovať v Čabe, vyhľadával ma pravidelne, pomáhala som mu nakontaktovať sa na určité osoby, výskumníkov, zberateľov atď. Aj on zbieral spisy, pozostalosti i vecné pamiatky pre Maticu slovenskú, resp. pre Krajské múzeum. Nevieť, či sa z toho materiálu ešte niečo nájde v depozitoch na Slovensku. Boli to cenné a hodnotné veci, ktoré by boli okrasou našich národopisných a dokumentačných zbierok aj dnes.

Predstavil nám veľa zaujímavých ľudí, s ktorými prišiel medzi nás na rozhovor. Posielal nám časopisy a knihy z fondu MS. Keď som niečo alebo niekoho potrebovala, vždy mi pomohol zariadiť, vybaviť, nakontaktovať sa... V roku 1989 nám pomohol obnoviť a vydať Čabiansky kalendár. Poslúžil nám všetkým dobrými informáciami a nápadmi k ďalšej robote. Pokladali sme ho za nemenovaného veľvyslanca dolnozemskej Slovákov, lebo dokázal pre nás všetko zariadiť. Dlhú dobu sa mi zdalo, že jedine on sám to myslí s nami vážne...

Spomíname naňho s láskou a najčastejšie s humorom. Každý z nás s ním zažil nejakú príhodu. Príhody, ktoré nám pomáhajú naňho nezabudnúť. Podelfm sa s Vami aspoň o niekoľko z nich, azda ho v nich spoznáte...

Ujo Sirácky a jeho každodenná čabianska terkelica

Ninto na tom čo skrášľovať, všetci vieme, že báči Jano Sirácky, si ľúbil občas vypiť. Najmä, ak prišiel na Dolnú zem, medzi svojich, bol vždy troška uvoľnenejší. Zbožňoval našu terkelicu.

Stálo sa, že ho naša Eržika Ančinová pozvala na stretnutie dolnozemskej spisovateľov do Čaby. Na tieto stretnutia sme dakedy v deväťdesiatych rokoch pravidelne zvolávali novinárov, spisovateľov, básnikov a inteligentných ľudí vôbec z troch krajín (Rumunsko, Juhoslávia, Maďarsko). Vtedy sme ešte nemali Dom slovenskej kultúry v Čabe, preto sme naše akcie podobného

rázu, ktoré vyžadovali ubytovanie, stravu a spoločenské miestnosti, usporadúvali vždy v Hoteli Garzón. Jeho vedúcim bol vtedy zhodou okolností predseda miestnej slovenskej samosprávy, Martin Vozár. Ujo Sirácky si ho medzi iným aj preto nesmierne vysoko vážil, lebo Marci, ako je to poľná nás vo zvyku a ako to prichodí, vždy poriadne počastoval každého hosťa z ďalekej zemi, ktorého sme k nemu zaviedli. Aj ujovi Siráckemu vždy ponúkol niečo, sľuhovicu, terkelicu, pivo, víno ... Vždy to, na čo mal hosť práve chuť a vždy zatiaľ, kým hosť nepovedal „dosť“. Po určitej dobe pobytu v Čabe ujo Sirácky začal aj samostatne vyhľadávať kantínu Martina Vozára. Páčila sa mu obsluha, obdivoval Marciho dobrú slovenčinu a aj jeho humor. Lenže pán Vozár mal aj inú robotu, ako sa venovať báči Janovi. Pripravoval svadby, konferencie, usmerňoval hotel, kuchyňu, reštauráciu atď. Roboty vyše hlavy, takže keď pán Sirácky prišiel znovu, už nie po prvýkrát do Garzónu a vedúci práve nestačil, jednoducho povedal svojim zamestnancom, aby informovali hosťa, že je obsadený zákazníkmi. Pán Sirácky sa vybrali preto za svojimi rodákmi v meste, ktorí však mali menej možností na vysedávanie v reštauráciách, ich vrecká rýchlo vyschli. Takže ujovi nezostalo nič iné, len porozmýšľať, ako sa dostať späť k Marcimu. Bol dosť zbehlý v tom, ako sa dopracovať k ťažko zaneprázdneným osobám, bol aj vytrvalý, no a chýbala mu aj terkelička. Preto nás požiadal, aby sme zavolali my Vozárovi, že sa vraj chce s nim stretnúť a porozprávať o problémoch Slovákov v Čabe. Po dvoch - troch takýchto telefonátoch však Vozár už ani s nami nemal času a nemal sa o čom zhovárať...

Keď sa raz spolu s Mišom Lásikom dopracovali k podobnej situácii a Vozár zase nemal na pána Siráckeho času, Jani báči nazlostený dostal so seba nasledovné: „Áááale, tento váš Vozár je taký obsadený, ako taký várošský záchod!“

Od tej doby sa v našej spoločnosti na veľmi zaneprázdnené osoby používa slovné spojenie: je obsadený, ako bol vtedy Martin Vozár.

Ako bolo ujovi Siráckemu v Čabe na zomretie...

Stálo sa, že pri jednej návšteve u nás v Čabe, ujovi Siráckemu prišlo zle. Ale nie iba tak, troška, ale naozaj a veľmi. Bolo tam všetko: siréna, sanitka, lekári, ošetrovatelia, injekcie, pumpy... Vedeli sme, že ujo má zlé srdce a keď ho zanesli na intenzívne oddelenie, všetci sme sa poriadne naľakali. Snažili sme sa oň aj my postarať, ako sa patrí. Po prvej a či druhej noci nás k nemu konečne pustili. Keď som ho uvidela v posteli so žltou tvárou, z ramien mu viseli rôzne rúrky a ihly, okolo neho kopa monitorov a prístrojov, zľakla som sa ešte viac a jednoducho som dostala zo seba to, čo som si myslela: „Pán Sirácky, ni že mi tu traťte zomrieť, čo si s Vami počneme?“ Na čo on: „Anča moja, ni že ma budeš vláčif hore na Slovensko! Domov mi bude bližšie.“

Ujo Sirácky na konferencii v Sarvaši

Sedeli sme poslušne všetci na jednej zo zaujímavých konferencií a či prednášok Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, tentokrát v Sarvaši. Prednášala pani profesorka Anna Divičanová a už prešlo viac ako 45 minút, ale ešte sme necítili, že by sa pomaly chýlila ku koncu. Ujo Sirácky si prednášateľku nesmierne vážil, vždy sa o nej vyjadroval ako o múdrej Dolnozemčanke, ktorá si buduje svoju vedeckú kariéru múdro, vychováva domácu slovenskú inteligenciu a je všestranne na veľký prospech našej spoločnosti. Preto sedel aj on medzi nami, ticho prikyvoval, mrmľal si pod nos na znak svojho súhlasu alebo nesúhlasu a keďže sme boli už po obede a podaktorí aj po víne, sem-tam si aj zdriemol. Raz sa iba z ničoho nič postavil a nahlas povedal: „No, Mišo môj, poďme my tavo na pivo, veď sme my toto už počuli!“

Ujo Sirácky si vysoko vážil knihy

Raz nás prišiel ujo Sirácky navštíviť len tak, aby nebol doma, a myslel si, že sa nám za pohostenie odvdiaľ knihami. Navyberal nám samé cenné zväzky. Zbierky, lexikóny, súhrnné diela. Bol to 20 kilový balík. Pri ich odovzdávaní však zistil, že ich už máme všetky na poličkách. Šanoval od nás duplungy, veď sa múdre knihy zídu aj inde, pomyslel si a hneď sa aj rozhodol, že balík kníh zanesie bratom Nadlačanom, veď bol za nimi tiež dosť dávno. A tak sme zistili odchod vlaku, čo stojí lístok v medzinárodnej premávke, koľko iba v Maďarsku a vypravili sme ho s balíkom na stanicu. Ujo sa rozhodol zakúpiť si lístok iba do maďarského Nadlaku a zo stanice vláčil 20 kíľ kníh pešo pod pazuchou cez hranice až do rumunského Nadlaku na Zväz. Kým prišiel, mal v nohách najmenej 3-4 kilometre. Aj tam zistil, že knihy, ktoré im priniesol, už väčšinou majú, takže sa rozhodol im nechať iba polovicu a večer sa s druhou polovicou, teda s 10 kilovým balíkom vybral späť pešo do maďarského Nadlaku. Rozhodol sa totiž túto polovicu darovať Komlóšanom...

Ujo Sirácky na svadbe v Čabe

Uja Siráckeho pri jeho jednej návšteve prichýlil pod strechu Martin Vozár v Hoteli Garzón. V tú sobotu sa konala v priestoroch hotelu svadba. Ujovi Siráckemu nedalo pokoja ležať potichu v izbe, keď sa dole zabávalo, takže sa pekne prikmotril medzi svadobníkov. Spytovali sa ho, či je rodina a on sa poctivo priznal, že je iba ďalekou zápletkou toho druhého, ale keď je raz už tu, tak si nedovolil obísť rodinu aspoň na jeden odomáš. Svadobníci z dvoch strán si mysleli, že je rodinou toho druhého, preto ho pekne usadili, dali mu aj najesť, aj piť, ako to na svadbách býva. Ujo Sirácky sa mal na čabianskej svadbe veľmi dobre, mulatil sa so svadobníkmi až do rána.

(Békešská Čaba)

Ján Chlebnický Stratiť sa v cudzom prostredí, alebo udržať sa?

Počas svojich stredoškolských štúdií v Békešskej Čabe spolu s ostatnými komlóšskymi spolužiakmi sme do Čaby cestovali „malou“ (úzkokojnou) železnicou. Zo stanice pešo sme chodievali hlavnou ulicou do chlapčenského kolégia na Lepényovej ulici. Cestou sme prechádzali popred cukráreň, majiteľom ktorej bol starší muž s čudným menom: Kadri Izmail Dag. Síce už aj v Slovenskom Komlóši okrem typických slovenských a maďarských priezvisk som poznal mená komlóšskych bulharských záhradníckych rodín – Ivanov, Petrov, Stojev –, ale toto čabianske bolo pre mňa viac prekvapujúce. Dozvedeli sme sa, že pán cukrár je pôvodom Turek. O viac desaťročí neskôršie aj v Poľnom Berinčoku som sa stretol s podobným prípadom.

Chodiac z Békešskej Čaby do záhrady v Berinčoku, alebo už po práci cestou domov, vždy sme sa pristavili pred stánkom, v ktorom staršia pani predávala svoju chutnú zmrzlinu. Občas ju zastupoval aj mladší pán, syn, alebo práve on prinášal ďalšie zásoby zmrzliny. Keď sme obidvaja naraz mali nohy v sadre, bola to príležitosť „skamarátiť sa“. Vtedy vysvitlo, že mladý muž je synom berínskej Slovenky a Turka, pochádzajúceho z územia Albánska. Nedávno, keď Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku zostavoval publikáciu 30 rokov vo výskumných táboroch, medzi svojimi spomienkami som sa zmienil aj o tejto rodine. Po viacerých rozhovoroch s Achmedom Osmanom

Mustafom som sa dozvedel, že pred jeho otcom v Poľnom Berinčoku už žila istá turecká rodina. Keď Osmanov starý otec prišiel navštíviť do Maďarska svojich tureckých známych, vzal so sebou aj svojho syna, Osmanovho otca, ktorý sa na prvý pohľad zalúbil do berínskej Slovenky a Turek - moslim sa priženil do slovenskej evanjelickej rodiny. Od Osm

na o spolužití svojich rodičov som sa dozvedel všeličo, čo chcem však vlastne povedať, to sa dá nakrátko zhrnúť v nasledovného:

Osmanov otec, rodený Turek, ovládajúci aj srbský jazyk, v slovenskej rodine a slovensko-maďarsko-nemeckej trojjazyčnej osade si ľahko osvojil slovenčinu, o to ťažšie maďarský jazyk. Matka - Slovenska okrem materčiny dobre ovládala maďarčinu a v tureckom jazyku vedela temer len počítať. (Dôležitá vec v obchodníctve!) Ich syn, v súčasnosti šesťdesiatnik, najlepšie ovláda maďarčinu a toho syn už len maďarský jazyk. Pokým žil Osmanov otec, v rodine prevládali moslimské tradície. Napríklad bravčové mäso sa nejedlo, alkoholické nápoje sa nepili, podľa mohamedánskeho vierovyznania pôsty sa prísne dodržiavali. Po jeho smrti sa vdova vrátila k berínskym slovenským tradíciám. Osman, jeho syn, podobne ako jeho rovesníci, už strácaja korene, tradície a jazyk svojich predkov. V rodine sa traduje už vo štvrtej generácii jedine remeslo, cukrárstvo. Turek - moslim sa behom jedinej generácie stratil v cudzom jazykovo - kultúrnom prostredí. Omnoho dlhšie prežíva v inoetnickom prostredí väčší alebo menší kolektív. Ako napríklad možno uviesť prípad Osmanovej matky. Berínski Slováci, ak vytrvajú ešte približne poldruha desaťročia odtrhnutí od svojho materského prostredia, v novom domove sa dožijú troch storočí.

Podobne behom jednej generácie aj v komlóšskom slovenskom, neskoršie slovensko - maďarskom prostredí sa stratili aj tri bulharské rodiny a totožný osud postihol aj čabianskeho cukrára, ktorý si vlastne rodinu ani nezaložil.

V súčasnom mobilnom svete, keď sa človek, jedinec vytrhne z vlastného kolektívu a dostane sa do cudzieho prostredia, napr. ide za prácou, za lepším uplatnením, študovať, alebo za láskou, obyčajne ho stihne podobný osud, stratí sa. Tento proces, v porovnaní s minulosťou, sa v súčasnosti ohromným tempom zrýchľuje: sme svedkami ešte smutnejších, ba miestami priam až tragických prípadov. V maďarskom jazykovom - etnickom prostredí sa strácajú nielen jednotlivci, ale aj celé rodiny a v posledných desaťročiach z najrôznejších príčin aj väčšie - menšie slovenské kolektívy. Takto hrozí zánik aj početných drobných niekdajších čisto slovenských osád v Maďarsku. Tomuto je možno ubrániť sa len vedomím pridržiavaním sa vlastnej identity, čo si vyžaduje veľmi mnoho vytrvalosti, energie a predovšetkým, v týchto kolektívoch prítomnosť takých vedúcich osobností, ktoré napríklad na čele slovenských menšinových samospráv alebo iných organizácií urobia všetko možné, čo sa ešte dá urobiť v prospech ich záchrany.

(Békešská Čaba)

Matej Šipický *Jaminaea angkoriensis*

Na severozápade Kambodže sa nachádza rozľahlý chrámový komplex Angkor Wat. Táto obrovská stavba rozprestierajúca sa na ploche 1500 x 1300 metrov patrí medzi najviac obdivované lokality uvedené v zozname Svetového dedičstva UNESCO. Monumentálnosťou ho často prirovnávajú k egyptským pyramídami. Legenda hovorí o božskom pôvode chrámu, ktorý postavil niekedy v piatom storočí po Kristovi architekt Pisonouka, ktorého vraj poveril boh Indra, aby v Kambodži vybudoval božské chrámy. V skutočnosti bol komplex vybudovaný v 12. storočí v štýle khmérskej architektúry pre kráľa Survajamana druhého. Stavba takéhoto obrovského chrámu uprostred džungle s jednoduchou technikou je dnes pre mnohých nepochopiteľnou záhadou. Podľa archeológov na stavbe museli pracovať tisíce poddaných a pravdepodobne aj otrokov.

Relief z Angkor

Okolo Angkor Wat, na rozlohe približne 200 km² sa nachádza niekoľko sto ďalších kamenných chrámov, ako pozostatky bývalého obrovského mesta nazývaného Angkorom. Sú to architektonické skvosty, aké nemajú vo svete obdobu. Mnohé z tých menších sú dodnes neprístupné kvôli nášľapným mŕtvam. Angkor sa stal hlavným mestom ríše khmérskej kráľov. Prežíval svoj najväčší rozmach koncom 12. a začiatkom 13. storočia, keď mal viac ako 1.000.000 obyvateľov. Chrámy sú vybudované prevažne z pieskovca, ktorý je dnes vážne poškodzovaný spodnou vodou z riek, ale svoju nepriaznivú úlohu zohráva aj hustá džungľa, ktorá niektorými chrámami doslovne prerástla.

Z najväčšieho chrámu, z Angkor Wat, sa stalo veľké náboženské centrum – najprv ako hinduistické a potom budhistické - a zostalo celé storočia obývaným budhistickým kláštorom a nakoniec slúžil teroristickému režimu Červených Khmérov ako zbrojnica.

Bunky kvasinky Jaminaea

Autor týchto riadkov mal príležitosť navštíviť Angkor počas svojho pobytu v Kambodži, cieľom ktorého bolo hľadať zatiaľ nepopísané druhy mikroorganizmov v prírodnej mikroflore tejto pre nás vzdialenej krajiny Juhovýchodnej Ázie. Mikroorganizmy sa nachádzajú takmer všade v prírode: v tele iných organizmov (rastlín, zvierat, človeka), v pôde, vo vode, vzduchu, ale aj v hnitých ovocíach, atď. Môžu byť škodlivé (napríklad choroboplodné), užitočné (napr. vytvárajú antibiotiká, kvasia cesto pre výrobu pečív, kvasia alkoholické nápoje, rozkladajú odpad, čistia vodu, atď.) alebo neutrálné z hľadiska človeka. Veľa druhov baktérií, kvasiniek a plesní poznáme z tých, ktoré sa vyskytujú v krajinách Európy a v hospodársky vyspelejších štátoch ostatných svetadielov, kde mikrobiologický výskum už má tradície. Avšak veľmi málo vieme o nich v rozvojových krajinách. A to napriek tomu, že sa predpokladá, že medzi mikroorganizmami týchto krajín je veľa takých, pre výskumníkov zatiaľ neznámych, ktoré môžu mať vlastnosti (schopnosti) veľmi užitočné pre potravinársky alebo farmaceutický priemysel. Hľadanie takýchto kvasiniek bolo cieľom autorovho výskumného projektu v Kambodži a okolitých krajinách. V teréne zbieral vzorky, ktoré potom spracoval v laboratóriu po návrate domov. Z jednej vzorky odpadnutých listov z Angkor vypestoval nový druh kvasiniek, ktorý inhibuje rast niektorých plesní spôsobujúcich hnilobu. Z podrobnejšej genetickej a molekulárnobiologickej analýzy vysvitlo, že tento nový druh sa nedá zaradiť do žiadneho známeho rodu mikroorganizmov, takže predstavuje nielen nový druh ale aj nový rod. Autor pomenoval novú kvasinku *Jaminaea angkoriensis*, a jej vedecký popis publikoval v americkom časopise *International Journal of Systematic and Evolutionary Microbiology*. Prvá časť latinského názvu – *Jaminaea* – je odvodená z názvu *Jamina*, mestskej časti Békešskej Čaby a vyjadruje autorovu úctu svojmu rodnému mestu.

(Békešská Čaba – Debrecín)

Autor týchto riadkov mal príležitosť navštíviť Angkor počas svojho pobytu v Kambodži, cieľom ktorého bolo hľadať zatiaľ nepopísané druhy mikroorganizmov v prírodnej mikroflore tejto pre nás vzdialenej krajiny Juhovýchodnej Ázie. Mikroorganizmy sa nachádzajú takmer všade v prírode: v tele iných organizmov (rastlín, zvierat, človeka), v pôde, vo vode, vzduchu, ale aj v hnitých ovocíach, atď. Môžu byť škodlivé (napríklad choroboplodné), užitočné (napr. vytvárajú antibiotiká, kvasia cesto pre výrobu pečív, kvasia alkoholické nápoje, rozkladajú odpad, čistia vodu, atď.) alebo neutrálné z hľadiska človeka. Veľa druhov baktérií,

Relief z Angkor

Ondrej Krupa Ívery zo zápisníka etnografa

Juraj Tábori, Ján Koppány, Augustín Drahos

Môj osud mi tak prial, aby som v mladom veku mal takých učiteľov, ktorí sa stali známymi výskumníkmi, celoštátne vychýrenými zberateľmi našej Slovače.

Učebný rok 1948/49 som dokončil ako ôsmak v Slovenskom Komlóši v bývalej meštianke.

Môj triedny bol Juraj Tábori, ktorý vyučoval aj geografiu. Vtedy sme ešte nevedeli, že je profesionálny etnograf. V zime som býval u príbuzných. Ich okná pozerali na riečku Százazér (Ir). Odtiaľ som mohol vidieť, ako sa prechádzajú môj prívetivý učiteľ so štíhlou mladou manželkou na druhej strane širokej doliny popri tejto riečke, celkom po starý cintorín. Ja som

vlakom prichádzal z ambrózskeho sálaša. Ale aj oni sa sem nedávno prisťahovali. Mal som ho rád, bol to človek s krotkou povahou, ktorý sa však stará o svojich žiakov. Pamätám, že raz naplánoval takú hru, aby sme lepšie spoznali naše bydlisko. Dostali sme za úlohu ísť po jeden bod, tam sme dostali novú úlohu (pravda, táto inštrukcia bola skrytá, museli sme ju nájsť), a potom ďalej, zasa nový pokyn schovaný a tak ďalej. Tak sme sa – osobitne ja – zoznamovali s pamätihodnosťami Komlóša, s mlynom, evanjelickým kostolom a hostincom Komló, tajomstvami riečky Ír. Bola to dobrá pedagogická metóda a pamätná, veď ešte vždy čulo žijú vo mne tieto zážitky.

Na jednej zimnej hodine nám hovoril, že keďže ešte nenapadol sneh, môžeme si vytvoriť aj umelý. Doniesol cigaretu, zapálil a na pahrebu uložil jednu pilulku. Potiahol z cigarety, zafajčil. A naozaj, v tom okamihu začali poletovať biele vločky po celej triede. Od údivu sme iste boli aj hluční. Lebo len zrazu otvoril dvere riaditeľ, Augustín Drahos:

- Čo je tu?

A náš triedny zmätene vysvetľoval udalosť. Riaditeľ seriózne pozrel naňho:

- No dobre, po hodine prídi do mojej kancelárie.

Poľakali sme sa a ľutovali sme nášho učiteľa, že pre nás dostane pokarhanie. Iste sa nestalo nič, lebo v nasledujúci deň veselo prišiel do triedy.

Podľa mojej pamäti Drahos bol tichorečí človek so zachmúreným pohľadom. Snáď preto v škole a na chodbách panovalo vždy hrobové ticho. My, žiaci sme sa s ním zriedkavo stretli, aj vtedy v strachu, lebo spoza okuliarov – aspoň nám sa tak zdalo – pichľavo na nás pozeral. Vtedy som sa zamyslel nad tým, že tento chladný človek, ako mohol byť takým prívetivým k mojej mame, keď ho vyhľadala s prosbou, aby som sa v ôsmej triede mohol učiť v tejto škole. Ako mi rozprávala, usmievavo ju nabádal k tomu, aby iba pokojne poslala sem svojho syna, bude v dobrých rukách.

Ján Koppány sa vtedy vrátil zo zajatia, a učil nás náboženstvo. Ešte do pol roka bolo povinným predmetom. Každú nedeľu sme museli ísť na bohoslužby do kostola. My vidiečania sme museli dať aj podpísať pánovi farárovi, aby potvrdil, že sme tam boli. Ako sálašánovi sa mi nie veľmi chcelo ísť do kostola, tak som vyproboval napodobňovať podpis nášho farára. To sa aj darilo na neutrálnom papieri, ale v žiackej knižke veru moje písmená boli ozaj načarbané. Ján Koppány pozrel na podpis a s prešibaným úsmevom, ale karhavo mi vravel:

- Bandi, toto nie pán farár Zalán podpísal!

Sklonil som hlavu a čakal trest. So zošitom mi potľapkal hlavu, ale karhanie odpadlo:

- Aby sa to viackrát neprihodilo.

Augustín Drahos sa stal výborným učiteľom vysokej školy v Segedíne. Juraj Tábori bol riaditeľom Múzea Munkácsyho v Békešskej Čabe, stal sa ozajstným vedcom našich Slovákov a osobitne vynikajúcim výskumníkom ľudovej kultúry Komlóšanov. Ján Koppány zachránil množstvo skvostov kultúry Komlóšanov. Jeho zbierka je tohto druhu najväčšia v našej krajine. S oboma sme boli do ich smrti priatelia a dodnes si vysoko vážim ich vedeckú činnosť. A aká náhoda, že som aj ja pokračoval v ich šľapajách a vytrvalo som ich sledoval.

Karol Drien

Bol som prvoročným študentom na univerzite v Segedíne, kde sme s niekoľkými spolužiakmi chodili na hodiny Karla *Driena*, vysokoškolského učiteľa. Boli to príjemné, veď slovenčinu sme si vybrali dobrovoľne, však aj pán profesor Drien bol milý a bezprostredný človek. Pred dokončením polroka ma oslovil osobitne:

- Ja sa presťahujem do Budapešti. Na lekárskej fakulte však vyučujem češtinu. Ty dobre vieš po slovensky, preto som tak mienil, že by si mohol prevziať české hodiny.

- Ale veď ja neviem po česky, len z Transcicia staročeštinu.

- To nie je chyba, ani oni nevedia po česky. Máš učebnicu. Vždy sa naučíš dopredu nasledujúcu lekciiu.

Napriek tomu som sa neodvážil na to podujat lebo, čo ak predsa niektorý z nich vie po česky, veď inak prečo sa učia češtinu. A mňa ponížia.

Dodnes ľutujem, že som bol taký bojazlivý, veď by som si aj ja – ako samouk – bol mohol osvojiť literárnu češtinu, pritom by som bol učil i iných. Ale minulosť sa nevráti.

Bosorka

Ako etnograf som zbieral v Slovenskom Komlóši. Jednou respondentkou mi bola vynikajúca Anna *Bencsiková – Karkusová*, ktorá informovala oveľa skôr aj Jánoša *Mangu*, Vilmosa *Diószegiho*, obaja boli veľkí vedci vo svojom odbore, ale i Emíliu *Horváthovú* zo Slovenska. Ona ma odprevadila k jednej staršej tete (jej meno teraz neuvádzam), aby nám porozprávala o porobeninách, ako porobia domácejmu statku, aby ochorel a podobne. Ale ona sa vyhýbala, nechcela presne odpovedať, len toľko podotkla, že jej svine a hydina nikdy nie sú choré. Pričom ma nabádala, aby som od nej kúpil starú, krásnu nástennú skrinku, kasničku. Aby mi ju ukázala, prešla do susednej izby a tam ju horko-ľazko vzala dole. Pritom mi ňanička *Bencsiková* tajomne prišepla:

- Pravda, že sa nichorie jej statky, veď je ona bosorka!

Takto som sa stretol s ozajstnou bosorkou. Hoci predtým som nechcel kúpiť tú skrinku, teraz, keď som sa dozvedel, že od akej zvláštnej osoby, od jednej bosorky ju môžem dostať, hneď som sa rozhodol, že skrinka bude moja. Ak by ma zachránila pred porobením.

Už roky je tam v predsieni, a je jednou ozdobou mojich ľudových predmetov. Ale bosoráctvo sa ešte nestalo.

Michal Markuš – Pavol Lipták

Michal *Markuš*, veľký slovenský etnograf, bol níred'házsky rodák a po presťahovaní žil v Košiciach. Pravidelne sme si dopisovali.

Písal mi vždy dlhé listy a pravdou je, že pre svojpu lenivosť, som mu vždy len krátko odpovedal. Raz mi napísal zaujímavú ponuku. Navrhoval, aby som prevzal ročníky /niekoľko desiatročí/ od prvého čísla jediného etnografického slovenského časopisu *Slovenský národopis*.

Ponuka bola veľmi lákavá, lebo v Maďarsku v tom čase okrem Széchényho knižnice nikto nemal všetky čísla tohto vedeckého periodika. A pritom sa vtedy takéto veci nedali ani tajne preniesť cez hranice, pašovanie trestali. Ale, že on v Košiciach má takého človeka, ktorý istotne vie prekabátiť colníkov. Na mojom pracovisku sme nemali bohvie akú knižnicu, preto som ani peniaze nevedel nenápadne zadovážiť. Vyhľadal som teda Pavla *Liptáka*, riaditeľa župnej knižnice, nositeľa Kossuthovej ceny. On cítil, že taká veľká knižnica, ako jeho, by sa obohatila veľmej jedinečnou cennosťou, potešil sa tomuto nápadu. Avšak po svojom ma pokarhal, že keď ja som bojko, prečo jeho nabádam. Napriek tomu o niekoľko dní tu boli všetky čísla Slovenského národopisu. O tom, ako sa dostali sem, nikto nevedel. Avšak týmto, trochu

nezákonným postupom slovenskí výskumníci na okolí dostali veľký dar, nemuseli za vedomosťami cestovať do Budapešti alebo na Slovensko.

Vše musíme ísť aj po krivých cestách, aby sme zadovážili dobré veci.

Betlehemská hra

V roku 1990 som zbieral v Starej Hute. Nijak sa mi nedarilo nájsť dobrého respondenta. Iba keď som zbadal, že pod prístreším jedného domu jedna žena lúska fazuľu. Poklonil som sa jej a predniesol, čo by som chcel. Ale ona prudko protestovala, že nemá času a vidím, že je v akej veľkej práci. Podotkol som:

- Aj ja vám pomôžem, dvaja rýchlejšie dokončíme.

Potom sa predsa len začal rozhovor, hoci moju pomoc neprijala. Tento príbeh by ani nebol zaujímavý, ak nevysvitne, že ona a jej manžel chodili s betlehemom a v celej dedine už túto hru okrem nich nikto nepozná. Prišiel aj muž a ochotne začal rozprávať text a spievať nápev na magnetofónnu pásku. Dávnejšie už aj túto hru zapísal. Takže som dostal aj text vo východoslovenskom nárečí. Táto betlehemská hra je takmer jedinečná a osobitná, lebo porovnávúc niekoľko hier tohoto regiónu, voči nim má svojský charakter, pritom je to krásny variant.

Teda vše je dobré poduľať sa na lúskanie fazule.

Národopis Slovákov v Maďarsku

Ešte aj v začiatku 1970-tych rokov vážnu rolu hrala ostrážitosť. A na viacerých pracoviskách dôkladne ju aj zadržali. S Annou Divičanovou sme spolu korigovali chyby prvého zväzku Národopisu Slovákov (obaja sme boli aj jeho redaktormi). Miestom tejto udalosti bolo centrum Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku v Budapešti. Zbadali sme dosť veľa chýb, preto sme museli podrobne korigovať. Všetko si vyžadovalo viac času. Preto sme sa dohodli, že budeme pracovať, kým nedokončíme. Nanajvýš ja odcestujem nočným vlakom. Lenže, popoludni o piatej hodine vypršal pracovný čas a my by sme sami nemohli tam zostať, lebo zatvoria kancelárie. Prosili sme, aby nám dali kľúč, Anka Divičanová ho ráno prinesie naspäť. V tomto stredisku je to nemožné. Konečne vtedajší vedúci tak riešili, že najmladšia spolupracovníčka, ktorá vtedy absolvovala v Bratislave, Etelka Paulíková, zostane tam a bude na nás „merkovať“. (Takéto „krásne“ úlohy vždy dostanú najmladší. Nie?) My sme kludne pracovali, ale z druhej izby sme počuli Etelkine vzdychanie a zívania – nudila sa. Ostrážitosť sem, ostrážitosť tam, korigovanie kníh bolo hotové, a my traja sme mohli ísť domov.

A Etelka už bez obáv mohla zavrieť kancelárie.

Juraj Ando

Zbieral som aj v Rumunsku medzi bihorskými Slovákmi. Boli to nezvyčajne srdeční hostitelia. Nečakaného hosťa vždy ponúkali s všelijakými dobrotami a hlavne pálenkou. Koľko domov toľkoraké liehoviny, toľkoraká ich sila a chuť. Keďže som bol autom, nemohol som piť, ale v záujme zbierky sa niekto musel obetovať. Raz bol so mnou môj syn, do večera veru ružovo videl svet. Boli sme aj s Ďurkom Andom, ktorý ako mladý muzeológ chcel fotografovať tamojšie archaické predmety, stavania. A dobre sa mu darilo.

Ja som musel dopĺňať údaje tunajšej betlehemskej hry a chodenia Doroty, a tiež ja som šoféroval a zasa som nemohol piť pálenku. Teda teraz musel sa „obetovať“ Juraj Ando. Ako vieme, prvý a ešte aj druhý štamperlík dobre padne, ale ak po nich nasledujú ďalšie a pritom planšie a planšie sorty... Veru si veľmi vytrpel túto cestu.

Vracajúc sa domov, na hranici stáli autá vo viac kilometrovom rade. Ešte v Budapešti mi pripomínali, že maďarskí výskumníci si vedia odstrániť takúto trampoty tak, že si zadovážia potvrdenie od vedeckej inštitúcie, kde pracovali. Keďže som nemal takýto ústav, ešte doma som zostavil falošné potvrdenie, ktoré do rumunčiny preložila jedna muzeologička. Pečať som posunul, aby sa na nej nič nedalo prečítať a pravda, aj som to podpísal.

Keď sme došli na hranicu, hneď som obišiel rad áut a rázne som sa dral dopredu, kým nás nezastavil dlhočizný pohraničník. Vtedy som nemohol nič iné robiť, len rozhodne odovzdať papier s komoleným slovom: Delegation! Ešte ani dnes neviem vysvetliť, ako mi v hlave skrsol taký divný nápad, že my dvaja v súkromnom aute tvoríme nejakú delegáciu. V núdzi je človek schopný všetkého. Na to sa prebudil aj Ďurko, ktorý drial od tej všelijakej pálenky, ale ani muk, čušal a čakal, čo bude. Taktiež i ja. A ten obor iba pozerá, pozerá na papier – to boli napnuté okamihy – iba keď zakričf:

- Da!

A už sa otvorila pred nami cesta.

A Ďurko len toľko uvoľnene, uznanlivo a takmer mľasknúc jazykom:

- Hej, Bandi báči...!!

Veru, musí byť aj opovážlivosť a šťastie v torbe etnografa.

(Békešská Čaba)

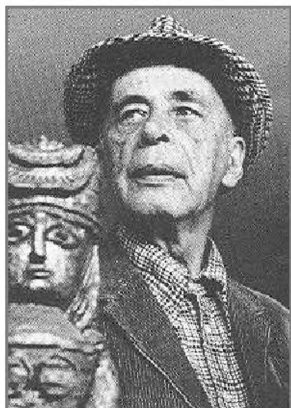
Pavol M. Kubiš
**Výtvarné dielo svetobežníka z Békešskej Čaby
uzreli aj Banskobystričania**
Z galérie Tibora Jankaya

Dobry priateľ, kurátor aj mojich výstav kresleného humoru, ale predovšetkým výborný umelec a príkladný pedagóg PaedDr. Mgr. Art. Jaroslav Uhel, pred niekoľkými mesiacmi o.i. vystavoval tiež v Jankayho galérii v Békešskej Čabe – v Maďarsku. Priznám sa, že v tejto informácii mi meno Tibora Jankaya veľa nenašepkávalo, takže, keď som vlani zavítal s vlastnou kolekciou medzi krajanov do Békešskej župy (vystavoval som v Dome slovenskej kultúry v Békešskej Čabe), hneď som sa o spomínanú inštitúciu zaujímal. Objavil som ju v „Čaba centre“ a o umelcovi, ktorého meno nesie tamjšia galéria, som pozháňal zopár základných informácií. Lebo jeho výstava z tvorby v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici – v Galérii v podkroví – bola veľmi kontroverzná...

Rodným mestom Tibora Jankaya (1899 - 1994) je Békešská Čaba. Odtiaľ sa ako devätnásťročný študent vybral navštevovať Vysokú školu výtvarných umení v Budapešti. Už v súvislosti s jeho ranými dielami výtvarní teoretici a kritici pozitívne hodnotili jeho kompozičnú zručnosť a istotu. Všimli si jeho práce na výstavách v Békešskej Čabe, Gyule, Orosháze, neskôr v Budapešti, v Múzeu Ernst, spolu s umelcami Novej spoločnosti výtvarníkov /KUT/, ako aj v zahraničí.

Jednoduchí, chudobní ľudia boli jeho častými objektami. Maľoval v okolí Békešskej Čaby, na sálašoch, poliach i obyčajných cigáňov. Pracovití bedári boli charakteristickým námetom jeho prvých obrazov. V nich kombinovaním prostriedkov a motívov dokázal vytvoriť napätie i poriadok.

Kým emigroval do Spojených štátov amerických, navštívil túto krajinu dvakrát: žil mu tu brat-lekár a neskôr i matka. Obe návštevy boli pre Tibora Jankayho úspešné, predovšetkým z finančného i umeleckého hľadiska. Od roku 1949 vyučoval na rôznych amerických univerzitách kreslenie, maľbu, modelovanie, viedol umelecké kurzy. Vo vyučovaní objavil nový zmysel svojho života.

V slede medzinárodných úspechov, ako pripomína výtvarný publicista Gábor Bellák, sa znovu a znovu vracal k svojim milovaným dolnozemským ľuďom, ku krajine a priateľom. Po dlhej, takmer päťdesiatročnej americkej emigrácii, sa rozhodol, že vlastníkom, hodným jeho dedičstva, sa môže stať jedine Békešská Čaba. Na základe majstrovho testamentu sa tak stalo v roku 1997. Značnú časť diela a jeho etnologickú zbierku si môžu obyvatelia mesta pozrieť na stálej výstave.

V diele Tibora Jankayho nie je po amerických motívoch ani stopy. V raných rokoch tvorby a v rokoch emigrácie maľoval opakovane svoje domáce zážitky a spomienky. Podstatou jeho životnej filozofie je vytvorenie čo najčistejších ľudských dotykov a kontaktov. Jeho neskorá tvorba žiari jednoduchosťou a čistotou (i keď mám dojem, že z nej cítim vplyvy F. Légera, P. Picassa či H. Matissea). Jedným z najvýznamnejších diel z tohto obdobia je obraz s názvom „The Spirit of Venice“, znázorňujúci gitaristu (1989). Obraz sa stal plagátom, emblémom festivalu vo Venecii v roku 1992, zdobili ním trička a obal platne. Takýto bol Jankayho svet v posledných rokoch jeho života (Gábor Bellák).

V jednom interview, krátko pred smrťou, povedal Tibor Jankay, že v oceáne pocítoval širokú, nekonečnú priestrannosť Veľkej nížiny. Každý večer za súmraku určite myslel na rodnú zem:

- Už veľmi dávno žijem v Amerike. V myslí a vo sne som však oveľa viac v Čabe, ako hocikde inde na svete. Tam sa zrodil môj citový svet, tam som našiel krásu, dobro a nádhru, - povedal v roku 1983. Breh oceánu mi pripomínal obraz širokej roviny a takto Tibor Jankay zostal maďarským umelcom – dolnozemským maliarom.

Jankayho GALÉRIA
 ZBIERKA A SOUČASNÍK
 37/43. ANDRÁSSY 11-5600 BÉKEŠSKÁ ČABA, ČABA CENTER
 Tel./Fax: 36/96/524 050 • E-mail: jankay@bhr.hu
 Zodpovedný vydavateľ: Jankay Tibor Művészeti Közalapítvány
 www.jankay.hu

(Banská Bystrica)

Miroslav Demák
Malá remeselnícka trúchlohra
O troch bratoch hodinároch (a) zlatníkoch

O Slovákoch hodinároch z Pazovy, až po pána Gírega, som ani nepočul. To, že zo Starej Pazovy sa za hodinárov – zlatníkov vyučili traja vlastní bratia, znie skôr ako nejaká ľudová rozprávka...

Zuza Uhríková so svojim manželom (meno poviem až na konci tohto rozprávania) mala neľahký život. Z bohatej rodiny sa vydala do chudobnejšej. Šťastie hľadali až v slavonských Čačinciach, v blízkosti ktorých bol manželov brat hájnikom. Prišla však prvá svetová vojna, manžel narukoval na ruský front. Bez mužskej ruky majetok chátral, až ho nakoniec zobrala banka, ktorá poskytla úver na jeho kúpu. Aj uprostred vojny banky robia svoju robotu, zveľaďujú majetok svojich zakladateľov.

Zuza Uhríková sa vrátila do Starej Pazovy (na voze ťahanom jednouchou kobyľou) a tu nakoniec pomohla svojmu manželovi. Vďaka pomoci jej vplyvného brata sa po návrate manžela z vojny rodina postavila na vlastné nohy. Hmotne prosperovala. Role, vinohrad, potom „zajednice“ a nakoniec sálaš.

S deťmi však nemali také šťastie. Mali ich síce požeňnane, spolu desať, ale nedoživali sa vysokého veku. Traja zo synov šli nie na remeslá, ale na remeslo. Jedno. Všetci traja, každý v inom meste, sa učili za hodinárov a zlatníkov.

V tejto rodine sa tradovalo, že Zuze nejaká Cigánka veštila, že sa jej utopia traja synovia. A s dvomi sa to aj stalo. Prvý, Ján, už vyučený hodinár a zlatník sa utopil v Dráve pri Osijeku, kde pracoval. Tam ho aj pochovali. Zuzin manžel odišiel do Osijeku a vrátil sa domov iba s kufrom, v ktorom boli synove veci a pár fotografií. Nič iné po Jánovi nezostalo.

Pár rokov na to sa druhý, Martin, utopil v Sáve pri Zemune. Bol veľmi mladý, ale skvelý plavec. Dokázal preplávať Dunaj tam a späť bez oddychovania. Raz však tak nešťastne skočil do rieky, že si prerazil hlavu na potopenom vlečniaku. Ani po ňom nič nezostalo.

Tretí, tak trochu pod vplyvom veštby a povery, že za dvomi pôjde aj tretí, opustil remeslo a odišiel do dediny Lešnica pri Drine. Remeslo, ktorému sa vyučil však už nerobil. Zamestnal sa na železnici. Do Pazovy sa vrátil až niekoľko rokov po smrti matky Zuzy. U neho, Štefana, dokonal vo veku 94 rokov otec, tiež Štefan. Syn potom predal dom, v ktorom umrel otec. Z tohto domu vyrástla modlitebnica a urobil si nový. Celkom malý.

Po poslednom z bratov hodinárov zostali aj viac než dva metre vysoké hodiny, vyrobené vo Švajčiarsku, ktoré údajne, v čase kúpy, stáli koľko jeden statný býk. Tie hodiny tak jasne vybijajú, že ich musím večer zastavovať, lebo ich zvuk počuť až na ôsmom poschodí. Sú to hodiny, ktoré som ja zdedil po Štefanovi Demákovi. Traja bratia hodinári boli totiž moji vlastní strýcovia.

(Stará Pazová – Bratislava)

Helena Oláhová Szászová Vianočné omrvinky

V posledných dvoch rokoch v kruhu našej rodiny som viedla rozhovory o dejinách rodiny, o rodinných sviatkoch a taktiež o všedných dňoch. Rozprávala som sa najmä s členmi rodiny, ktorí majú už vyše päťdesiat rokov. Rozhovory boli mimoriadne poučné. Prekvapilo ma hlavne to, že najstaršia generácia našej rodiny - prarodičia, starí rodičia - si pamätajú na život svojich predkov. Podľa ich rozprávania, vedľa sa vrátiť až do rokov 1830-1850.

Väčšina našej rodiny má dokázateľne slovenský pôvod a z terajšej časti Slovenska sa presťahovali na Békešskú Čabu a jej okolie v období panovania Márie Terézie. Počula som veľa zaujímavých spomienok o sviatkoch, najmä v súvislosti s Vianocami. Moji informátori, obidvaja mali vyše osemdesiat rokov, ma potešili krásnymi vianočnými vinšami. Treba poznamenať, že spomínané štedrovečerné piesne svojej viery sa nenaučili v škole, ale doma od starých rodičov, rodičov, alebo od starších súrodencov. Mimochodom mi povedali aj to, že deťom sa patrilo navštíviť svojich starých rodičov, krstných rodičov a najbližších susedov. Za krásne vinše dostali jablko, orechy, ponúkli ich zákuskami. Obvykle dostávali makovníka, orechovníka a niekde aj medovníka, „rúrike“, ktoré bolo treba namáčať do medu. Dary sa ukladali do šatky alebo rôznych vhodných vecí, ktoré si koledníci priniesli so sebou.

Po tomto krátkom úvode nasledujú veršované vinše:

Mária Krajcsová Paulóová:

Ja som malý zajčík
Spievam, ako vtáčik,
Šeci spievajú, Pána vítajú,
Aj ja jeho vítam,
Grajciarik si pýtam.
Grajciarik mi dajte
Zdraví ostavajte!

Judita Tusková Bótyiková:

Ja som malá, ni veliká,
Pýtam si ja do kôšika,
Keď vy máte,
Tak mi dajte,
Zaveľa ma nemeškajte,
Lebo bude večer,
A ja báť sa budem,
Dobrý večer vinšujem!

Moja stará mama Zuzana Laurineczová Ancsinová Rodáková nás, svojich vnukov, v rokoch 1948 - 50 naučila nasledujúci vianočný vinš:

Prišol sviatok pekný,
Plesajte všetky,
Vtáčiky spievajú,
Pána privítajú,
Aj sýkorka cin-cin-cin,
Narodil sa Boží Syn!
Veselé sviatky vinšujem!

Pokračujúc túto myšlienku pripomeniem, že vinšovanie pokračovalo aj na druhý deň. Spomínam si na to podľa rozprávania dôveryhodného informátora, vlastného otca. Môj otec pochádza z Kétsoproňu, narodil sa počas prvej svetovej vojny. Práve v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia bol mladý. Spievanie dospelých pod oknami bolo tak isto pravidlene zaužívané až do polovice dvadsiateho storočia. Spomenul si, ako chodievali vinšovať, koledovať aj na prvý deň veľkého sviatku. Chodievala priateľská partia mladých, chlapci a dievčatá, navštevovali svojich príbuzných, ktorým predniesli menšie predstavenie o narodení Ježiška. Vtedy sa tam pozbieralo veľa ľudí aby sa spoločne mohli kochať v predstavení. Nebola to betlehemska hra, skôr pastierska obchôdzka. Bohužiaľ neviem si spomenúť na celý príbeh, ale pamätám si pár riadkov:

Ležal bača na sálaši
prišli k nemu tri juhási,
stavaj, stavaj bača náš,
narodil sa Kristus náš!
Vezni Ďuro hrudu syra,
nech sa bača neobžiera,
a ty Jano baranka,
nech zohrieva Ježiška.

Dúfam, že budú aj takí čitatelia kalendára - najmä v kruhu starších z Kétsoproňu -, ktorí si spomenú aj na ďalšie krásne vianočné vinše.

*Preložila Tünde Tušková
(Budapešť)*

Ján Jančovic
**Krátke správy z Čaby uverejňované v Obzore,
v rubrike Drobníčky**

Vedenie mesta v Čabe vyčlenilo 16 jutár najkvalitnejších pozemkov na založenie ovocnej škôlky. Bude patriť pod správu schopného záhradníka *Štefana Dedinského* a novozriadujúcu sa ovocinársku školu, ktorá bude jednou z najväčších.

Obzor č. 31 z 5. novembra 1864

V týchto dňoch sa na Čabe stalo veľké nešťastie. Hlavný mlynár v tunajšom parnom mlyne *Martin Adamík*, otec troch malých detí, dostal sa náhodne medzi kolesá mlynských strojov, ktoré mu hneď hlavu odtrhli a celé telo dodrúzgali.

Obzor č. 5 z 5. februára 1869

V noci z 27. na 28.mája 1869 hneď po polnoci bolo popri podzemnom hučaní silné zemetrasenie, ktoré vystrašilo zo spánku všetkých obyvateľov Čaby. Okrem rozbitého domáceho náradia a popraskaných múrov domov, vážnejšie škody nespôsobilo.

Obzor č. 16 z 5. júna 1869

Čaba mohutne napreduje, aby na seba vzala mestské rúcho. Menovite o tom svedčí novopostavený a priestranný hostinec, ktorý je vybavený najväčšou pohodlnosťou. Jeho založenie stálo 52 tisíc zlatých.

Obzor 15. apríla 1870

Dňa 13. apríla 1872 o10 hodine bol na Čabe slávnostne položený základný kameň mestského domu. Pri tejto príležitosti slávnostným slovenským rečníkom bol pán farár *August Haan* a maďarským hlavný mestský notár *Samuel Semian*.

Obzor č. 12 z 25. apríla 1872

Pre evanjelickú cirkev na Čabe daroval tunajší šľachetný rodák, presbyter *Ján Marík*, nový 50 centový zvon. Všetky štyri zvony pochádzajú z peštianskej dielne Slováka *Jozefa Pozdecha*.

Obzor č. 10 z 25. apríla 1874

Čabiansky „povereník“ (komisár) verejnej bezpečnosti *Juraj Straka* vypátral v tieto dni nebezpečnú zbojnícku skupinu v Dome. Táto nie v tomto mesiacu, ale po bližšom a širšom okolí páchala zločin. Vyšetrovanie vykonáva kráľovský súd v Ďule.

Obzor č. 13 z 5. mája 1874

Naša podnikavá Čaba má zase o jeden užitočný ústav viac. Založila si opatrovňu malých dietok, najmä v čase súrnych žatevných práce prepotrebnú.

Obzor č. 20 z 15. júla 1874

Svedectvom požehnanej tohtoročnej úrody hrozna na Čabe je medzi iným aj hroznový peň pána farára *Haana*. Na jeho dvore jediný na spôsob búdky hore vytiahnutý prút priniesol rekordných 201 veľkých strapcov hrozna.

Obzor č. 28 z 5. októbra 1875

Hospodársky spolok Békešskej stolice usporiadal v dňoch 13. a 14. októbra 1874 v Sarvaši výstavu dobytky a poľných plodín. Uskutočnila sa v priestrannej záhrade *Pavla Ponického* za veľkej účasti vystavovateľov a návštevníkov.

Obzor č. 28 z 5. októbra 1877

Pochvalne známy skúmateľ starožitností (historik), bh. pán *Ľudovít Haan*, na Čabe vydal knižočku, v ktorej tvrdí, že svetochýrny nemecký maliar a drevorezbár *Albert Dürer*, pochádzal z dediny Ajtos, ktorá kedysi ležala v susedstve Békešskej Čaby.

Obzor č. 2 z 15. januára 1879

Po tieto dni na Čabe pod vedením snemového poslanca *Michala Žilinského* sa za účasti tunajších statkárov a obchodníkov konalo valné zhromaždenie, na ktorom sa dohodlo založiť na Čabe továreň na výrobu špiritusu. Je to z toho dôvodu, aby sa tunajšie plodiny mohli lepšie zúžitkovať a tým aj speňažiť.

Obzor č. 33 z 25. novembra 1881

(Nitra)

Martin Vozár

Čarodejná chuťová kavalkáda salašských Vianoc

Vianoce sú jediným pravým sviatkom, obkľučujúce každého vo svete láskou a mierom. Niekoho pripúta bezprostredne náboženským napätím, iných zase prežívaním šťastia, proste šťastia iných. Sviatok prináša pri duševnej rozkoši aj k sviatku vhodné gastronomické pôžitky. Je jedinečným v tom, že ho prežívame v kruhu našej rodiny, našich najbližších.

Každá národnosť, každé náboženstvo, každý vidiek má svoje jedlá a zvyky, ktoré už dlhé stáročia determinujú prípravu a prežitie sviatočných dní. Mimo náboženstva gastronomické zvyky predestinuje forma a typ chovu zvierat a pestovania obilnín na vidieku, čo u nás na Dolnej zemi spestrila aj národnostná rôznorodosť a odlišné vierovyznanie a kultúra.

Náš vidiek spustošili Turci a až v 18. storočí oblasť Békešskej Čaby, Sarvaša a Slovenského Komlóša osídlili sprvu evanjelickí, potom katolícki slovenskí roľníci zo severných žúp Uhorského kráľovstva, ktorí znovu spustili do pohybu kolesá dejín. Pri mojich slovenských predkoch ďalšie osady zaľudnili Švábi, Rumuni a Srbi. Tak nečudujme sa, že tento vidiek integruje elementy kultúry národností a Maďarov, elementy evanjelického, katolíckeho a grécko-katolíckeho vierovyznania. Naše gastronomické zvyky závažne determinovalo pestovanie kukurice, jačmeňa, raže a zlatej pšenice na čiernej pôde s hodnotou 30-35 zlatých korún. Nie je náhodou teda, že chov ošípaných prirodzene viedol ku konzumovaniu bravčového mäsa, chov hovädzieho dobytku mliečnych výrobkov a zlatnúca pšenica pomletá na múku v pevnostiach nížiny t.j. v mlynoch, sa stala taktiež hlavnou črtou vidieckej kuchyne. Objaví sa to aj v gastronomickej kultúre Vianoc.

V mojom detstve sa na stôl dostalo každý deň iné jedlo a ich prípravu obkľučovalo kultické čaro. Nad rodinou bolo cítiť neviditeľný príchod Ježiška, ktorí nás prekvapí darčekom. Záhadu kútika a komory sme iba neskoršie, dospelou hlavou, odhalili. Nikdy nezabudnem na Vianoce svojho detstva, na pravú, prísnu a nezištnú lásku mojich rodičov, súrodencov a príbuzných.

Pred Štedrým večerom sme držali pôst. Na zmiernenie hladu sa pukala kukurica. Rodičia a starší ľudia sa chystali na Štedrý večer duši. V predvianočných dňoch skoro každá rodina mala zabíjačku, aby cez sviatky mali čo jesť, veď sa očakávala aj návšteva príbuzných. Prestierali sa sviatočné obrusy, stolné textilie, poháre a príbor používané výlučne na sviatočné chvíle. Vybrali sa šaty a príslušenstvá betlehemských zvykov. O ozdobenie vianočného stromčeka sa starali iba starší súrodenci a rodičia, veď my menší sme boli presvedčení, že jedličku a darčeky nám prinesie Ježiško. Ťažko sme zniesli zničenie ilúzie, že to je inak.

Sviatočný stôl prestretý orechmi, jablkami, lieskovcami, koláčom a chlebom. Po zavítaní Ježiška s darčekom, modlili sme sa a spievali nábožné piesne. Najstarší z rodiny pokrájal jablko na toľko častí, koľko členná bola rodina, aby sa každý rovnako podelil v dobrom a zlom. Samozrejme tento rítus kryl aj symboliku. Porozprávali o dávnych časoch, o čaroch a očakávaniach. Netrepezlivo sme sa chystali na večeru, ktorá bola skromná a do polnočnej omše sa nemohlo jesť mäso, iba ryba. Na stole nechýbala ani rybacia polievka, veď tu preteká Kereš. Pred svätou omšou u nás bolo zvykom dať na stôl v šupke upečené zemiaky namáčané do masla, makové a orechové bejgle, alebo koláče. Zvykom bolo aj pečenie medovníkov, ktoré chystali dievčatá.

Na polnočnú omšu šiel každý, kto vládol chodiť. Kto nemohol, dával pozor na oheň v peci. V peci sa na červeno a chrumkavo upiekli hurky, klobása a cesnakom a rascou ochutená marinovaná podhrdlina a slanina z hlavy. V hlinenom hrnci varili plnenú kapustu, huspeninu z paprčiek, uší, chvosta a kože, čím viac s cesnakom, aby pri jedení lepili sa ústa a ruky človeka. Po vrátení domov z omše vybrali sme z pece jedlo, mamka precedila huspeninu do bielej misky s mäsom a pozostatok uložila do komory, aby sme nezjedli všetky pochúťky naraz.

Prvý vianočný deň, my najmenší skoro ráno sme sa pustili k domom na Betlehem, aby sme so svojou piesňou dali na vedomie príchod Ježiška. Za to sa nám susedia a príbuzní zavďačili drobnými, jablkom, orechmi a orieškami. Všade sme si pozreli jedličku. Kým sme došli domov, čakal nás obed. Horúca slepačia polievka s brdovcami a prílohou mäsa bola paradajková omáčka. Druhým chodom bola plnená kapusta husto polievaná kyslou smotanou, s čerstvým chlebom. Vianočné koláče a bejgle boli vyložené na stôl, čakali návštevníkov. Prichystali aj páleno a víno, slabším a deťom zamiesili limonádu zo sódy a ovocnej šťavy zaváraniny. Večer prvého dňa Vianoc dostala sa na stôl pečená bravčová hlava, hurka, klobása a v peci upečené údené rebierko na kyslej kapuste s opekanými zemiakmi. Výborné jedlá, čarovné chute! Boli to výsledky celoročnej práce chlapov a kuchynskej zručnosti žien.

Na druhý deň Vianoc sme jedli zbytky, s pochúťkami jedál a zákuskami od príbuzných a susedov. K rodinným - priateľským posedeniam patrila aj hra v karty, spoločné spievanie a predčítavanie z Biblie, hranie ľudových, náboženských hier. Bol to sviatok v plnom prúde! Celoročná bilancia o rodinnom hospodárení, o zárobku a jeho zúžitkovaní. Čas obrátenia sa jedného k druhému, posilnenie „odchýlených“ láskou a ochranou rodinnej spoločnosti, odhaľovanie tajomstiev. Som šťastný, že som to prežil...

Dnešný vianočný stôl ponúka ďalšie chute. Ťažké, výživné jedlá sme zamenili na ľahšie, ktoré spestríme aj v zime čerstvou zeleninou a ovocím. Ale tradície, chute starodávnych Vianoc nám môžu vrátiť niečo z rodinnej lásky a súdržnosti. Tak, nezabudnime na Štedrý večer spoločne nakrájať jablko a roztláčať orechy!

(Békešská Čaba)

Pavol M. Kubiš Špricke či kvasienke?

*Anna Molnárová: Komlóšske pochútky
Vydala Organizácia komlóšských Slovákov
Slovenský Komlós 2007*

Nepatrím k dávkym „smotánkovým“ gurmánom, ale od detstva som si všim mal mamin sporák, zaujímal ma jej žonglovanie s mäsom, zemiakmi, zeleninou, cestovínami i rôznymi prísadami, pochutinami a tekutinami. Atmosféra kuchyne ma teda primäla k vlastnej tvorbe i v tejto oblasti a od tých čias rád sledujem dianie aj v umeleckom žánri, zvanom kulinárstvo.

Sú to najmä kuchárske knihy, v ktorých si cibím fantáziu (len tak na nečisto), často som ich vydania recenzoval, hlavne vo svetlej ére Vydavateľstva Osveta v Martine, kde vychádzala takmer celá produkcia tejto literatúry rokov minulých. No taktiež veľkú, až objaviteľskú radosť som pocítil, keď som sa dozvedel o prvej slovenskej kuchárskej knihe Jána Babilona (vyšla v Budapešti v roku 1870) a mohol som o tom napísať.

V ostatnom čase ma zaujali predovšetkým knižky, ktoré približujú recepty z rôznych slovenských regiónov – Podpoľania, Horehronia, Oravy či Gemera. Pred pár dňami som si však z Maďarska priniesol malý unikát...

Organizácia komlóšských Slovákov v Slovenskom Komlóši (Tótkomlós) vydala útlú knižku „Komlóšske pochútky (Komlósi ízek)“. Pod týmto názvom predsedníčka tejto organizácie Anna Molnárová zozbierala s pomocou priateľiek bezmála 100 receptov z tejto oblasti našich krajanov.

Lektor publikácie, hlavný riaditeľ hotela Fiume v Békéšskej Čabe, gastronóm Martin Vozár v úvode knižky pripomína:

- Táto zbierka receptov je takou pochútkou gastronómie, ktorá obsahuje ľudové tradície národnosti najmä Slovákov na Dolnej zemi a poskytuje jednoduchý opis prípravy jedál. Variť má iba človek, ktorý

s láskou myslí na ľudí, ktorým jedlo pripravuje a už medzi tým myslí na to, že s dobrým jedlom im poskytne radosť... Milé staré mamy, mamy, dievčatá! Vy, anjeli kuchyne, ktoré držíte spolu rodiny, nenechajte zabudnúť tieto originálne ľudové gastronomické hodnoty...

Zbierka receptov komlóšských žien je rozdelená podľa druhov jedál: polievky, múčniky a jedlá z mäsa. Mnohé z nich poznáme z našej každodennej kuchyne, no mnohé sa odlišujú najmä výberom surovín a spôsobom prípravy. A práve tieto odchýlky chuťove vzrušujú a prebúdajú kuchársku zvedavosť.

Som rád, že na prezentácii knihy „Komlóšske pochúťky“ som sa osobne zúčastnil, s venovaním som ju dostal od Anny Molnárovej. Slávnosť to bola úprimná a do sveta vôní a chutí súčasných publikáciu vyprevadila riaditeľka Domu slovenskej kultúry v Békéšskej Čabe a predsedníčka Čabianskej organizácie Slovákov Anna Ištvánová, inak komlóšska rodáčka.

Najvhodnejším dovetkom tohto príspevku bude určite niekoľko z receptov. A ide o najobľúbenejšie pochúťky...

Špricke

5 dl mlieka, 5 dl múky, 3 až 4 vajec

Mlieko položíme zovrieť, do vriaceho mlieka pridáme múku a za stáleho miešania navaríme tuhé cesto. Cesto necháme vychladnúť. Potom pridáme vajcia do cesta po jednom, po každom dobre vymiešame. Cesto nesmie byť mäkké, preto niekedy stačia aj 3 vajcia, keď sú veľké. Vymiešané cesto dáme do špricíka (je to valec na konci s formou ružičky), tlačidlom vytlačíme 10-12 cm dlhé cesto, nožom odkrojíme, do vriacej masť pokladíme a pomaly upražíme. Hotové špricky posypeme práškovým cukrom a škoricou alebo kakaom.

Posucha

Pripravovali tiež z chlebového cesta, z ktorého rozvaľkali 5-6 kusov 2-3 mm hrubé lokše štvorcového tvaru, veľké ako plech, na ktorom posucha piekli. Lokše mastili alebo potreli oškvarkami, a na drobné kúsky pokrájajú klobásou. Vo vykúrenej peci pri chlebe upiekli.

Posucha na iný spôsob

Chlebové cesto z 1 kg múky rozvaľkame na 2-3 mm-vú hrúbku, pomastíme, keď máme oškvarky alebo klobásu, tie na drobné zomeleme, rozkrájame, cesto nimi potrieme. Potom pozohýname na tvar a veľkosť plechu na ktorom cesto upečieme. Teplé ho podáme k fazuľovej alebo guľášovej polievky.

(Banská Bystrica)

Ildika Očovská Stravovanie Slovákov na južnej Dolnej zemi v zrkadle textov ľudovej piesne

Ľudové piesne nám prezrádzajú mnoho o stravovaní toho ktorého národa, respektíve sú dôkazom toho, čo o ňom doteraz vieme. Nie je tomu inak ani u dolnozemských Slovákov.

Slováci, ktorí osídlili Dolnú zem, svoje stravovacie návyky prispôbili tomu, aké suroviny mali na porúdzí. Pestovanie pšenice zabezpečovalo dostatok pšeničného chleba, chovanie ošpaných a hydiny sa odrazilo taktiež na jedálnom lístku. Toto všetko dokladajú aj ľudové piesne, zozbierané na dolnozemskom slovenskom vidieku.

PLODINY

Z nasledujúcich detských riekaniak a piesní vidíme, že naši predkovia poznali a pestovali cícer, šošovicu, proso, pšenicu a kukuricu:

Číčere, ľanče...

Seje Peter proso, aj pšeničku

Kukurica vlasatá,...

V nasledujúcej piesni sú žartovne popísané fázy pečenia chleba:

Povedal mi edon chlapec, že ja neviem chleba napieť...

A ja som sa osmelila, a chleba som učinila.

Nedeľu som múku brala, pondelok som osievala.

Utorok som kvas robila, stredu som ho zamiesila.

Štvrtok som ja pec kúrila, piatok som ho posádzala,

Sobotu som vyberala, nedeľu som chleb načala.

Taký sa mi chlebič uďal, čo pod kôrkou kocúr dūdal.

DIVINA

Uchítíme prepelicu, dáme pánom polovicu...

Text nám dáva informáciu o tom, že ľud sa živil aj drobným vtáctvom a zároveň naznačuje, že poddaný bol povinný polovicu uloveného odovzdať zemepánovi. Nasledujúca pieseň, ktorú som získala v Dunaed'háze je dokladom, že sa poľovalo na divé husi.

„Na tichom Dunaji tam sa húske perú,

Vezni milý flintu, zastrel' voľakerú!

Tebe bude perí, a mne bude husí,

Žeby sme vedeli, kde budeme kerí.“

CHOVANIE ZVERÍ

Existuje mnoho piesní, v ktorých sa spomínajú husi. Ich chov bol dôležitý hlavne v rodinách, kde mali dcéry, veď perie (periny) bolo súčasťou vena.

*Kázala mi mati biele húske hnati
Chodí diovča po tŕnisku...zabili jej bielu húsku*

Čije sa to húske...

Ďalšie piesne, v ktorých sa spomínajú domáce zvieratá:

*Čierna vlna na bielom baranci...
Ej, čierna sliepka kváče, Markina mama plače...
Trávička zelená, volom po kolená...
Žltie kone plávajú a na lľku volajú...*

HOTOVÉ JEDLÁ

Jedna hra z Pišpeku spomína už hotové jedlo:

„Pílike, pílike, opilike tance, a ja máre, pažičáre, makovie rezance.“

O pripravených jedlách sa hovorí hlavne vo vinšoch. Tí, ktorí vinšujú, hneď aj pripomenú, čo si za svoje prania želajú. Väčšinou sa jednalo o výplatu v naturáliách, ktorej jednou formou mohlo byť aj jedlo:

*„Dali by ste nám husi pečené, edon kus, veľký kus,
A k tomu taki za pohár víno, páľeno. Vívej, vívej Jánovi!“
„Pokapala na sálaši slanina, slanina, povedali na nášeho Martina“
„Nad vašim stolom sviňacia noha, Vašej panenki pekniho muža
Na vašom stole za pohár vína, Váš syn je taký, ako kalina.
Na vašej peci štyri rejteše, Aj tie víťajú Pána Ježiše!“
„My opekance nechceme, Oreche hrísť nemůžeme,
Husi, pečené kľbásy, To sú tí naši pajtáši.“*

Aj vtipná parafráza 45. piesne z Tranoscia, ktorú spievali koledníci na Vianoce pod oblokom, spomína jedlo:

*Čas radosti, veselosti, tu je vrabec v hrsti.
Nepoletí, neuletí, iba ač ho pustí.
A pretože plesejme, ta že ho zarežeme,
Za tri miske paprikášu navarme!*

*Čas radosti, veselosti, nimáme čo jesti.
Iba málo kapustičky, aj to bez mastičky.
A pretože plesejme...*

Všetky tieto piesne súviseli so sviatkami a aj jedlá, ktoré spomínajú, sú sviatočnými jedlami dolnozemsých Slovákov. Z nich sa dozvedáme, že jedli hydinu a ošípané. Nestretla som sa s piesňou, v ktorej by sa spomínalo jedlo pripravené z baraniny.

Čo všeličo nám prezrádzajú piesne o živote našich predkov! Dobrú chuť Vám prajem k vareniu, pri ktorom si aj zaspievajte.

(Békešská Čaba)

Dolnozemský receptár

Milí čitatelia! Vraj chutné jedlo je základom dobrej mysle a hovorí sa, že aj láska prechádza cez žalúdok. Želáme Vám, aby tomu bolo tak aj vo Vašej domácnosti a aby chutné jedlo na Vašom stole vždy potešilo a pomáhalo vytvárať atmosféru lásky a pohody. Tentokrát uverejníme niekoľko dolnozemských slovenských receptov. Urobte ich, ochutnajte a potom pošlite nám ďalšie, vaše najobľúbenejšie recepty.

Medovník

1 pohár mlieka (2,5 dl), 1 pohár cukru, 1 pohár medu, 8 dg masti, 1 vajce, 1 lyžička sódy bikarbóny, klinčeky, škorica a múka podľa potreby.

To všetko spolu vymiešame a vylejeme na pekáč. Upečieme.

Herouke

Do misky dáme 4 vajcia, múku podľa potreby a zamiesime na tvrdo. Vyvalkáme na tenké lokše, pokrájame s tarajovým nožom na takú formu, aby sa nám páčili (na kocky, na okrúhle malé lokše, na švíky). V horúcej masti upečieme dozlatista. Posypeme práškovým cukrom. Ponúkame cez fašiangy.

Mozgočka

Pokrájanú chrbticu uvaríme v mierne slanej vode. V polovicu varenia pridáme mrkvu, petržlen a zeler, ochutíme niekoľkými bobkovými listami a čiernym korením a naposledy s paprikovou zásmazkou a octom. Kostnú dreň a obličky uvaríme zvlášť. Na spodok taniera položíme snitky (na tenko posekané suché chlebičky), na ne pokrájanú dreň a obličky a jemne posypeme mletým korením. Pridáme aj smotanu a to všetko polejeme polievkou. Naposledy podľa chuti dáme na vrch polievky pokrájanú cibuľu.

Beťársky paprikáš

750g bravčového mäsa, 500g cibule, 500g paradajok, 2-3 zeleninové papriky, 50g masti, feferónky podľa chuti

Mäso pokrájame na kocky, dáme na dobre zohriatu masť, trochu ho popražíme, potom pridáme papriku pokrájanú na rezance, feferónky a pokrájané paradajky, oprážame a stále miešame, aby sa mäso a zelenina nepripálili. Podľa potreby podlievame vodou, kým sa šťava neodparí. Paprikáš servírujeme veľmi horúci.

Návrh na moderné menu dnešných Vianoc

Rybacia, kuracia alebo ovocná polievka – Vyprážaná, alebo pečená ryba so zemiakovým pyrém – Miešaný šalát – Gaštanmi plnená morka, zemiakové šišky – Ananášový kompót – Orechové a makové bejgle – Piškóty, torty – Ovocie, orechy, lieskovce.

Dobrá chuť!

Redakcia

Štefan Lami Vrbinárovci

Chudobný človek tak privykol k svojej chudobe, ako bohatý k svojmu bohatstvu. Chudobný človek niekedy bol ešte šťastnejší, ako bohatý. Lebo bohatý človek mal hocikolko peňazí, mal hocikaké bohatstvo, vždy viac peňazí, vždy väčšie bohatstvo si žiadal. Bohatý človek preto nikdy nemohol, ani nemôže byť naozaj šťastný. Chudobný človek všeobecne sa uspokojí tým, čo mu osud poskytne. Keď svoje deti si nasýti, ak im má v zime čím zakúriť aby im zima nebola, už aj tomu sa vie tešiť. Tak boli s týmito aj Kotrbovci. Ján Kotrba vychoval osem detí. Bývali na kraji dediny blízko jedného potoka, ktorého záplavovavé okolie obkľúčovali vrbové kríky. Preto dedinčania Kotrbovcov pomenúvali jednoducho Vrbinárovci.

Koho dobrotivý Boh požehnal ôsmymi deťmi, ten si musel hlavu lámať z čoho ich má chovať a šatíť. Keďže im pred očami boli po lúke rastúce vrbové kríky, Ján Kotrba sa naučil pliesť košíky. V sedliackych domácnostiach vždy boli potrebné takéto košíky, za ktoré Kotrbovcov príležitostne kvapli - štrngli troška groše. Košíky Kotrbova manželka, Zuzka roznášala, predávala po dedine. Miesto peňazí prijala aj potraviny, ako zemiaky, fazuľu, múku, vajcia atď. Dedinčanky nikdy neboli skúpe. Vedeli, že Zuzku čaká doma veľa lačných úst. Keď deťom mama prišla domov s naplneným hátošom (koš na chrbát), vždy bola u nich veľká radosť. Ten deň zase mali čo jesť. V zimných mesiacoch poľné zajace často sa opovážili ísť do záhrady krajného domu. Ján Kotrba od voľakoho získal starú flintu, s ktoru kedy-tedy jedného z nich zastrelil. V takomto prípade dostalo sa im na stôl aj mäso. Poľovačka bola pánska záľuba, a na pánske záujmy mnohí dávali pozor. O príležitostnej a zakázanej poľovačke Jána Kotrbu sa žandári dajako dozvedeli. Bol práve posledný fašiangový deň, keď ženy po celej dedine piekli pampuške (šišky). Zuzka Kotrbová cez oblok zazrela k nim blížiacich sa žandárov. Manžel jej práve nebol doma. Náhle nevedela kde má skryť flintu. Položila ju do beučova pod malé decko. V tej sekunde žandári už aj otvárali dvere izby. Strážmajster miesto pozdravenia drsne zakričal na Kotrbovú:

- Kotrbáné hol a puska? (Kotrbová kde je flinta?)

- Puška, puška! Nincs pampuska. Syrovníka (tvarohovníka) pečiem.

Čiže nie pampuška (šišky) ale syrovníka (tvarohníka) piekla. Na pečenie šišky treba totiž masť, a ona ju nemala. Dostala ale od voľaktorej ženy tvaroh, preto piekla tvarohovníka. Žandári vidiac tváre naplašených detí, pozreli jeden na druhého. Strážmajster kývol rukou, potom bez slova odišli.

V lete Zuzka Kotrbová na ulici od predavača kúpila najväčšiu gregu (červený melón). Na podstiemku podľa veľkosti vedľa seba posadila deti.

Geregu rozkrájala na toľko kusov koľkí boli. Každému dala do ruky veľký krajec. Menší sedeli v košieľkach, ešte menší sedeli nahí. Po tváričkách mali rozmazané červené vodné melóny. Ich matka pozerala po nich s blažennou láskou, a myslela si:

- Jedzte, deťuške moje.

Roky sa mŕľali a deti rástli. Ako dorastali, tak aj poodchádzali z rodného domu. Napokon Ján Kotrba a jeho manželka ostali sami. Ich dom ktorý pozostával z jednej izby a pitvora s otvoreným komínom, voľakedy obklopoval z prútov pletený plot. Jedinou civilizačnou súčasťou ich majetku bola železná brána. Dostali ju do daru. Táto železná brána tak pristala k prútni pletenému plotu, ako na strašidlo vtákov cylinder. Oni však boli na ňu hrdí. Keď z prútov pletený plot už úplne spráchnivel, ostatné suché prúty po dlhých zimných dňí spálili. Okrem železnej brány im ostal celý dvor otvorený. Oni ale aj naďalej prichádzajúc do dvora používali železnú bránu. Podvečer ju ešte aj zavreli kľúčom, nie aby sa v noci ktosi cudzí do ich dvora zatúlal. V tých rokoch jarmok okrášľil všedné dni dedinčanov. Kupci sa jednali o vyhladnutý tovar. Dva-tri razy tam nechali predavača, potom sa vrátili, pokým nákup uzavreli. K dobrému jarmoku patrili aj hostinecký stan, z ktorého prúdili príjemné vône. Do jarmoku pre takúto zaujímavosť šli aj takí, ktorí ani predali, ani kúpiť nič nechceli. Na celom okolí mimoriadne dobrý chýr mal asódsky jarmok. Toho sa zúčastnili maďarskí, slovenskí, nemeckí predavači a kupci od Ture po Gutu. Väčšina bola v ľudovom kroji. Ich mnohojazyčnosť a mnohofarebnosť dala jarmoku svojrážnu náladu. Kotrbovci hoci boli už starci, ale asódsky jarmok nemohli vynechať. Peniažkov mali málo. Toľko si ale vždy ušetrili, aby asódsky jarmok mohli navštíviť. Menovitý deň sa zobudili zavčas rána. Obliekli sa a vydali sa na cestu. Idúc na železničnú stanicu, stretli sa z nočnej smeny domov ponáhľajúcimi sa robotníkmi. Spytovali sa ich, či stihnú raňajší vlak. Tí im odpovedali:

- Keď dobre vykročíte ešte aj prvý vlak stihnete.

Ten ale odišiel a na druhý museli čakať dobrú poldruhu hodinu. Nič to, mali času, preto pokojne vyčkávali. Asódsky jarmok usporadúvali na severnej časti mestečka. Bolo to takmer na rovnakú vzdialenosť od asódскеj a ikladskej železničnej stanice. Kotrbovci zosadli z vlaku na ikladskej stanici. Odtiaľ vedľa železnice išli pešo do jarmoku. Pokým ta dôjšli, jarmok už bol v plnom prúde. Vzájomne sa podpierajúc išli pred šiatrami a zhovárali sa:

- Zuzka! Ani do kostola, ani do krčmy nechodíme. Všet do roka raz môžeme si dovoliť, aby sme sa tu zamiešali medzi toľkými ľuďmi. Trochu obdivovali

kupcov a predavačov, užívali jarmočný hurhaj. Potom šli navštíviť hostinecký stan. Ján Kotrba si ženu posadil v zadu šiatra k jednému stolu. Išiel potom ku šenku. Vypýtal poldecí terkelice a dva rožky.

- Koľko som dlžný? – spýtal sa od krčmára. Vzal z vecka vreckovku v ktorom mal zaviazané peniaze. Odpočítal z nich toľko, koľko pýtal krčmár. A odovzdal mu ich. Ostali mu práve toľko, koľko bolo potrebné na cestovný lístok, aby mohli cestovať domov vlakom. Ján Kotrba v dobrej nálade niesol poldecík aj rožky manželke. Položil ich na stôl a hovoril:

- Zuzka! Teraz budeme jesť a piť!

Jeden rožok prelomil napoly a pol rožka podal manželke. Pohár dal pred ňu:

- Zuzka zamoč si!

Tú hrubšiu časť rožku namočila do poldecovky a zahryzla. Ján Kotrba si tiež namočil svoj polrožok do pálenky. Ponúkali sa:

- Zuzka zamoč si!

- Janko aj Ty si zamoč!

Pohárik sa im skoro vyprázdnil. Posedávali a zhovárali sa:

- Bol to ozaj príjemný deň na tomto jarmoku – hovorila Zuzka.

Ján Kotrba prezeral v stane sa zabávajúcích pijanov. Aj on by bol ešte vypil jeden poldecík terkelice, ale viac peňazí nemal. Odpovedal manželke takto:

- Áno, bol príjemný, ale musíme sa poberať aby sme stihli vlak. Druhý rožok zabalili do servítky, ktorú tam nechal daktorý hosť. Položil ho do vrecka a hovoril:

- Pome!

Peši šli spať na ikladskú železničnú stanicu. Kupé vo vlaku do ktorého nastúpili, bolo plné veselých študentov. Ján Kotrba im ponúkol ostatý rožok na zakúpenie. Jeden študent len tak pre zábavu začal sa na rožok jednať. Aj sa dohodli na päťdesiatich filieroch. Vtedy bola cena jedného rožku štyridsať filierov. Študent vyjednanú cenu rožku vyplatil starkému, a cez otvorené okno ho aj von vyhodil. Ostatný študenti sa na tom ozaj dobre zabávali.

Keď Kotrbovci došli domov, už sa zatmievalo.

Poznámka: Kde-tu žijeme ešte očití svedkovia, ktorí sme v prvej štvrtine dvadsiateho storočia zažili spomínanú chudobu. Táto chudoba v druhej polovici dvadsiateho storočia v Maďarsku zanikla. A hľa, dožili sme sa novej chudoby dvadsiateho prvého storočia.

(Pišpek)

Štefan Lami
Rozprávka o zbitom kmotrovi

V susednej dedine boli hody. Kmotor z tejto príležitosti navštívil svojho kmotra. Podľa tamojších zvykov vítali ho ako milého hosťa. A keďže sa tam dobre cítil, ostal u nich aj naďalej. Ale veru na tretí deň nielen ryba, ale aj hosť smrdí, tak aj kmotra hosťa začínala mať už dosť. Táto udalosť odohrávala sa začiatkom marca, keď na končiaroch ešte sa sneh beľel. Hostený kmotor hovoril takto:

- Ej pán kmotor! Vy ste veľmi dobrý človek. Tak ma kfmite, napájate jak jedného pavúka. Ja sa vám ináč neviem odvdčať, než že tu ostanem dovtedy, pokiaľ nebudeme počuť čvrikanie jurajských vtákov.

Hostiteľov jazyk začalo štekliť, aby mu povedal: - Do paroma, poberajte sa už domov. – Ovládol sa a radšej hovoril:

- Teším sa kmotor, veľmi sa teším, že sa tu dobre cítite. A ešte viac sa budem tešiť, ak sa aj naďalej zdržíte u nás.

Hostiteľ vyšiel z izby, potom poza humnú bežal k richtárovi pýtať si radu, ako by sa mal od hosťa oslobodiť. Od richtára sa vrátil natešene, lebo dostal dobrú radu. Večer po zatmení prišiel richtár, a pod ich oblokom zakričal:

- Gazda! Chodím po dedine, a hľadám tých hostí, ktorí sa ešte nevrátili domov. Oznamujem vám, že ak máte ešte hosťa a zajtra ho ešte tu nájdeme, bude okovaný a v reťazi zaviazaný domov odvedený.

Hostený kmotor to počul a bezradne pozeral na kmotra. Ten richtárovi odpovedal:

- Môj hosť už dávno odišiel domov.

Keď richtár zmizol, hosť hovoril:

- Ej, kmotor! Ako by ste ma mohli zavčasu ráno dostať von do chotára, aby ma tu nenašli?

- Pán kmotor nič sa nebojte. Zajtra zavčasu ráno preveziem osivo do chotára. Skryjete sa do jedného vreca a na koči s inými vrecami vás vyvediem. Nikto to nezbadá.

Na druhý deň ráno hostiteľ hrachom, jačmeňom, ovsom naplnené vrecia kládol na koči. Na vrch umiestnil vrece, v ktorom bol kmotor skrytý. Ledva vyšli von z dediny, richtár ich čakal a spýtal sa:

- Susedko! Tak čas ráno čo veziete?

- Veziem niekoľko vriec osiva. Tu je čas, siať treba.

Nato richtár s palicou veľké udrel na vrchné vrece a hovoril:

- Aby ste mali dobrú pšeničnú úrodu. – udrel druhý raz:

- Aby ste mali dobrú jačmennú úrodu. – udrel tretí raz:

- Aby ste mali dobrú ovesnú úrodu.

Napokon celou silou uderel na to isté vrece:

- Majte z každého mnohonásobnú úrodu!

Potom richtár odišiel. Na červené-modré zbitý kmotor vo vreci sa ani nepohol. Báľ sa, že ho odvedú okovaného domov. O chvíľu, keď ostalo ticho a richtára už nebolo vidieť, gazda odviazal vrchné vrece a vyslobodil kmotra.

- Pán kmotor hrozby je koniec. Už sa nemáte čoho báť. Richtár sa vrátil do dediny.

- Ej ten prefíkaný richtár ma dobre zmlátil. Mal som sa už na druhý bok obrátiť, ale nesmel som sa ozvať. Dobreže mu neprišli na um všetky záhradné rastliny.

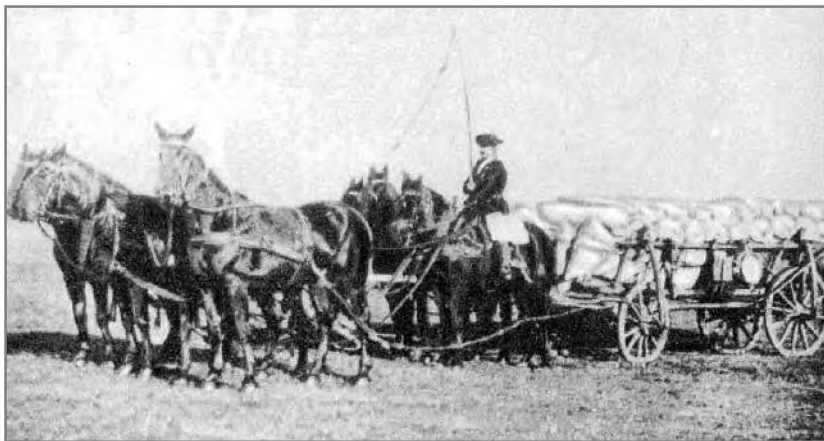
Poďakoval kmotrovi za milé pohostenie a zmizol odtiaľ rýchlo. Kmotor ešte kričal za ním:

- Prídite kmotor k nám aj inokedy, keď ste sa u nás tak dobre cítili.

Ten len tak pre seba hundral:

- Nech na také hody ide kto chce. Mňa tam už viac ráz nebudú vidieť.

(Pišpek)

Belo Mikl'a
Pomoc, čo vd'aku nezaslúžila
Ako báťa Mišo pamätajú

Viete, sused, keď sme my boli mladí, všetko inak bolo. Dávno všetko domáce riady: hrnce črepavé alebo pavne železné, lopata drevená atď. To trvalo po viac generácií. Keď v záhrade jeden starší strom vyrástol svoj priestor, tak ho vybrali a použili ako kurivo, alebo jeho zosožnili ako stĺp, alebo robili z neho dosky z ktorých si naplánovali sedliacky nábytok. Tak to chceli aj „Đuri báči“.

Mali jednu veľkú ale veľmi veľkú hrušku v záhrade. Bola vraj „Jačmenka“. To znamená, že ovocie na nej dozrievalo s jačmeňom. Ale bola už tak veľká, že jej chládok viac škodil, ako osoch donášal. Čo s ňou robiť? Sára hrubá, koruna veľká, korene hlboko v zemi. Rozhodli sa Đuri báči: „Vyberiem, žena, ja tú hrušku. Parohy budú na oheň. (Celú zimu prekúrenú.) Sárú dáme popáliť na dosky a z dôsok si urobíme nový „zabíjarsky“ alebo „rodinný stúl“. Mamóka hovorí: „Nemorduj sa starý, veď my už nebudeme dlho používať zabíjarský, ale ani rodinný stúl“. Ale Đuri báči sa nedali odvráť od svojho plánu. Prešlo leto. Boli už po kosbách, aj hrušky dozreli. Starý gazda dali sa do práce.

Tu treba povedať, že druhá svetová vojna sa už približovala k nám. Đuri báči len kopali jamu okolo hrušky, ale tá sa ešte ani pohnúť nechcela, hoci jama už okolo nej bola vyše človeka. V rozhlase odzneli správy, že sa približuje ruská armáda. Đuri báči po celom dni kopania prestali, že si oddýchnu. Potom sa dali znovu do tuhej práce. Ako vykopávajú strom, raz sa objavia traja „kozáci“ predbežníci frontu: – Čo starenku robíte?

Spotený, utrápený Đuri báči tak po čabiansky vravia: - Chcem vybrať tento strom, ale sa iba mardujem s ním. Jeden voják sa ozovie: - Vodka ješť?
– Jest.

Traja ako na rozkaz zoskočili z koní. No tak najprv vodka, potom slaninka, kľbáska s chlebíkom. Rozveselili sa vojaci aj Đuri báči. Dali sa do dlhšej rozprávky o vojne, o rodine vojakov atď. No ako zaďakovať pohostenie rodine Slávikovej? – Jednoducho – hovorí jeden z vojakov. – Pomôžeme starenkovi vybrať tú ohromnú hrušku. Jama je už dosť veľká, vykopávať mnoho už treba.

Kone kozákov sa po zelenej tráve pásli a oni sa dali do práce. Čas sa minul, hruška „podať sa“ nechcela. Z troch kozákov najveselší hovorí. (Možno, že mu myseľ čabianske pálenie občerstvilo, lebo jeho námet bol veľmi jednoduchý.)

Nemordujme sa, veď my máme aj gránáty. Tak ešte kvapku podkopali pod hrušku, aby vedeli dobre umiestniť granáty. Keď to urobili, aj vojaci, aj Đuri

báči pod senové kvôpky sa schovali. Onedlho veľké treskotanie! Hruška z ohromnej jamy vyletela a na neosožné trosky sa rozpadla.

Tak Ďuri báčiho plán, že bude z hrušky veľmi pekný rodinný stôl, pri ktorom sa potomkovia aj pomodliť môžu, keď oni naposledy oči zažmúria, sa nesplnil. Trosky boli dobré len na oheň. (Pri prvom zakúrení si pomysleli, či som bol šťastný, že som tú haváriu prežil.)

Vojaci vďaka nedočkali, ako by ich niečo súrilo, bez pozdravu unikli. Ešte aj teraz žijúci sused, báfa Mišo takto pamätajú na ten „dobročin“ Rusov.

(Békešská Čaba)

Ondrej Lopusni
Sedíte? Sedíme.

Lavička pred domom na pevných stĺpach breštráňová daska.

Očernutá, dopukaná, už od dávna trvá.

Susedovci, dobrí známi sedávajú pred večerom na nej.

Rozhovor je pestrý, naprávajú svet.

Apovka Slávikov sa zahľadia a len tak pre seba vravia:

S mojim otcom sme ho vyberali, treskúca zima bola,

na sálaši za plevincom nariasov, pekný, pravý.

Už tu som ho dav na daske popíliť.

Ostálo ticho, oči sa lísknú, myšlienky deľako lietajú: DOMA.

(Slovenský Komlós)

Sálašské múzeum v chotári Slovenského Komlóša

Juraj Dolnozemský Júlový moment...

kde ste slová kde
dozreli čerešne!
A strom oči mámi
úrodou leto slávi!
V ústach cítim
sladkosť plodov!
Pred hojnosťou
spokoj sa duša
a rozum zbohom!

Predjarná

Zime nepodliehaj
tu je nový marec!
Vstaň a choď
mládenec starec!
Tie jarné lúče
prírodu vzbudzujú!
Niektorí o cieľoch mudrujú!
V malom potoku
voda sa pení,
čas ženie aj zmeny!
Človek človeka
rôzne posudzuje
a zbadá to
že jarná práca
rýchlo, iba tu je!

Októbrové momenty...

Zbožňujem ťa
zase jeseň!
Sama príroda je
ani prastará pieseň!
Ako každý
už vo pokročilom veku!
Pri poobednom spánku
potrebujem deku.
Osviež mi dušu
októbrové počasie
do nových topánok
ten malý žiačik
dorastie!
Netreba mudrovať
život si všetko
postupne vyrieši!
Joj tá móda
devy majú
nové účesy!

(Slovenský Komlôš)

Gregor Papuček Vidina

Raz sa splní sen sveta,
veľká túžba odveká:
Stvoriteľ sa pozviecha,
znovu stvorí človeka.

Urobí ho takého
neschopného podlosti.
Na div Čerta starého
bude dobrák od kosti.

Chcel by som

Chcel by som písať šťastia plné básne,
učiniť tejto mojej túžbe zadosť.
Pozbierať do nich slová iba krásne,
poskladať vety, z ktorých sála radosť.

Chcel by som, aby ten náš svet bol taký,
že by v ňom iba dobrí ľudia žili,
čo by nemali zlosti žiadne znaky,
a nikomu by prieky nerobili.

V blaženej chvíli lutnu z klinca zvesiť,
radostiplnou piesňou ľudí tešiť,
vylúdiť zo strún najveselší tón...

Vtáčik pravdy si nevie meniť perie,
nie klamstvami si básnik brko derie.
Veselú pravdu spievať
chcel by som.

(Budapešť)

Gregor Papuček
Báseň o nás

Mám Ťa otvorenú
ako knižku.
Zmysly mi Tvoju
krásu pijú.

Chtivosťou
neposedných vrabcov
zobkajú z Teba
poéziu.

Dívam sa očarený
do tej hĺbky
modrých studničiek
Tvojich očí.

Už koľké roky zbieram
nezábudky
Tvojich trávničkov
po úbočí.

Čo je v živote nás dvoch
nádhernejšie
krotkejšie ako
malé húsa?

Keď v každodennej básni
všetky verše
nášho života
rýmujú sa.

(Budapešť)

Pavel Husárik
Za Ondrom Štefankom

Nad
 bielym
 három
 papiera,
nad zrodom studne písaného slova,
nad plným popolníkom,
nad zrodom
 VEDOMIA
 a
 SVEDOMIA,
nad životom
 a
 smrťou
nad tým čo život dotvára,
a uzaviera bytie,
pri nečakanej rozlúčke,
som schopný vypovedať len:
nech ti je ľahká
 rodná dolnozemska
 zem.
Veď život
bol ti prívalom
v ktorom si slovom trval
a každodenne naplňal,
vždy otvorene,
 priamo,
 smelo
 postojom,
 rečou
 a činom
tak všedný ľuský osud,
ako aj neukončitelný sen.

Tu,
naokolo,
od včera,

predčasným tvojim odchodom,
sa dopĺňa len prázdno dneška...

Svit ustupuje.

Začína vládnuť šero...

A veriť v jasnosť zajtrajška
zdá sa mi
naraz nemožné...

Čo vyhlíbila tvoja smrť,
to mohlo ešte meškať...

Za Adamom Suchanským

„Priateľ môj milovaný...”

Tak si sa privrával,
občas,
keď mal si
k reči náladu.

Už neprevravíš...

Iba vo veršoch.

Z tvojho
neopakovateľného pera
vykvitli
a budú večne voňať
agáty.

Nuž,
dovoľ

v mene mňa a tých,
ktorí ťa oplakali,
zopakovať:

PRIATEĽ,
BOL SI MI
OBLEČENÍM
do nečasu.

DNES SOM
UŽ SÁM A
CELKOM NAHÝ
v zajatí mrazu.

(Nadlak)

Juraj Šóti
Vítame Ťa, milá jar!

Už prejde tá dlhá zima,
a privíta k nám jar.
Ďakujeme Pánu Bohu
za tento milý dar.

Že slniečko už aj hreje,
a nie iba svieti,
po stromoch nám puky seje,
vylúdi z nich kvety.

Všetkým kríkom, všetkým stromom
v sadoch aj pri ceste
tak svedčia tie biele kvety,
jak závoj neveste.

A keď už dozrie ovocie
nám všetkým na radosť,
tak šťavnaté, tak sladké je
jak mojej milej bozk.

Na doline, po záhradách
to krásne kvitnutie,
to more kvetov také je
jak z neba zlietnuté.

Aj nad oblakmi slnko hreje,
a strieborne svieti,
tebe milá som nazbieral
tieto živé kvety!

Prijmi tento veľmi milý
a čarokrásny kvet!
Čo cítim, Ti aj vypoviem,
aj Ty mne to povedz.

Nech nám v srdci prekvitajú
tie kvety čarovné,
tak snažme sa žiť pekne spolu,
nech život darom je.

Chcel by som Ťa vrúcne ľúbiť
život Ti venovať,
privinúť Ťa k môjmu srdcu,
a veľmi milovať.

Aby každý deň bol krása
jak z nebies zoslaná,
lebo Ty si moja spása,
aj moja ochrana.

Privítame Ťa, milá jar,
radosnú novinu.
Ďakujeme za každý dar
nášmu Hospodinu.

(Békešská Čaba
23. marca 2008)

Michal Čičeľ
Ked' som ja bov malý chlapec

Ked' som ja bov malý chlapec,
na Gerendáši sme bývali.
Moja mama rok, po rok
veľa husí mávali.
Tí sedliaci v dávných časoch
zavčas rána stávali.

zavčasu ma zobudili,
husi pásť ma vyhнали.
Medzi kríže, na strnisko
a to mi prikázali:
Pod kríže nepusti husi!
nak si zbierajú klasy.

Prísne mi to nakázali:
Pod kríže jich nepusti!
A potom ma tam naháli,
po starosti odišli.
Tanu zatiaľ jich nepusti,
kým nebudeme volati!

Malí škrván vyspevovav
vo výške nado mňou.
Dovysoka vyletovav,
veselo si vyspevovav.
Letel stade starý kukuk,
ten sa mi len posmievav.

Neskryv si sa synak malí,
kukuk, kukuk, vidím ťa.
Ja ťa aj zvysoka vidím,
lepšie sa skry ty dítá!
Radosťou som ja počúvav
ten prekrásny vtáčí spev.

Istý som bov od radosti,
že len mne samimu znev.
Voľakedy od malička
do robote nás cvikali,
Naši milí rodičia
nás k robote zvykali.

Trst' šuchoce, hora hučí

Trst' šuchoce, hora hučí,
pána Boha voľačo mrzí.
Voda sa vlní od vetra,
pán Boh sa vadí na Petra.

Nezavrel bol bránu Potor,
vyslobodil sa ta vo vetor.
Trst' šuchoce, hora hučí,
náš Pán sa na Petra mrzí.

Čo vykonať starec s tebou?
Pošlem ťa medzi dôchodcov.
Bol si verný sluha od detstva,
už sa neviem spofahnúť na teba.

Trst' šuchoce, hora hučí,
náš Pán sa na Petra mrzí.
Petro len bez slova stojí,
slzy mu kvapkajú z očí.

Nevie, že dôchodok zdvihnú
mesačne o jednu päťdesiatku.

(Békešská Čaba)

Alžbeta Tószegiová Rozpomienka z roku 1944

Porosprávan ván, ako prežili Pitvarošania druhú svetovú vojnu vo dvoch týžňoch v 1944-tom roku. Šecko bolo strašno, čo sa tedi s nami stálo. Ni je pravda, aňi sami veriť ňechcem, že móž takvoto prežiť? Starší, mlačí aj d'etuške. Takúto udalosť ňemóž zabudnuť.

Doma

22. septembra, piatok:

Vihlásili z bubnom po uličiach, že každý muž, kerí má od 18 do 50 rokov, misí narukovať. Maľi sa v noci o 11-tej hodíňe schádzať na pláci. Tento nástup potom tiež z bubnom zmeňili. Z noci na druhý deň rano. Večina učiteľia odišli s Pitvaroša, aj evanjel'ickí farár s čel'ad'ov utiekli.

23. septembra, sobota

Všeobecná mobilizácia sa stála. Rano sa schádzali budúci „vojáci“ na pláci. Išli šeci do kostola a potom z vedeňím „levente“ peši išli cez Albert (Csanádalberti) do Makova. Večina sa vrátili naspeť po troch dňoch domov.

26. septembra, utorok

Aj žandári ušli z d'edíňe. Vojáci tak isté opustili d'edínu. Tento deň sa priblížili Rusi k pitvaroškímu chotáru od Palote (Csanádpalota).

27. septembra, sredo

V noci zišli Rusi z veľkím strielaňím do d'edíňe pitvaroškej, ale len práve za d'edínu od Ambróze. Prišli Rusi aj k nám do domu, z buchotaňím, krikaňím. Veľmej zme sa ich báli zo sestričkou aj z mamičkou zme samie boľi, lebo pred tin aj oťecka nám boľi odňiesli maďarskí vojáci s kočom, aj koňma, žandárov miseli taviest', ako utiekli tavo d'alej od d'edíňe. Do toho času ich ešte ňepustili domov. Preto zme sa veľmej báli.

28. septembra, štvrtok

O deviatej hodíňe začali veľmej strieľať od Ambróze maďarskí vojáci a ňemeckie lietadlá bombi púšťali na d'edínu našu, aj oni strieľali. Takto vibili ten deň Rusov za d'edínu od Palote. Tam zastáli Rusi. Za tímto obsadili maďarskí aj ňemeckí vojáci d'edínu Pitvaroš. Mi zme najviac aj vodňe, ni len v noci v pivňiciach sa pridržiavalí celí obivaťelia. Veľa strieľaňia bolo, osobitňe v noci.

1. októbra, v nedeľu

Vihnali oťecka mojho z vozom aj s koňma na staňicu, maďarskim vojákom na pohotovosť utieť, lebo predodňom oťecka s koňma, s kočom boľi domov pustili.

2. októbra, v pondelok

Vibubnovali, žebi pred blížiacim sa frontom ľuďia opustili do edniho d'ed'ínu, oťecko našťastia mohli ísť s nami. Po obedě o ednej hod'ine vidurili šeckých ľuď z Pitvarošu z d'ed'ine tavo. Dovolili zobrať zo sebou jedlo a na tri dňi potrebnvo obľečeňa. Zhromaždiť zme sa miseli o ednej hod'ine po obedě, na svinskom ňomáši (pažit) staďe nás začali hnať žandárski vojáci v dažďi, po zemských cestách, po veľkom blaťe. Prvú noc zme na komlovských sálašach spali v koňiciach. V tej noci potajomne viacti ušli na Komlós k rodiňe, komu sa to vidarilo. Lepše im bolo tam. Mi zme zostáli vovedňe. Ňivelmej nám chceli dovoliť, žebi zme si pod sebov vikidaľi a cistú slamu položili pod nás ležať. Ako zme ležali, tak behali po nás žabi, miši, a potkani. Veľmej bolo strašnvo.

3. októbra, utorok

Ďalej nás hnali po Sejleš (Szőlös). Tam pre robotníkov prázne biti boli, na zemi zme spali na slame. Troška lepšie bolo, lebo nám aj zakúrilí, ved' zme šeci boli premoknutí a vistáti, aj zima nám bola.

4. októbra, v stredu

Zaz zme miseli d'alej ísť, ale len po oráčiňe, po blaťe, obkerovať zme miseli obívanie mestá. Takto zme dvošli na Nagyszénás. Zahnali nás do troch veľkých koňíc, s kravami, tévcami zme boli vovedňe. Ňivelmej chceli dovoliť nám aňi to, žebi zme si mestá vikidaľi a cistú slamu položili pod nás. Ako zme ležali tak behali po nás, ako predošle, žabi, miši, a potkani. Veľmej bolo zlvo.

Útek

5. októbra, štvrtok

Nás pre voláčo nahali v koňiciach, ňemohli zme ňigďe tajst', len na dvor. Medzi tím veľa strieľaňa bolo.

6. októbr, piatok

Ďalej bolo strieľaňa, bombázovaňa, ale oveľa večmej, ako predodňom. Pitvaroš, Ambrovzu, Albert, Majlát, Komlovš už predvečerom obsadili Rusi.

7. októbra, sobota

Predpoluňim dvošli Rusi na Nagyszénás. Popoluňi viacti sa rozhodli, že idú naspeť na Pitvaroš vidieť d'ed'ínu, či už môžeme ísť. Ved' maďarskí vojáci, kerf nás tatam hnali skapaľi, a Rusi nám vraveli, že môžeme ísť. Aj naši rodičia išli, mi zo sestričkou zme zostáli. Na štíroch kočoch sa pustili domov.

9. október, pondelok

Aj mi, druhí šeci zme sa pustili domov peši. Len teraz ňi po zemovej cestě po blaťe zme šli, ale šade po kemeňici. Ťaško bolo veľmej, lebo išli Rusi napredok s tankami, z avtami, s koňma, aj peši. Len teraz už ňestrieľali. Báľi zme sa ich veľmej. Veľa mŕtvi boli hodzde. Veľmej zme sa báľi, strašnvo bolo šecker. Noc nás našla pri ednom orošházkom sálaši, tam zme na slobodě, ale viacti voveňe nocovali, či starí, či mladí, či d'eti. Strašnvo bolo šecker.

Dvošľi zme domov

10. októbra, utorok

*Keď sa rozvíňievalo, už zme sa pustíľi domov. Popoluňi bolo, keď zme domov dvošľi. Rodičov zme si doma našľi. Šeckej d'edňe v domách porozme-
távanvo, pokranutvo, šecko, čo najľepšvo bolo. Statke, kravi, ťevce, sviňe,
sľiepke, po ul'iciach behaľi, ručaľi, kvičaľi od hladu. Každí si misev svoje
hľadať, domov zháňať, zatvárať, chovať. To strašnvo prežiť! Chceľi zme šecko
zabudnuť, aľe ňemóž.*

(Pitvaroš)

Pitvarošský evanjelický kostol

Alžbeta Tósegiová Tajomstvá pitvaroškej slovenskej nacistvo chiži

Žijeme v uponáhľanom svete, plnom z napetím a ním d'ivota, že ždi túžime po starodávnych veciach. Do národopisnej zbierky „nacistvo chiži“, do kerej keď zindeme a saňeme si, môžeme sa uspokojiť, v mišľienkach voveňe byť z našima rodičma, staríma rodičma. Pohútať si, oňi ako žilí, čo robievalí, a podobno.

Ja som sa rozhodla, žebi som vedela keď ja chcem biť v mišľienkach z mojima milíma, tak buďem zbierať starodávne veci, zariaden nacistvo chižu slovenskú, pitvarošskú. Nájdem v nej pokoj, a radosť.

To sa mi aj vidarilo. V tejto mojej chiži, spravenú s čiaski pitvora a s komore, sa nájde šakovo, aj tie tajomstvá našich predkov, rodičov. Tá minulosť krásna, d'eckie pamiatke, aj pamiatke z mojej mladosti! Zbierala som šakovie národopisne pamiatki. Ľudovie slovenskie piesne, rozprávke, obľečeňia pitvaroskim Slovákom a nábitok. Vidarila sa mi robota a mohla son si zariadiť túto slovenskú pitvarošskú nacistvo chižu.

V nej sa nájdu ručne maľovanie taňiere črepovie, miske, hrnčoke, krčahe, džbáni, starie zrkadlá, maľovanie aj virezávanie ládi, kasne, šublóti, nábitok. Virezávanie piesti z menámi, s kvetma virezávaní d'eraví stol'ec, pre deťuške stojáč, kerí moj oťecko Michal Hudák virezávalí, robilí ho s piestom naraz 1920-tom roku.

Petroleovje lampi na múr zakvačenie aľebo na kasňu polozenie, aj nad stolom zakvačená lampka na čigu, kerá sa dá dov a hor viťiahnuť. Domáce tkaňini, obrusi, uteráke, utierke šakovie. Na múroch virezávanie a maľovanie poličke, rámike. Zo stola ňemóže chľbeť Tranoscius, Funebrál, Biblia, Svatvo slovo, svietnik, kančov na pitnú vodu. O každom kuse móž veľa rosprávať, šakovo preukázať. Ak sa ňepreukáže, tak tajomstvá sa ňevizved'ia a ostaňeme chudobnejši o citi.

Voľakedi u nás na Pitvaroši kuchinskie veci bolí drevenie, aj zeleznie, viľičke, ližice, nožíke. Mažiar na drveňia maku, zbenka malá aj veľká múťiť maslo a potom maslo kládľi do dreveních virezávaních furmičkov, žebi pekne ukezovalo, keď ho taňiesli ženi na plác predávať. Ag bolo pekno, tak ho vedeli skoro predať. Keď šecke čelade s toho, žilí na Pitvaroši, čo si vedeli dochovať svojov robotov, a poton to popredali, čo jin na više bolo. No a zo zbierki ňechíbu mi aňi bábike, obľečeňie tak, ako sa voľakedi obľiekali na Pitvaroši naše slovenskie ženi a d'íovke. Mám už edonác obľečenie bábike, veľmej sa milíe.

Ďiovka keď mala dvanác rokov, tašla po prvo na spoved', na confirmáciu, tedi mala po prvo obľečenie širokie hábi, peknie hodbábnie, každá d'iovka

inakšej farbe. Dve bábiky mám, kerie ukážu, čo dvacať ročnie d'iovke nosilí, aj mlačšie ženi, mladuche a mamovke. Najmilšia bábika je moja mamička! Rodičia Michal Hudák a Alžbeta Dováľová sa zosobášili 1914-on roku. Spravila som hábi a pripravila son bábiku, čo mala na sebe to obľečeňa, čo moja mama na svatbe o povnoci, keď mladú zaviľi mala. Vlasi pod čepiec boľi učesanie s kontíkom a meďenov ihľičkov, čo mladá od mladiho do daru dostála. Na to išov poton s čipki čepiec. Opľecko bielo, rukávi z bielej čipki, na pl'eciach strapcoví, ružaví, hodbábni čisto čierni ručňík, čierna hodbábna široká gečela. Milá je táto bábika. Veľmej pekne ukezuje, vidíte ju na obrázku.

Voľakedi u nás na Pitvaroši každá d'iovka, chudobná alebo bohatá, dostála štaffrung, kerí pozostávav zo šiestich prekrásnych vankúšov s pitvaroškima slovenskima vzorkami višľvanie, alebo šľingovanie na šľjácej mašiňe, a enu alebo dve duchni a enu postel'. Táto postel' v nacistvo chiži bola popravená. Na Pitvaroši pod šľingovaňím vankúša bov hodbáb ťeloví ale aj svetľí.

U nás každí si dochovávav konope a potom doma priadľi a tkaľi si sami obrusi, uteráke, stroche, ženské aj chlapskie košele, aj širokie gati pre chlapov.

Ja som sa v d'ectve naučila doma priasť aj tkať. Ja aj doteraz tkám na krosnách, kerie som zďedľa po starích rodičoch Hudákových z 1870-tich

Bábika je moja „mamička“ Alžbeta Dováľová rodená, maľi svatbu 1914-roku. O pov noci ako zavitá mladá ňevesta bola takto obľečená.

rokov, aľe ešće aj teraz sa dobre u mňa. Na okolí už ňikto ňepreberá na krosnach, iba ja. Robím obrusi a uťeráke. Pri tkaňí, preberaňí načím veľmej merkovať, žebi zmíľka ňebola.

Na sťeňe visí grifľová tabuľka, na kerej son sa ja ostatňia učila písat' a rátať. Na Pitvaroši 1936-1937-om školskom roku ostatňíraz prváci používali tabuľku, a medzi ňima som bola aj ja. Teraz iba podľa rozprávaňia poznaju deťi tabuľku aj grifel'. U mňa jesto aj toto, móž ho obzrieť.

Na sťeňe na obrázkach vidľme d'iovke oblečenie v širokých, hodbábnych a maľovaných geceliach. Toto naše tradičnvo oblečenia nosilí d'iovke do kostola na sviatke a potom večer aj na zábavu. Patrí to ku našej pitvarošskej slovenskej kultúri, prezradí prísnošť našich predkov.

Pitvarošská pusta

Judita Ledzéniová Knihárová „Konope, konope, zel'enie konope. Na ten náš obločok ňikto ňezaklope.“

Var ňezaklope, ľebo ani obločke ňinto, ľen veľkie okná a už sa aňi konope ňesejú.

Tu, v Békésskej župe najviac Slováci, aľe aj Maďari, aj Rumuni dochovávali konope. Tu veľmej peknie konope riasle, aj 1,5 – 2 metre visoké bole. Musele sa veľmej husto siať, žebi boľe tenkie, žebi male peknvó ľenkvó vláknó.

Od 1950-tich rokov je zakázanvo konope močiť, ľebo veľmej špiňia vodu. Poľnohospodárske družstvá aj podňes sejú a fabrike jich močia, virábaju, aľe vodu čistia, žebi ňebola odpadová, keď ju do rieke púšťajú.

Pred 1950-tich rokoch konopnvo seme medzi kukuric riedko sialí, dochovávali, d'e-tu bola ena konopa. Keď dozrelo seme, visekalí a osobite ich do dvorov odviezľi a do kope poskladalí. Čo bole zo semeňín. Čo iba prášile, tie ľen na oheň bole dobre. Mi d'etí zme merkovalí, žebi vtáčike, holube, vrabce ňešle seme jest'. Seme na jar bolo veľmej zácnvo na čabianskom pl'aci, kto si ňevedev dochovať, misev si kúpiť. Každí gazda, kerí mav zem, tak najlepšú, s kuracienkom vihnojenú asi 100-200 štvorcovie siahe zasjal na jar konope, hustie ako žito. A kto ňímal zem, tak mu mestskí vedúci daľi zem pod konope, 100-200 štvorcovie siahí na dobron mešće, dobrú zem. Aj ňeska sa konopiská volá tá zem.

Keď konope kvitnúť začale, tak jich skosilí, a do maľich snopkov voľne naviazalí s ľenkimi konopámi, a do kopkách ich poskladalí, žebi jín ľiste dobre uskle. Keď bole dobre suchje, tak jich do zeme, aľebo na daske šíbalí, šľahalí, žebi tie suche ľisti vipadale.

Zo susedma sa dovravelí, schiľilí a na kočoch odviezľi na Čabu na močidlá konope vimočiť. Na Čabe mestská zem na juhu bola ňízka, voda z mesta tatan stékala a bole takie jame, čo po driek bola voda. Poton bole aj takie jame, sked'e hľinu viberalí, a fabrika aj podňes vipaľuje tehli aj črep na staveňia a toho stavebního materiálu.

Našľi tie jame, čo voda ľen po driek bola, stľpíke nabilí vo voďe do zeme, a

Judita pri krosnách

medzi tie pokládli snopke konope. Na sklad hrubo nasipali čistú žitnú slamu, a na slamu z motikámi, s lopatami spod vođe blato nakládli a s tím stíšli konope pod vodu. Za 10-14 dní sa tan močile, hnilo zeľenovo rastlínstvo.

Muži viacráz išli vidieť, čo robja konope a keď tak videli, že sa hotovie, tak zas zosusedma, veď aj jich tan bole, sa dohodli že kerí d'én sa id'e konope prať. Na kočoch celá rod'ina, starí, mladí, d'eti zme išli na močidlá. Konopán naši cistejšiu vodu, a chlapi, žene išle do vođe a viprale zhňitvo steblo zos snopki. Žene, chlapi si nohavice na spodku poviažale, lebo vo vođe bole veľa piavice. Keď bole snopke biele, tak jich na suchej zemi roztrieť postavili starci, žebi voda viťekala s nich, žebi do večera ešte skle. Mi, d'eti zme veľmej bažale, že sa dospeli kúpajú, a mi len vizerat' zme mohle. Od piavic nás chránilí. Sa pametám, ešte son ňechod'ila do školi, son chitala malé žabki, a do páru son jim zaňie nohe poviažala zos vláknom. Mala son malí košík, son plní nakládla zos žabkami, a son sa hrala, že id'én na plác kurence predávať, ako son mamu vid'ela. Otec ma vid'ev, višov z vodi, ma veľmej vikarhal a žabke puťiv naspeť do vođe.

Večerom sa konope na kočoch domov aj s nami odzviezle a na dvoroch sa snopke rostriete postavile sušiť. Po viac dní sa sušile, merkovali na to, žebi nemokle, a vetor žebi jich nepostřčal.

Keď už bole dobre suché, začle sa trepačke. Trepачka je drevení nástroj, malí aj viac v enom dome. To aj muži, aj ženi robile. Suchie snopčeki, konope 3-4 mestách na trepačke zlomili, a začali trepať. Trepачka jich na drobnvo polámala, zme hovorili, že na pazďiera. Pazďiera vitriasali, o trepačku pošibalí zaťiav, kin ostálo len čistvo vlákno. Zdvoch snopkov vlákno schitiľi doveňa, málo pokruťili a do balov poviažali a pokládli do cieňe, lebo do takího mesta, žebi ňenamokle.

Keď už najviac konope bole vitrepanje, tak sa začínale miačke. To sa sused'ia, priateľia dovpraveli, že u koho kodi budú robiť. Tížd'ěňňe bohdať kerí d'ěň sa mohle robiť. Gazda prichistav dvor, pozametav, a poctenov na zen nakládli mocnie doske, a tak na meter visoko poviažali drúke (s kočov), aj na dvore, d'e mohlo sa to pripraviť. Večer sa poschádzali a gazdiná zos balov každimu dala enu okrúhlu časť a muži, žene z bosima nohými dlávilí medlíli na doskách to vlákno, a o drúke sa chitalí. Žartovali, spievali pri petrinákovách lampách. Gazd'ina odtrhla, že či je vlákno dobre mekvo, ťenkvó, a či ešte ho način d'álej medlíť medzi nohými. Keď bolo šeckeró skončeno, tak gazda ponúkov každimu za pohárik slivovicu, a gazd'ina koláča, lebo pagáčike. Naveki bov voľak, čo hrav na harmonike, tak mladí na dvore tancovali eno-dve hod'ine.

Keď bole konope omjaté, tak sa doňiesle z povaľu riedke aj hustie šteti. Aj je stroj, naton češú vlákno konopnvó. Muži veľkú plachtu, tu na Čabe hovoríme poňvu tak uviažali voľakde, žebi ženám chládok robila, ale konopnie vlákno na horúcom slnci bolo. Najprv sa na riedko v štetí česalo, to vlákno, čo vo dvoch snopkoch bolo dovena chiteno, a čo sa vičesalo, to zme zvalí klike.

S toho nakrutíli tak slabo telko, čo sa naraz na kolovrat, lebo prasľicu uviazalo. Do klke položili eno pár usušenie slivky alebo jablká, žebi priadka mala čo jesť a mala slíne k praďeňiu.

Druhí raz sa česalo na hustom stroji. Tu čo sa vičesalo, sa zvalo omičke. Sa tak prichistale ako klke. Čo ostálo, bolo peknvo vlákno, s čoho ténkje ňitke sa priadle a plátno sa tkalo z ňich. Vlákno sa pokrutílo najdrievo enon ako sa česalo, a poton urobili, uplietli z ňich koláč. Tak sa položilo šecko do komore, tan čakale zimu, žebi sa šecko upriadlo.

Keď sa poľnohospodárske robote pre ženi skončile, mladie, starie začle priast. Starie mamovke priadle aj na prasľiciach hrubie ňitke, z klkách na vrecia ale najviac sa na kolovrátoch priadlo. Bole aj priadke po večeroch, ale aj doma priadli, keď len bolo málo času, sa priadlo. Sa pametám 1930-tich rokoch son bola malá, nás nahali za viac spať, ale mama začasú stála pec kúriť. Najvjacráz sa zo zetskami kúriło, a kin edon snop zhorev a druhí bolo naćin položiť, aj zaťjav si sadli mama naspeťgu kolovratu.

Na hrubú priadzu bov osobitní kolovrat a na ténkú priadzu edon menší. Keď vreteno bolo plnvo, sa čarovalo a voľak druhí, aj mój oťec, pozdejšie aj ja son nakrutila priadzu na motovidlo. Aj motovidlo je stroj. Edoraz skrútnutá 4,6 metrov bola dlhá ňitka. Čťala sa, 3 ňitke bole ena tševnica, a 30 tševnic uvjazali dovena, to bolo eno pasmo. A keď na motovidlo 10,12,14 pasmov nakrutíli, tak priadza sa dov vezla a sa zvala praďeno. Podľa toho viazali 10,12 alebo 14 pasmov, čo sa hotovilo tkať. Napríklad 10 pásmove sa hotovilo na uteráče alebo na druhvo takvo širokvo plátno. Na obruse, plachte sa 14 pásmove praďená hotovile.

Bola zima, kin sa šecko popraďelo, priadzu ešte bolo naćin oprať. Celvo leto, jeseň sa zberal, zachovával drevení popol a keď chceli priadzu prať, tak ten popol vo veľkom kotlíku vo vodě vivarili. Keď sa popol usadov, vodu odbrali a rozmiešali viparenim vápnom. Za edon črepaní tańier ráťali na 10-12 pásmove priadzu. Do toho lúhu namočili praďená a do čerstviho hnoja, do enej jami, čo ju vikládli čistov žitnov slamov, položili. Zos slamov jich prikriľi, a čerstvim hnojom dobre hrubo zakriľi. 4-5 dńi sa priadza tan parila, poton ju vo vezli a taviezli na čabiansku rieku tan, de na mestnej elektrárńi naveki teplá voda tšekla. Muži praďená tam viprali a doma na zimu viprestřerali, žebi zamrzla. Aj od zime bola mekšja priadza. Sušit praďená v chiži, okolo peci sušili. Keď bole suchie, dońiesli do chiže zvijačke, aj to je nástroj, a šeckie ňitke pokrutili na klbká. Eno klbko bolo eno pásmo. Keď bolo hotovó, dońiesli druhí nástroj, navijačke. Na navijačkach aj kúpené ňitki, aj priadzu navijali od toho čo chceli tkať. 1900 rokoch plátno zos kúpením pamukom navijali. Ďesatnvo kupovali najviac. To tak ráťali, že 10 metrov pamok bov 100 gramov. Tak vedeli viráť, že kelko majú kúpiť. Napríklad na deťiato plátno na 10 rífov 2 kg pamok sa kúpiv.

Na vrecia, poňve sa hrubá priadza navľjala. Z navľjački do reťazi zobraľi priadzu, a išle do chiži krosná.

Na návoj na krosná sa materiál zos reťazi nakrutľla, to muži robili najvjac ráz, ľebo bola ťažká robota. Tu žene pomáhale, aj merkovale, žebi šecko dobre šlo. Potom sa ňitke postáhovale do ňiteľníc a s tich do brda. Používali dve ňiteľnice a eno z trstíne robenvo brdo. Činovatnvo plátno, napríklad na periňe aľebo na vrecia sa na 4 ňiteľnice navľiekale ňitke. To zme už aj mi večie d'etí podávala ňitke.

Na sviatočné, slávnostné vzorkové plátno sa naveki na 4 ňiteľniciach tkalo. Farební pamok sa kupovav, aľe aj modrotlačí majstri farbili priadzu. Červená, modrá, čierna bola najviac používaná.

Tkale sa na každod'envo používaňia uteráče, obruse, váľaňičke, šajdruhe, ser-vítke, plachte, perine, mužom košeľe a gate, ženám oplecko, rubáč, zást'eri, katrnice, veľaráz aj na modrotlač plátno.

Na sviatke maľi osobitnie tkaňini a na pohrab sa zas osobitňe tkalo. Na poľnohospodárskvo používaňia sa tkale vrecia a do postelí strožľiake, poňve na pokrovce na nábitok, stroške, hustvo plátno z omickov na múku vrecia, a robili aj štránge aj okolo statku čo bolo načim.

Táto seľiacka kultúra vimrela, plátno virábajú fabrike, a iné veci, vrecia, štránge sa z umelej hmoti virábajú. Ja ešte vien tkať, starie nástroje mám, krosná male virezané na bidľe, čo drží brdo, 1935, ale son jich teľko používala, že sa virezaňia celkom zodralo.

(Békešská Čaba)

Trepačke u Benčíkov na Mezőmederi
(žene sa ľen vo svatočnich šatách dale zmaľovat)

Udalosti roka 2008

Január

- 3. január** Novoročné štrngnutie čabianskych Slovákov na pozvanie predsedu Čabianskej organizácie Slovákov a predsedu miestnej slovenskej samosprávy v Dome slovenskej kultúry
- 10. január** Hodnotenie činností predchádzajúceho roka v krúžku Rozmarín – Anna Illéšová Boťánska
- 12. január** 4. stretnutie kurzu národnostných aktivistov v Dome slovenskej kultúry
Pracovné zasadnutie predstaviteľov čabianskeho regiónu Slovenského osvetového centra v Dome slovenskej kultúry
- 14. január** Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov
Zasadnutie miestnej slovenskej samosprávy
- 15. január** Pracovné zasadnutie predstaviteľov dolnozemskej Slovákov z piatich krajín v Dome slovenskej kultúry v téme spoločného projektu „Na jarmoku“.
- 16. január** Novoročná kapustnica békešských Slovákov v Dome slovenskej kultúry –pozyvajúci Generálny konzul SR Ján Süli a jeho manželka
- 19. január** Víťanie nového roka v Čabasabadi – zúčastní sa Čabiansky slovenský klub
- 20. január** Slovenské čajové popoludnie v Kétšoproni – zúčastní sa Čabiansky slovenský klub a Slovenský pávi krúžok
- 21. január** Vernisáž výstavy Baníckeho múzea, Rožňava: Rožňavská metercia – Deň maďarskej kultúry
- 22. január** Stretnutie Klubu seniorov – meranie ukazovateľov zdravotného stavu
- 23. január** Valné zhromaždenie Čabianskej organizácie Slovákov
- 25. január** Zasadal Kontrolný výbor Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Dome slovenskej kultúry
- 28. január** Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy
Rozlúčka s dirigentom Zboru Čabianska ružička Szák Kocsis Péter a privítanie novej dirigentky Ildiky Očovskej v Dome slovenskej kultúry
- 30. január** Prezentácia Čabianskeho kalendára 2008 – Miroslav Demák – a mesačníka Čabän 2007 – Imro Fuhl – v Dome slovenskej kultúry
-

*Účastníci pracovného zasadnutia predstaviteľov čabianskeho regiónu
v Dome slovenskej kultúry*

*Otváranie výstavy Banického múzea v Rožňave na Deň maďarskej kultúry
v Dome slovenskej kultúry*

Február

- 4. február** Vernisáž výstavy zo Slovenska v Poľnom Berinčoku
- 6. február** Prednáška série „Z pohľadu vedy“ v Dome slovenskej kultúry
- 8.-9. február** Celoštátne stretnutie národnostných vedúcich v Békešskej Čabe
- 8. február** Turistická konferencia v Dome slovenskej kultúry
- 9. február** 5. stretnutie kurzu národnostných aktivistov v Dome slovenskej kultúry
- Slovenské národnostné popoludnie v rámci VI. Čabianskych fašiangoch
- 13. február** 4. stretnutie kurzu národnostných aktivistov v Dome slovenskej kultúry
- Čabianska ružička vystúpi v Spoločenskom dome Lencsési
- Posedenie Spolku rozvíjateľov spoločností Békešskej župy v Dome slovenskej kultúry
- 14. február** Odborná dielňa Spolku rozvíjateľov spoločností Békešskej župy
- 16. február** Čabianska ružička vystúpi na 15. výročí Organizácie Slovákov v Poľnom Berinčoku
- 18. február** Vernisáž výstavy Dnešné Slovensko v XVI-XIX storočí v Békéši
- 21. február** Prezentácia knihy členky slovenského Klubu seniorov Katarfny Zelenyánszkej v Župnej knižnici
- 23. február** Slovenský batôžkový bál v Békešskej Čabe
- Prezentácia Čabianskeho kalendára a Čabäna na Slovensku vo Svätom Petre
- 25. február** Prezentácia Čabianskeho kalendára a Čabäna na Slovensku v Kolárove
- 28. február** Prednáška Verejného salónu v Dome slovenskej kultúry
- 29.febr.-02.mar.** Návšteva Veľvyslanca Slovenskej republiky Juraja Migaša v Békešskej župe
- 29. február** Čabianska organizácia Slovákov je zastúpená na sarvaškom podujatí
- Priestupné ozveny
- Čabianska organizácia Slovákov je zastúpená na Valnom zhromaždení Zväzu dolnozemsých slovenských spolkov

Stretnutie národnostných aktivistov v Dome železničiarov

Pytačky na 4. čabianskych fašangoch

István Káffer a Ladislav Kovács z Univerzity Pázmánya vo Výskumnom ústave Slovákov v Maďarsku

Marec

- 01. marec** Slovenský deň a zabíjačka v Čorváši
Slovenské čajové posedenie v Kétšoproni
- 03. marec** Literárne popoludnie a právnické poradenstvo v čabianskom Slovenskom klube
- 06. marec** Premietanie MTV1 v Dome slovenskej kultúry s Jánom Gombošom a Michalom Lásikom
- 07. marec** Vernisáž výstavy Slovenské tradície na tkaninách a v hrnčiarstve v Dome slovenskej kultúry v rámci Celoštátnej textilnej konferencie
- 07.-09. marec** Výšivkársky krúžok Rozmarín sa zúčastní na XI. Celoštátnej textilnej konferencii
- 08. marec** 6. stretnutie kurzu národnostných aktivistov v Dome slovenskej kultúry
- 10. marec** Literárne popoludnie pri príležitosti 15. marca v Čabianskom slovenskom klube
Zasadal Kontrolný výbor Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Dome slovenskej kultúry
- 17. marec** Vernisáž výstavy Slovenskej súčasnej galérie v Dome slovenskej kultúry v rámci Jarného festivalu
Oživenie veľkonočných zvykov v Čabianskom slovenskom klube
- 18. marec** Nahrávka Rádia Kossuth v Dome slovenskej kultúry s Dr. Ondrejom Krupom a členmi Čabianskeho slovenského klubu
- 20. marec** Prezentácia tradičných veľkonočných zákuskov a koštovka vín v Dome slovenskej kultúry
- 26. marec** Prezentácia knihy Ondreja Zelenyánskeho v Dome slovenskej kultúry
- 26.-27. marec** Na konferencii „Zachovávanie slovenských hodnôt“ sa zúčastnila a prednášala Anna Istvánová
- 26.-28. marec** Tréning Nadácie Autpont v Dome slovenskej kultúry
- 27. marec** Prednáška Verejného salónu v Dome slovenskej kultúry
- 28-31. marec** Séria vystúpení Citarového súboru Boleráz v organizovaní Filharmonie
- 28. marec** Na valnom zhromaždení Spolku ochranárov mesta Čabiansku organizáciu Slovákov zastupovala Anna Istvánová
- 29. marec** Čabianska ružička sa zúčastní na stretnutí po stopách Panny Iléšovej v Gyule
Pracovné stretnutie Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku v Dome slovenskej kultúry
- 31. marec** Vernisáž výstavy Zoltána Bácsfalviho v Dome slovenskej kultúry v rámci Jarného festivalu

Kunsthistorička Hajnalka Ván, Anna Istvánová, Zoltán Bácsfalvi
a jeho deti na vernisáži

Veľkonočné zákusky a členky Klubu gazdiniek

Apríl

- 01. apríl** Divadelné predstavenie slovenského divadla Vertigo v divadle Jókaiho v rámci Jarného festivalu
- 02. apríl** Brezňanské divadelné predstavenie v Pitvaroši – v hľadisku aj Čabania
- 04. apríl** Pracovná návšteva košických umelcov v DSK
- 08. apríl** Sobotňajšia škôlka na bábkovom predstavení zo Slovenska
- 10. apríl** Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy župy Békés
- 12. apríl** Zasadnutie Slovenskej menšinovej samosprávy župného mesta Békéscsaba
- 12. apríl** Citarový súbor Boleráz sa zúčastní kvalifikácii v Újszásze
- 14. apríl** Anna Istvánová a Hajnalka Krajcovicsová sa zúčastnia podujatia Legatum v Kestúci
- 14. apríl** Vernisáž výstavy Dnešné Slovensko v XVI-XIX storočí a mimoriadna hodina histórie (Michal Lásik) v Čabianskom oblastnom dome
- 16. apríl** Riaditeľ Slovenského národného múzea Peter Maráky, historik Pavol Komora a riaditeľ SIB Milan Kurucz na návšteve v DSK
- 16. apríl** Vernisáž výstavy výšivkárskeho krúžku Rozmarín v Slovenskom Komlóši
- 19. apríl** Slovenský klub seniorov sa stretne s komlóškymi Slováckmi (38 osôb)
- 19. apríl** Čabiansky slovenský klub sa zúčastní na slovenskom popoludní v Telekgerendáši
- 19.-20. apríl** Pavol Rusko a vedúca materskej škôlky v Ružomberku na pracovnej návšteve v Čabe
- 21. apríl** Istvánová prednáša o občianskej sfére na Vysokej škole Tešedfka
- 22.-23. apríl** Filmová prehliadka slovenskej národnostnej redakcie Segedínskej televízie v kine Center (organizátor: ČOS a DSK v spolupráci s Kinom Center)
- 23. apríl** Metodický deň v čabianskej slovenskej materskej škôlke
- 25. apríl** Spevokol Orgován a Čabiansky slovenský pávi krúžok sa zúčastní na Stretnutí národnostných páví krúžkov v Békešskej Čabe
- 28. apríl** Nadlačania na pracovnej návšteve v Čabe v DSK
- 29. apríl** Vernisáž výstavy Károlya Gyöngyösiho v Dome slovenskej kultúry
- 30.apr.-01.mája** Zbor Čabianska ružička a členky krúžku Rozmarín na slovenských Tokajských dňoch v Novom meste na pozvanie Osvetového strediska v Trebišove

Čabania na výlete v Slovenskom Komlóši pri pamätníku založenia obce

Zbor Čabianska ružička pracuje od tohto roku pod vedením Ildiky Očovskej

Máj

- 01. mája** Staré majálesy u Bandika-fa (3 osady) – na iniciatívu Čabianskeho slovenského klubu
- 04. mája** Pokračovanie v poznávaní evanjelických kostolov - Čabiansky slovenský klub
- 05. mája** Dom slovenskej kultúry navštívil Vladimír Skalsky, predseda Svetového združenia zahraničných Slovákov a Dušan Molota, tajomník slovenského literárneho klubu
- 09. mája** Thajskí učitelia v čabianskej slovenskej škole
- 13. mája** 35. výročie Čabianskeho slovenského pávieho krúžku
- 13. mája** Deň sobotňajšej škôlky
- 13. mája** Zasadnutie redakcie Čabianskeho kalendára
- 13. mája** Seniori opekajú slaninu v Oblastnom dome
- 13. mája** Zasadnutie miestnej slovenskej samosprávy
- 16.-18. mája** Anna Istvánová sa zúčastní a prednáša na konferencii Fórum (Bp.)
- 19. mája** Seminár a výstava pri príležitosti roka Biblie
- 19. mája** Výstava Pavla Petrovského v Dome slovenskej kultúry
- 21. mája** Anketa Ľudových novín a 50. výročie týždenníka
- 22. mája** Čabiansky slovenský klub pokračuje v poznávaní kostolov – Slovenský Komlós a Nadlak
- 23. mája** Návšteva cirkevníkov z Trnavy – prednáška, prehliadka mesta
- 24. mája** Na stretnutí národnostných klubov v Eleku sa zúčastní aj Čabiansky páví krúžok
- 24. mája** Do Čabasabady zavítajú hostia z partnerskej obce Hradište
- 24. mája** Slovenský klobásový festival v Gerendáši
- 25. mája** Účasť na Festivale rejtešov v Malom Kereši
- 28. mája** Slovenské dychové nástroje – generálny konzul – prednáška v DSK
- 29. mája** Kondorošania na návšteve v Čabe – prehliadka mesta
- 29. mája** Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov
- 30. mája** Národnostné hodnoty v župe Békés – konferencia a budovanie siete s účelom prezentácie národnostných hodnôt
- 30. mája** Čabania s Alžbetou Ančinovou a Ondrejom Hankom sú zastúpení v Litave na odovzdaní obnovenej kalvárie
-

Klub seniorov opeká slaninu

Páračky v prednese členov Čabianskeho slovenského klubu

Jún

- 02. júna** Vernisáž výstavy Martina Zbojana z Košíc v Dome slovenskej kultúry
Zdravenie slovenských pedagógov v Oblastnom dome
Anna Istvánová na pracovnom stretnutí v Santove
- 07. júna** Slovenský klub v Gerle na stretnutí
- 7.-8. júna** Návšteva slovenského družobného mesta v Kétsoproni
- 9. júna** Zasadnutie redakčnej rady Dolnozemskej Slovák v Novom Sade, ČOS zastupuje Anna Istvánová
- 12. júna** Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov
Varenie strapačiek v krúžku Rozmarín
- 14. júna** Účasť keramikára László Hugyecza v Pezinku na keramickom trhu
- 15. júna** 30. slovenský národopisný tábor v Čabe – prehliadka mesta, prednáška, informátori, vystúpenia Čabianskej ružičky, Slovenského pávieho krúžku a Orgovánu (naše úlohy)
„Spoznaj svoje mesto“ – prehliadka mesta s primátorom
- 19. júna** I. šachový turnaj Ančinovcov (spoluorganizátori)
- 21. júna** Na slovenskom dni v Čabačúde sa zúčastní Čabiansky slovenský klub a páví krúžok
- 22.-25. júna** Špania dolina – 45 osôb na kurze čipkárok a drotárstva. Návšteva Čemeru a Vacova
- 27. júna** Návšteva Medzinárodného rezbárskeho tábora v Kőtegyáne
Rodinné popoludnie Slovenského klubu v čabianskom oblastnom dome
- 29. júna-06. júl** Celoštátny citarový tábor a stretnutie citaristov v Békešskej Čabe

Prezentácia národnostných gastronomických hodnôt v Múzeu obilia v Čabe

Čipkarský a drotársky kurz v Španej doline.
Anna Korčoková Vargová a Gyöngyi Farkašová Zemjánová

Najmenšie účastníčky cítarového tábora

Júl

- 4.-5. júla** Pamätná tabuľa – Hradište – 290. výročie odchodu prvých rodín do Čaby - 20 osôb na zájazde
- 5. júla** Santov – Slovenský deň – cestuje 65 osôb + 25 zo školy
- 11. júla** Popradské divadlo na Radničných večeroch
Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov
- 18. júl** Uzatvorenie medzinárodného umeleckého tábora v Jankayho Galérii (so Slovákmí)
- 17.-19. júla** Čabianske dni v Komárne a Nových Zámkoch
- 21. júla** Stretnutie družobných klubov Čabianskeho slovenského klubu v Spoločenských domoch na ulici Békési
- 27. júla** Slovenský deň v Čabasabady s hosťami z Hradišťa
- 28. júla** Opekanie slaniny čabianskych Slovákov v oblastnom dome

Primátor obce Hradište a Matej Kešjár zasadili lipu v parku ako symbol partnerstva obcí Hradište a Čabasabady

Čabiansky stánok na Dni Slovákov v Maďarsku v Santove

Pávi krúžok z Kétsoproňu na javisku v Santove

August

- 02. august** Festival dýň v Medgyesegyháze
03. august Svetové stretnutie Elečanov
11. august Návšteva Slovenského klubu v Telekgerendáši v Čabianskom slovenskom klube
16.-22. august Účasť v Slovenskom mládežníckom remeselníckom tábore v Srbsku (18 detí zo Sarvaša, Komlóša a Čaby)
16.-20. augusta Členovia krúžku Rozmarín na Slávnosti remeselníkov na Budínskom hrade
(členka A. Liptáková a čipkárky dostali cenu Nívó)
20. august ZENIT medzinárodný dychový festival – Sarvašská dychovka
27. august Slovenský klub v Gerendáši
31.aug.-01.sept. Návšteva skupiny z Radavy v Dome slovenskej kultúry a v slovenskej škole
august Výstava Moniky Lamiovej v Dome slovenskej kultúry
31.aug.-01.sept. Návšteva skupiny z Radavy v Dome slovenskej kultúry a v slovenskej škole

Alžbeta Ančinová a klubovníci v Dome rozprávok. V pozadí Juraj Ando

Priatelja z Radavy zo Slovenska na návšteve v Oblasťnom dome

Monika Lamiová sleduje dobré rady kunsthistoričiek z Budapešti

September

- 03. septembra** Koncert Štátnej filharmónie z Košíc vo Veľkom evanjelickom kostole pri príležitosti štátneho sviatku SR – pomoc poskytnutá zo strany DSK
- 5.-6. septembra** Účasť na vysunutom stretnutí Slovenského osvetového centra v Čerňi
- 07. septembra** Čabianska ružička a Orgován sa zúčastní kvalifikácii Škovránok
- 09. septembra** Výstava Györgya Ezüsta a literárna beseda s Grecsó Krisztiánom v Múzeu Löfflera v Košiciach. Zájazd (25 osôb) z Čaby v Košiciach.
- 11. septembra** Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov
- 13. septembra** Operačkový bál na Gerendáši
- 19.-21. septembra** Medzinárodný festival Dolnozemsých Slovákov NA JARMOKU (účasť 5 zahraničných folklórnych skupín, etnogastronomická a remeselnícka prezentácia dolnozemsých Slovákov, jarmok ľudových remesiel, výstava Tranoscií a sklenených maľieb, konferencia Škola a dedičstvo, zasadnutie redakčnej rady Dolnozemsého Slováka, slovenské slávnostné bohoslužby, divadelné predstavenie Vertiga)
- 20. septembra** Súťaž kyslých zaváranín
Deň dedičstva – prehliadka mesta
Regionálne stretnutie výrobcov gágorčekov
- 25. septembra** Dve ženy z Čaby a jedna z Čabasabady sa zúčastnia súťaže Cez Nadlak je...
- 26.-28. sept.** Študijná cesta na Východné Slovensko (veľkým autobusom)

*Študijný zájazd Čabanov na Východnom Slovensku.
Návšteva skanzenu v Starej Ľubovni*

Z tvorby členov Umeleckej besedy slovenskej v Múzeu Mihályja Munkácsyho

Pracovníci kultúry z Čaby v Košiciach pri soche Sándora Máraiho

Október

- 02. októbra** koncert Čechov na Radnici
04. októbra Klub čabianskych gazdiniek robí ukážkové varenie na Slovenskom dni v Kondoroši
05. októbra Zúčastnenie sa 15. výročia nadlackého Slovenského klubu
09. októbra Prezentovanie čabianskej kultúry u budapeštianskych Slovákov – citaristi z Čorvášu, prednášky A.Istvánovej a J.Andy
10. október Návšteva hostí zo školskej súťaže Dolnozemske reálie
11. októbra Slovenský deň v Telekgerendáši – Ocsovszká a Slovenský klub
11.-14. októbra Boleráz a Rozmarín sa zúčastnia na Slovensku na Dňoch zahraničných Slovákov
13. októbra Slovenský klub sa zúčastní v slovenskej škole a škôlke na tradičnom varení strapačiek
19. októbra Župný deň slovenskej národnosti v Poľnom Berinčoku – Orgován a Čabianska ružička, žiačka zo slovenskej školy
21. októbra Orgován vystúpil na jubilejnom podujatí klubu vo Viniciach
22. októbra Župné stretnutie učiteliek materských škôl
23. októbra Prezentácia knihy Istvána Pálffyho Slovensko a prezentácie Turistickej agentúry SR
Odborný rozhovor o školstve v prítomnosti hostí zo Slovenska a veľvyslanca SR J.Migaša
23.-26. októbra Jesenné kultúrne dni v Čabasabady
24. októbra Deň starších a miešanie klobásky dôchodcami, hosťom bola Veselá kapela
23.-26. októbra Festival čabianskej klobásky
26. októbra Slávnostná bohoslužba v reformovanej cirkvi s košickým farárom

*István Pálffy
dedikoval svoje
dielo o Slovensku
v Dome slovenskej
kultúry Helene
Somogyiovej
a Irine Prislupskej*

Berínčania na javisku na Župnom dni Slovákov

Nás básnik Michal Čičeľ robí klobásy na Festivale čabianskej klobásy

November

- 6-8. novembra** Účasť na Svetovej konferencii Slovákov
7. novembra Veselica na Martina vo Fiume
8. novembra Stretnutie národnostných klubov v Eleku
9. novembra Návšteva partnerského spolku v rumunskej Dernej
10. novembra Čabianski slovenskí seniori na návšteve u medešských Slovákov
11. novembra Regionálne stretnutie Slovákov na zostavenie pracovného plánu
12. novembra Vernisáž výstavy telesne postihnutých o zážitkoch zo Slovenska v Dome slovenskej kultúry
15. novembra Konferencia na tému organizovanie festivalov - Novy Sad – prednáška A.Istvánovej
Inštalácia nového evanjelického farára zo Slovenska vo Viničiach
17. novembra Vertigo v Divadle Jókaiho: A čo miláčik?
20. novembra premiér MR Gyurcsány Ferenc navštívi čabianskych Slovákov (pozaní sú aj samosprávy Savaša a Komlóša)
21.-22. novembra Na Civilnej burze sa predstaví publikácia tkanín Budapešťianskeho spolku Čabanov a
Návšteva kultúrnej skupiny CSEMADOK-u v Dome slov. kult.
24. novembra Stretnutie Seniorov – prednáška Juraja Anda v DSK
Blahoprianie Jurajovi Dolnozemskému z príležitosti jeho osemdesiatke (Slováci Dolnej zeme spolu)
27. novembra Anna Istvánová - prednáška na Kongrese MTA - Alföld
28. novembra Z príležitosti 62. rokov založenia slovenskej školy vo Svätom Petri vystúpi Boleráz
Tanečná škola na Ondreja v Medgyesegyháze
29. november Deň Slovákov v Eleku
Slovenský deň v Gerendáši

Citarový súbor Boleráz v Svätom Petri na dni školy

*Premiéra Maďarskej republiky F. Gyurcsány v Dome slovenskej kultúry
Ildika Očovská*

Folklórny súbor Čaba vystúpil v Hoteli Fiume na Martinskej veselici

December

Prvý týždeň decembra Slovenský týždeň v čabianskej slovenskej škole

- 5. decembra** 4. Národnostný deň v Čorváši
Deň národností v Medgyesegyháze
- 8. decembra** Deň menšín v Čabe
Zvyky na Lucku v čabianskom slovenskom klube
- 9. decembra** Zaväta do sobotňajšej škôlky Mikuláš
- 11. decembra** Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov
- 15. decembra** Betlehem v Čabianskom slovenskom klube
- 16. decembra** Vianočné posedenie a uzavretie roka s členmi Čabianskej organizácie Slovákov
- 20. decembra** Slovenské popoludnie v Čabasabadi
- 21. decembra** Zapálenie štvrtej sviečky na národnostnom adventnom venci v Poľnom Berinčoku a v kultúrnom dome v Mederi
- 31. decembra** Spoločný Sylvester čabianskeho slovenského klubu s klubom železničiarov na dôchodku

*Spevácky zbor Orgován obdržal od miestnej slovenskej samosprávy
vyznamenanie Za čabianskych Slovákov*

Dom slovenskej kultúry

5600 Békéscsaba, Kossuth tér 10.

Tel./fax: + 36-66/321-771

+ 36-66/441-750

Mobil: + 36-30/742-3421

E-mail: szlovakhaz@globonet.hu

szlovakhotel@globonet.hu

www.slovak.hu

Obsah

VINŠ NA ROK 2009		3
KALENDÁRNA ČASŤ	Mozaika zo stretnutia dolnozemských Slovákov „Na jarmoku	4
ZDRAVICA		
<i>Michal Lásik</i>	Na Kračún	28
Z MINULOSTI DOLNEJ ZEME		
<i>Miroslav Kmeť</i>	České verše a listy Ľudovíta (Jaroslava) Haana	30
<i>Ján Gomboš</i>	Zo spisovnej pozostalosti Jána Vilyma, čabianskeho učiteľa, známeho pomológa	33
<i>Ján Jančovic</i>	Zo zažltnutej tlače.....	35
<i>Ján Jančovic</i>	Všeličo z Békešskej Čaby	36
<i>Ján Jančovic</i>	Z celoštátnej robotníckej a remeselníckej výstavy roku 1878 v Békešskej Čabe	37
<i>Piroska Majerníková</i>	Naša dedina Kétšoproň	39
ZO SÚČASNOSTI DOLNEJ ZEME		
<i>Miroslav Demák</i>	Zrodí sa pekná tradícia?	41
<i>Anna Istvánová</i>	Matej Šipický šesťdesiatročný	44
<i>Eva Labiášková</i>	Učiteľka slovenského jazyka v Slovenskej základnej škole v Sarvaši, Magda Pažická.....	45
<i>Zaznačila Anna Istvánová</i>	Naša priateľka, Etelka Rybová	47
<i>Zuzana Antalová</i>	„Naboso v orosenej tráve“	50
<i>Mikóczky Erika</i>	Predovšetkým láska	52
<i>Dvadsaťštyri rokov služby</i>		53
<i>Anna Divičanová</i>	Ján Botlík sedemdesiatročný	54
<i>Jelena Pepová</i>	Vznikol slovenský spolok aj vo Veľkom Bánhedeši	55
<i>Eva Labiášková</i>	Mladí divadelníci v Slovenskej základnej škole v Sarvaši	57
<i>Tünde Tušková</i>	Ako sa ručne vyrába na Kondoroši mydlo (sapún)?	61
<i>Dagmar Kötelešová</i>	Zabíjačka po komlóšsky	63
<i>Judita Oláhová</i>	Tri pokolenia	65
<i>Anna Istvánová</i>	S pevným hodnotovým systémom v spolkovom živote	67
<i>Juraj Ando</i>	Pán Boh Vás živí!	68

VÝROČIA A JUBILEÁ

<i>Anna Divičanová</i>	K dejinám šesťdesiatročného Zväzu Slovákov v Maďarsku	69
<i>Edita Pečeňová</i>	Šesťdesiatročná békeščabianska slovenská škola	71
<i>Anna Škrabáková Kecskeméthyová</i>	Prvé lastovičky spomínajú	73
<i>Pavol Bujtár</i>	Stretnutie po šesťdesiatich rokoch	77
<i>Zostavil: Ján Gombos</i>	Úryvky zo správ jubilejného tridsiateho výskumného tábora v Békešskej Čabe	79
<i>Mária Žiláková</i>	A čo na tej Čabe ešte bolo... ..	83

ŽIVÝ ODKAZ

<i>Zostavil Ján Gombos</i>	Živý odkaz osobností zašlých čias II.	85
----------------------------	--	----

SLOVENSKO-MAĎARSKÉ VZÁJOMNOSTI

<i>Michal Svoreň</i>	Slováci a Maďari – viac ich spája, ako rozdeľuje	94
<i>Pavol M. Kubiš</i>	Milan Rastislav Štefánik študoval aj na Dolnej zemi – v Sarvaši	96
<i>Michal Kociský</i>	Reprezentovali sme Kolárovo v Maďarsku	99
<i>Anna Istvánová</i>	Spomienky na Jána Siráckeho	101

ZAÚJÍMAVOSTI

<i>Ján Chlebnický</i>	Stratiť sa v cudzom prostredí, alebo udržať sa?	104
<i>Matej Šipický</i>	Jamineae angkoriensis	106
<i>Ondrej Krupa</i>	Ívery zo zápisníka etnografa.....	108
<i>Pavol M. Kubiš</i>	Výtvarné dielo svetobežníka z Békešskej Čaby uzreli aj Banskobystričania	113
<i>Miroslav Demák</i>	Malá remeselnícka trúchlohra	115
<i>Helena Oláhová Szászová</i>	Vianočné omrvinky	116
<i>Ján Jančovic</i>	Krátke správy z Čaby uverejňované v Obzore, v rubrike Drobničky	118

DOLNOZEMSKÁ KUCHYŇA

<i>Martin Vozár</i>	Čarodejná chuťová kavalkáda salašských Vianoc ...	120
<i>Pavol M. Kubiš</i>	Špricke či kvasienke?	122
<i>Ildika Očovská</i>	Stravovanie Slovákov na južnej Dolnej zemi v zrkadle textov ľudovej piesne	124
	Dolnozemský receptár	126

Z DOLNOZEMSKÉJ LITERATÚRY

<i>Štefan Lami</i>	Vrbínárovci	127
<i>Štefan Lami</i>	Rozprávka o zbitom kmotrovi	130
<i>Belo Mikláš</i>	Pomoc, čo vďaka nezaslúžila	132

<i>Ondrej Lopusni</i>	Sedíte? Sedíme.	134
<i>Juraj Dolnozemský</i>	Básne – Júlový moment..., Pred jarná, Októbrové momenty	135
<i>Gregor Papuček</i>	Básne – Vidinia, Chcel by som, Báseň o nás	137
<i>Pavel Husárik</i>	Za Ondrejom Štefankom	138
	Za Adamom Suchanským	139
<i>Juraj Šóti</i>	Báseň – Vítame ťa, milá jar!	140
<i>Michal Čičeľ</i>	Básne – Keď som ja boľ malý chlapec, Trst šuchoce, hora hučí	141
V NÁREČI		
<i>Alžbeta Tósegiová</i>	Rozpomienka z roku 1944	142
<i>Alžbeta Tósegiová</i>	Tajomstvá pitvarošskej slovenskej nacistvo čiži	145
<i>Judita Ledzéniová Knihárová</i>	„Konope, konope, zeľenie konope. Na ten náš obloček ňikto ňezaklope.“	148
KRONIKA UDALOSTÍ		152
OBSAH		176

